EURÓPSKA
KOMISIA

V Bruseli 7. 3. 2018
SWD(2018) 223 final

PRACOVNÝ DOKUMENT ÚTVAROV KOMISIE

Správa o krajine – Slovensko 2018

Sprievodný dokument

OZNÁMENIE KOMISIE EURÓPSKEMU PARLAMENTU, RADE, EURÓPSKEJ CENTRÁLNEJ BANKE A EUROSKUPINE

Európsky semester 2018: posúdenie pokroku dosiahnutého v oblasti štrukturálnych reforiem, prevencie a nápravy makroekonomických nerovnováh a výsledkov hĺbkových preskúmaní podľa nariadenia (EÚ) č. 1176/2011

{COM(2018) 120 final}

OBSAH

Zhrnutie 1

1. Hospodárska situácia a výhľad 4

2. Pokrok pri plnení odporúčaní pre jednotlivé krajiny 11

3. Reformné priority 16

3.1. Verejné financie a zdaňovanie 16
3.2. Finančný sektor 21
3.3. Trh práce, vzdelávanie a sociálne politiky 23
3.4. Investície 32
3.5. Sektorové politiky 39

Príloha A: Tabuľka s prehľadom 44

Príloha B: Postup pri makroekonomickej nerovnováhe – hodnotiaca tabuľka 49

Príloha C: Štandardné tabuľky 50

Odkazy 56

ZOZNAM TABULIEK

Tabuľka 1.1: Kľúčové ekonomické a finančné ukazovatele 10
Tabuľka 2.1: Tabuľka so zhrnutím posúdenia odporúčaní pre jednotlivé krajiny (CSR) za rok 2017 13
Tabuľka 3.3.1: Výdavky v rámci APTP podľa druhu opatrenia (% HDP, 2015) 26
Tabuľka B.1: Hodnotiaca tabuľka PMN (SMV 2018) 49
Tabuľka C.1: Ukazovatele finančného trhu 50
Tabuľka C.2: Hlavné ukazovatele sociálneho prehľadu 51
Tabuľka C.3: Ukazovatele trhu práce a vzdelávania 52
Tabuľka C.4: Ukazovatele sociálnej inklúzie a zdravia 53
Tabuľka C.5: Ukazovatele výkonnosti trhov s produktmi a politické ukazovatele 54
Tabuľka C.6: Ekologický rast 55

ZOZNAM GRAFOV

Graf 1.1: Reálny HDP a jeho zložky 4
Graf 1.2: HDP na obyvateľa v štandarde kúpnej sily (PPS) ako podiel EÚ-28 5

Graf 1.3: Investície 5
Graf 1.4: Vývoz, REER a produktivita 6
Graf 1.5: Saldo bežného účtu 7
Graf 1.6: Nezamestnanosť a miera aktivity 7
Graf 1.7: Nedostatok pracovných síl (% respondentov) 8
Graf 1.8: Inflácia (medziročne v %) 8
Graf 1.9: Úvery pre sektory (medziročne v %) 9
Graf 1.10: Nominálne ceny nehnuteľností na bývanie 9
Graf 2.1: Celkové viacročné vykonávanie odporúčaní pre jednotlivé krajiny z rokov 2011 – 2017 doteraz 11
Graf 3.1.1: Rozdiel pri dodržiavaní predpisov o DPH (2011 – 2015) 16
Graf 3.2.1: Ceny nehnuteľností a poskytovanie hypotekárnych úverov 21
Graf 3.2.2: Miera nadhodnotenia trhu s bývaním 21
Graf 3.2.3: Ukazovatele investícií do bývania 22
Graf 3.3.1: Trvanie nezamestnanosti (2016) 23
Graf 3.3.2: Miera zamestnanosti podľa veku a úrovne vzdelania (2016) 25
Graf 3.3.3: Miera zamestnanosti podľa pohlavia a veku (2016) 25
Graf 3.3.4: Medzera ohrozenia rizikom chudoby (2016) 28
Graf 3.3.5: Výsledky hodnotenia PISA 2015 podľa jazyka, ktorým sa hovorí doma (v bodoch PISA) 30
Graf 3.4.1: Vnímaná nezávislosť súdnictva (2016 – 2017) 37
Graf 3.5.1: Investície do výskumu, vývoja a inovácií podľa sektorov 39

ZOZNAM RÁMČEKOV

Rámček 2.1: Hmatateľné výsledky, ktoré boli na Slovensku realizované vďaka podpore štrukturálnych zmien zo strany EÚ 14
Rámček 2.1: Konkrétny príklad úspešnej politiky: projekt „Hodnota za peniaze“ 15
Rámček 3.3.1: Monitorovanie výsledkov vo svetle Európskeho piliera sociálnych práv 24
Rámček 3.4.1: Investičné výzvy a reformy na Slovensku 38

ZHRNUTIE

Pozitívny hospodársky vývoj na Slovensku ponúka príležitosť riešiť zostávajúce štrukturálne problémy a pozdvihnúť rastový potenciál krajiny. ([1]) Riešenie dlhodobých nedostatkov v oblastiach začlenenia do pracovného trhu, vzdelávania, zdravotnej starostlivosti, verejnej správy a korupcie by sa mohlo ukázať ako prelomový krok smerom k tomu, aby Slovensko čo najlepšie využilo svoj produktívny potenciál a verejné zdroje. Koordinované politické úsilie môže ekonomiku krajiny ochrániť aj pred potenciálnym spomalením rastu a podporiť diverzifikáciu hospodárstva, čím by sa krajina dostala na vyšší stupeň hodnotového reťazca.

Hospodárska expanzia Slovenska napreduje výrazným tempom. Podľa poslednej prognózy Komisie sa predpokladá, že reálny HDP sa v roku 2017 zvýšil o 3,4 % v dôsledku značného rastu výdavkov domácností v podmienkach silného oživenia trhu práce. Investičná aktivita zaznamenala v roku 2017 oproti nízkej úrovni v predchádzajúcom roku mierne oživenie, no nijako výrazne neprispela k rastu. Rast reálneho HDP podľa očakávaní dosiahne 4 % v roku 2018 a 4,2 % v roku 2019. Najsilnejším motorom rastu v oboch rokoch má ostať rastúca súkromná spotreba podporená nárastom zamestnanosti a značným rastom miezd. Súkromné i verejné fixné investície v roku 2018 aj 2019 pravdepodobne výrazne narastú. Takisto sa očakáva, že ďalším, čoraz významnejším zdrojom hospodárskeho rastu bude vonkajší dopyt, čo bude čiastočne dôsledkom rozširovania produkcie a vývozných zariadení v spracovateľskom priemysle.

Na trhu práce bol zaznamenaný ďalší pozitívny vývoj. Miera zamestnanosti vzrástla na 71,2 % (údaj z tretieho štvrťroku 2017) a miera nezamestnanosti klesla v roku 2017 na 8,1 %. Zároveň sa očakáva, že v strednodobom horizonte dôjde k ďalšiemu zlepšeniu na trhu práce. Hospodársky rozvoj však naďalej sťažujú dlhodobá nezamestnanosť a obmedzená ponuka pracovných miest pre znevýhodnené skupiny obyvateľstva, nízka interná mobilita a veľké rozdiely medzi západným regiónom v okolí Bratislavy a východom krajiny. Prehrievanie trhu práce sprevádza v niektorých odvetviach hospodárstva nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily. Pre inkluzívny rast sú zásadnými prekážkami nedostatočné výsledky v oblasti vzdelávania a nerovnosť vyplývajúca zo sociálno-ekonomického zázemia.

Vývoj hospodárstva v širšom slova zmysle je vo všeobecnosti priaznivý. Keďže sa očakáva, že hospodársky rast Slovenska zostane výrazne nad priemerom EÚ, podľa očakávaní bude v krajine pokračovať proces príjmovej konvergencie. Niektoré regióny však nedokázali prilákať veľké investície, čo v mnohých ekonomických a sociálnych oblastiach zhoršilo regionálne rozdiely. Hoci má dôjsť k zvýšeniu inflácie spotrebiteľských cien, očakáva sa, že výrazný nárast miezd bude viesť k zvýšeniu reálnych miezd i disponibilných príjmov domácností v reálnom vyjadrení. V kontexte nízkych úrokových sadzieb a obmedzenej ponuky bývania pokračoval rast cien nehnuteľností. Zatiaľ však neboli pozorované žiadne náznaky toho, že by ceny na trhu s bývaním boli nadhodnotené. Pokračovať má fiškálna konsolidácia, ktorej bude napomáhať priaznivé ekonomické prostredie. Predpokladá sa, že v roku 2018 má deficit verejných financií klesnúť približne na –1 % HDP a pomer dlhu k HDP podľa očakávaní klesne pod 50 % HDP.

Slovensko dosiahlo určitý pokrok pri plnení odporúčaní pre jednotlivé krajiny z roku 2017. Určitý pokrok sa dosiahol v niekoľkých politických oblastiach vrátane zlepšovania nákladovej efektívnosti systému zdravotnej starostlivosti, zlepšovania aktivačných opatrení pre znevýhodnené skupiny obyvateľstva, rozširovania pracovných príležitostí pre ženy a prijatia a vykonávania komplexného plánu na zníženie administratívnych a regulačných prekážok pre podniky. Len obmedzený pokrok sa dosiahol v oblasti skvalitňovania vzdelávania, zvyšovania účasti Rómov na vzdelávaní, zlepšovania miery hospodárskej súťaže a transparentnosti vo verejnom obstarávaní a v oblasti zefektívňovania justičného systému. V oblasti zintenzívňovania boja proti korupcii nebol dosiahnutý žiadny pokrok.

([1]) V tejto správe sa posudzuje hospodárstvo Slovenska v kontexte ročného prieskumu rastu uskutočňovaného Európskou komisiou, ktorý bol uverejnený 22. novembra 2017. V prieskume Komisia vyzýva členské štáty EÚ, aby realizovali reformy, na základe ktorých sa európske hospodárstvo stane produktívnejším, odolnejším a inkluzívnejším. S týmto cieľom by členské štáty mali svoje úsilie zamerať na tri prvky tzv. účinného trojuholníka hospodárskej politiky – posilnenie investícií, uskutočňovanie štrukturálnych reforiem a zabezpečenie zodpovedných fiškálnych politík.

Pokiaľ ide o pokrok pri dosahovaní národných cieľov stratégie Európa 2020, Slovensko v súčasnosti spĺňa alebo je na dobrej ceste k splneniu výhľadových cieľov v oblasti miery zamestnanosti, emisií skleníkových plynov, využívania energie z obnoviteľných zdrojov, energetickej účinnosti a znižovania počtu osôb ohrozených chudobou a sociálnym vylúčením. Hoci sa zdá, že dostatočné zníženie miery predčasného ukončovania školskej dochádzky sa do roku 2020 dá dosiahnuť, tento ukazovateľ zaznamenal v poslednom čase zhoršenie a na dosiahnutie príslušných cieľov treba vyvinúť väčšie úsilie. Rozdiel oproti cieľom v oblastiach intenzity výskumu a vývoja a terciárneho vzdelávania je naďalej značný, no hoci pri terciárnom vzdelávaní sa rozdiel postupne znižuje, v oblasti výskumu a vývoja je na dosiahnutie cieľa potrebné ďalšie vytrvalé úsilie.

Slovensko má pred sebou výzvy, pokiaľ ide o niekoľko ukazovateľov sociálneho prehľadu v rámci európskeho piliera sociálnych práv. Vysoký hospodársky rast sa premietol do značného zlepšenia výsledkov v oblasti zamestnanosti, no zjavné sú naďalej výzvy v oblastiach, akými sú starostlivosť o deti, aktívne politiky trhu práce a sociálne transfery. Na pracovnom trhu pretrvávajú veľké rodové rozdiely. Prístup k inkluzívnemu vzdelávaniu a sociálnemu bývaniu je obmedzený. Pozitívnym zistením však je, že nerovnosť v oblasti príjmov je naďalej veľmi nízka a miera chudoby sa znižuje.

V tejto správe sa analyzujú nasledujúce kľúčové štrukturálne otázky, ktorými sa poukazuje na osobitné výzvy pre slovenské hospodárstvo:

- **Fiškálne príjmy sa zvyšujú a dodržiavanie daňových predpisov sa zlepšilo, no stále pretrváva vysoký výpadok príjmov z DPH.** V nadväznosti na tieto pretrvávajúce výzvy sa na rok 2018 plánujú ďalšie opatrenia na boj proti podvodom. Hoci došlo k zvýšeniu fiškálnych stimulov zameraných na podporu výskumu a vývoja, zdaňovanie majetku je naďalej slabým zdrojom príjmov. Prevažne hotovostný systém rozpočtového hospodárenia krajiny oslabuje strednodobý rozpočtový rámec. Revízia verejných výdavkov sa napriek tomu ukazuje ako užitočný nástroj na zvyšovanie efektívnosti a účinnosti výdavkov.

- **Problémy v oblasti dlhodobej udržateľnosti súvisia aj napriek reformám s dôchodkovým systémom a systémom zdravotnej starostlivosti.** Automatickým zvyšovaním veku odchodu do dôchodku sa zmierni vplyv nepriaznivých demografických trendov. Nákladová efektívnosť systému zdravotnej starostlivosti sa zlepšuje, no z nízkej počiatočnej úrovne. Systém elektronického verejného zdravotníctva bol síce po dlhých prieťahoch zavedený, no jeho využívaniu v praxi môže brániť obmedzenosť jeho základných funkcií a slabá používateľská ústretovosť. V roku 2017 bol spustený pilotný projekt systému financovania na základe skupín diagnóz pre poskytovateľov zdravotnej starostlivosti. Opatrenia na racionalizáciu nemocničnej starostlivosti síce pokračujú, no nepokročili plány na vytvorenie efektívnych, integrovaných centier starostlivosti.

- **Pretrvávajú štrukturálne nedostatky na trhu práce**. V nadväznosti na nepretržite vysokú mieru dlhodobej nezamestnanosti a rastúci nedostatok požadovaných zručností Slovensko pristúpilo k vykonávaniu akčného plánu na integráciu dlhodobo nezamestnaných so zameraním na individualizované služby. Miera účasti na aktívnych politikách trhu práce je však stále nízka a komponent zlepšovania zručností v rámci týchto politík je stále nevýrazný. Medzi pracovníkmi s nízkou kvalifikáciou, v rómskej komunite a medzi mladými ľuďmi naďalej existuje vysoká miera nezamestnanosti, ktorú zvýrazňujú veľké regionálne rozdiely. Rozdiely v zamestnanosti žien a mužov sú naďalej vysoké, pričom pracovné príležitosti pre ženy kolidujú s ich zodpovednosťou za starostlivosť. V súčasnosti sa realizujú snahy zlepšiť prístup k starostlivosti o deti prostredníctvom investícií z fondov EÚ, no stále chýba kvalitná a cenovo dostupná starostlivosť, najmä o deti do troch rokov. Zlepšovanie situácie na pracovnom trhu prispelo k zníženiu rizika chudoby alebo sociálneho vylúčenia, no intenzita chudoby je pomerne vysoká a opatrenia v oblasti sociálneho začleňovania ju neriešia dostatočne. Sociálne bývanie je naďalej nedostatočne rozvinuté a kritériá oprávnenosti na získanie dávok v nezamestnanosti sú prísne.

- **Prebiehajú reformy v systémoch vzdelávania a odbornej prípravy, ale kvalita a rovnosť vzdelávacích výsledkov je naďalej zdrojom značných obáv.** Napriek určitému zlepšeniu nízke platy učiteľov stále znižujú atraktívnosť učiteľskej profesie. Výsledky žiakov, pokiaľ ide o základné zručnosti, sú neuspokojivé a vykazujú vysokú mieru nerovnosti, pričom nedostatočné výsledky možno výrazne spojiť so sociálno-ekonomickým zázemím žiakov. Regionálne rozdiely sú veľké a ovplyvňujú najmä rómsku komunitu. Zároveň dochádza k nedostatočnému začleneniu rómskych detí do hlavného vzdelávacieho prúdu, čo možno konštatovať na základe ich nadmerného zastúpenia v špeciálnych školách, pričom v poslednej dobe v tejto oblasti nie je badateľný žiadny pokrok. Školstvo na všetkých úrovniach je naďalej pomerne nedostatočne financované a účasť dospelých na aktivitách celoživotného vzdelávania je stále veľmi nízka.

- **Celkový výhľad v oblasti verejných a súkromných investícií je priaznivý, ale pretrvávajú prekážky brániace investíciám.** Pre získavanie investícií a zvyšovanie produkcie je veľkou prekážkou zvyšujúci sa nedostatok pracovnej sily niektorých kľúčových sektoroch slovenskej ekonomiky. Na podnikateľské prostredie majú negatívny vplyv korupcia, zložité administratívne postupy, časté zmeny právnych predpisov a nedostatočná kvalita regulačných orgánov. Investície trpia aj v dôsledku obáv týkajúcich sa neúčinnosti justičného systému.

- **Verejná správa Slovenska je zmesou pokroku a pretrvávajúcich problémov.** Boli prijaté kroky na zlepšenie rámca pre platobnú neschopnosť a využívania posúdení vplyvu regulačných opatrení. Nový zákon o štátnej službe prináša prvé výsledky vďaka modernizácii riadenia ľudských zdrojov vo verejnej správe. Korupcia je však naďalej vnímaná ako vysoká a počet trestných stíhaní za takéto trestné činy ešte viac poklesol. Boj proti korupcii sťažuje nedostatočná povinnosť zodpovedať sa orgánov, ktoré boli poverené bojom proti korupcii, a len slabo účinná ochrana oznamovateľov protizákonnej činnosti. Práve prebieha modernizácia právnych predpisov o verejnom obstarávaní, no praktiky narúšajúce hospodársku súťaž sú stále problematické. Súdom sa darí lepšie zvládať nápor prípadov, no pretrvávajú obavy o nezávislosť súdnictva.

- **Posilnenie inovácií a efektívnosti využívania zdrojov by uľahčilo prechod na znalostnú, ekologickejšiu a diverzifikovanejšiu ekonomiku.** V roku 2016 bol však zaznamenaný pokles celkových investícií do výskumu a vývoja a intenzita výskumu a vývoja v podnikoch je stále veľmi nízka. Riadiaci rámec pre politiku v oblasti výskumu a vývoja je slabý a opatrenia na zlepšenie spolupráce medzi podnikmi a akademickou obcou napredujú len pomaly. Nedostatok kvalifikovaných pracovníkov v rozsiahlom sektore informačných a komunikačných technológií sa rieši prostredníctvo iniciatívy nazvanej „digitálna koalícia“. Zavádzanie služieb elektronickej verejnej správy však zároveň napreduje pomalým tempom. Sektor služieb je vysoko regulovaný a zdá sa, že príslušný rámec nefunguje účinne. Energetická účinnosť je nízka a v nadmernej miere sa využíva skládkovanie odpadu. Miera recyklácie je veľmi nízka a kvalita ovzdušia je naďalej pomerne zlá.

1. HOSPODÁRSKA SITUÁCIA A VÝHĽAD

Výsledky v oblasti rastu

Hospodársky rast na Slovensku bol v posledných rokoch značný a vykazoval výrazné zlepšenie na trhu práce, aj keď trend v oblasti investovania bol do určitej miery nerovnomerný. Po tom, ako sa rast reálneho HDP v roku 2015 výrazne zrýchlil, došlo v roku 2016 v dôsledku prudkého poklesu celkových investícií k jeho miernemu spomaleniu na hodnotu 3,3 % (graf 1.1). Táto cyklická štruktúra investícií úzko súvisela s prechodom z končiaceho programového obdobia fondov EÚ na nové začínajúce programové obdobie. Vysoká intenzita prílivu fixných investícií zároveň znamenala, že pokles investícií pribrzdil v roku 2016 rast dovozu. Spolu so značným nárastom vývozu to malo za následok, že príspevok čistého obchodu k celkovému rastu bol výrazný. Pokračujúce zlepšovanie podmienok na trhu práce posilnilo súkromné výdavky, pričom rozpočty domácností profitovali z rýchlejšieho rastu nominálnej mzdy a miernejšej dynamiky spotrebiteľských cien počas celého roka 2016.

Graf 1.1: **Reálny HDP a jeho zložky**

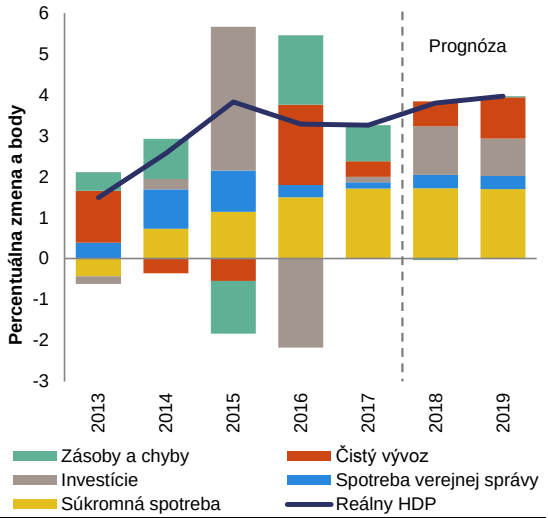

Zdroj: Európska komisia

Reálny HDP v roku 2017 naďalej rástol výrazným tempom 3,4 % a očakáva sa, že toto tempo bude ďalej stúpať, čoho hlavným faktorom bude súkromná spotreba. Rast výdavkov domácností sa podľa predbežných predpokladov v roku 2017 zvýšil na 3,6 %. Napomohla tomu stúpajúca zamestnanosť, značný nárast reálnych miezd, nízke úverové náklady a pozitívna nálada spotrebiteľov. Vďaka týmto faktorom sa v roku 2017 i v ďalších rokoch súkromná spotreba stane zásadným aspektom prispievajúcim k celkovému rastu. Zároveň sa očakáva, že hospodársky rast bude profitovať z obnovenia fixných investícií a čoraz pozitívnejšieho príspevku čistého obchodu, v dôsledku čoho rast reálneho HDP dosiahne v roku 2018 úroveň 4 % a v roku 2019 úroveň 4,2 %. Silný hospodársky rast sa pravdepodobne premietne do všetkých segmentov hospodárstva vrátane rastúceho trhu s bývaním. Slovenské hospodárstvo však pravdepodobne zaznamená potenciálny problém, pretože počet kvalifikovaných pracovníkov klesá a dopyt po pracovnej sile súčasne rastie.

Reálna hospodárska konvergencia v posledných rokoch napriek výraznému rastu stagnovala. Reálny HDP na obyvateľa na základe kúpnej sily narástol v roku 2014 na 77 % priemeru EÚ a odvtedy zotrváva vo všeobecnosti stabilný na tejto úrovni. Podobný obraz sa vynára aj pri pohľade na hrubý národný dôchodok (HND). Relatívny HND Slovenska na obyvateľa zostáva od roku 2013 vo všeobecnosti stabilný na úrovni okolo 76 % priemeru EÚ-28, a to v dôsledku toho, že priaznivejší vývoj v oblasti rastu nominálneho HND na obyvateľa bol kompenzovaný rýchlejšou konvergenciou cenovej úrovne na Slovensku (graf 1.2) ([2]). Očakáva sa však, že hospodársky rast na Slovensku sa v nadchádzajúcich rokoch posilní a zostane výrazne nad úrovňou priemeru EÚ. Zvyšujú sa tým šance, že konvergencia príjmov na Slovensku bude pokračovať. Rovnako možno konštatovať, že miery potenciálneho rastu zostanú v strednodobom horizonte podľa odhadov vysoké na úrovni približne 3 % ročne. Je to dôsledkom hlavne rastu celkovej produktivity faktorov, kapitálových investícií a rastúceho počtu zamestnancov.

([2]) V hospodárstvach ako Slovensko, ktoré sa vyznačujú vysokým objemom zahraničných investícií a značným odlevom dividend, je HND pravdepodobne vhodnejším meradlom domáceho príjmu, ktorý je k dispozícii na spotrebu a investovanie.

Graf 1.2: **HDP na obyvateľa v štandarde kúpnej sily (PPS) ako podiel EÚ-28**

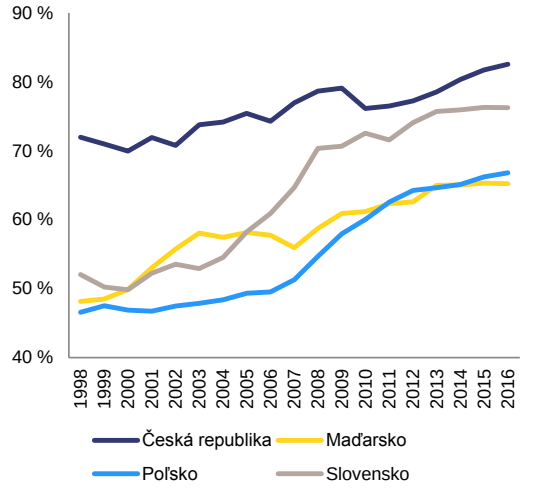

Zdroj: Európska komisia

Spotreba domácností

Očakáva sa, že súkromná spotreba zostane aj v nadchádzajúcich rokoch hlavným motorom rastu, čomu napomôžu silný pracovný trh a nízke úverové náklady. Ďalšie zlepšovanie podmienok na trhu práce, ako napríklad vytvorenie ďalších pracovných miest a menšie riziko prepúšťania, by malo zabezpečiť príjmy domácností. Vzhľadom na progresívne prehrievanie trhu práce sa očakáva, že rast nominálnych miezd sa bude počas prognózovaného obdobia postupne zrýchľovať. Návratom inflácie spotrebiteľských cien síce dôjde k zníženiu reálneho disponibilného príjmu, no reálne mzdy budú podľa očakávaní rásť približne o 3 % ročne, čím sa výrazne posilnia rozpočty domácností. Historicky nízke úrokové sadzby a priaznivá hospodárska klíma majú takisto posilniť súkromné výdavky, o ktorých sa predpokladá, že si počas prognózovaného obdobia zachovajú výrazný ročný rast na úrovni vyše 3 %.

Investície

Investície pravdepodobne dosiahnu vrchol v roku 2018 a následne zostanú na stabilnej úrovni. Motorom toho budú súkromné i verejné investičné výdavky. Fixné investície v roku 2017 s najväčšou pravdepodobnosťou zaznamenali nárast o 1 %, pričom začiatkom súčasného programového obdobia pre fondy EÚ v roku 2016 prudko klesli (graf 1.3). Výrazné investičné výkyvy v rokoch 2015 a 2016 poukazujú na to, že dôležitou hybnou silou investičnej činnosti na Slovensku sú projekty financované z fondov EÚ, pričom projekty patriace do súčasného obdobia financovania sa nachádzajú v raných fázach implementácie. Investičné vyhliadky posilňujú rozsiahle investície do automobilového priemyslu a očakávané zvýšenie verejných investičných výdavkov, a to aj do veľkých infraštruktúrnych projektov, akým je projekt bratislavského obchvatu. Dokončenie nového automobilového závodu podľa očakávaní povedie k tomu, že ročný nárast investícií dosiahne v roku 2018 vrchol na úrovni približne 6 %. Investičný rozmach by však zároveň v krátkodobom horizonte mohli ohroziť možné meškania veľkých infraštruktúrnych projektov spôsobené súdnymi spormi, ku ktorým by sa mohlo pridať pomerne pomalé čerpanie investičných fondov EÚ.

Graf 1.3: **Investície**

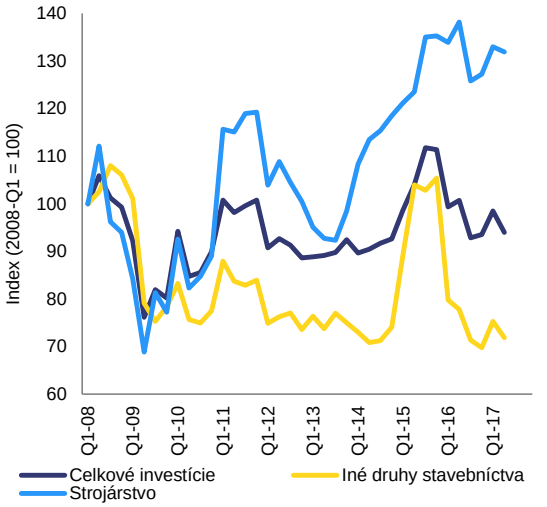

Zdroj: Európska komisia

Prílev priamych zahraničných investícií (PZI) síce zostáva vysoký, no celková investičná aktivita je po krajine rozložená dosť nerovnomerne. Slovenské hospodárstvo zažíva stabilný čistý prílev PZI, ktoré počas posledných 15 rokov plynuli najmä do automobilového priemyslu. Hoci sú takéto investície zvyčajne do určitej miery nestále, hrubý prílev PZI bol v roku 2016 a prvom polroku 2017 výrazný, keď v priemere presiahol 5 % HDP ročne. Rastúci objem PZI smerujúcich von zo Slovenska, ku ktorému dochádzalo v posledných rokoch, však znížil čistý stav PZI tejto krajiny v roku 2016 na približne 48 % HDP.

Niektoré regióny zároveň nedokázali v poslednom čase prilákať rozsiahle domáce ani zahraničné investície, čo zhoršilo už tak vysoké regionálne rozdiely, ktoré možno pozorovať v mnohých hospodárskych a sociálnych oblastiach.

Regionálne hospodárske rozdiely sú vysoké. Reálny HDP na obyvateľa bol v roku 2015 v bratislavskom regióne viac než trojnásobne vyšší než na východe krajiny, hoci tento údaj môže skresľovať veľký počet dochádzajúcich pracovníkov a nemusia v ňom byť zohľadnené rozdielne úrovne cien v jednotlivých regiónoch. Jedným z hlavných dôvodov, prečo zahraniční investori ignorujú stred a východ krajiny, je popri slabšom ľudskom kapitáli aj neprimeraná alebo chýbajúca dopravná infraštruktúra (pozri aj správu o krajine za rok 2017, Európska komisia 2017a). Miera nezamestnanosti je v týchto častiach Slovenska stále vysoká, zatiaľ čo podniky na západe krajiny pociťujú akútny nedostatok pracovných síl.

Výkonnosť v oblasti vývozu

Čistý obchod Slovenska sa má posilniť vďaka zvyšovaniu zahraničného dopytu a rozšíreným výrobným kapacitám v automobilovom priemysle. Očakáva sa, že po tom, ako sa rast vývozu v roku 2017 mierne spomalil, bude v nadchádzajúcich rokoch postupne naberať na intenzite. Nové závody na výrobu automobilov sa v priebehu roku 2018 chystajú spustiť výrobu, čím posilnia výrobné a vývozné kapacity Slovenska. Znamená to, že pri silnom zahraničnom dopyte dôjde k posilneniu vývoznej výkonnosti krajiny. V prognózovanom období pravdepodobne dôjde k značnému nárastu dovozu v dôsledku silného vývozu a investícií, čo sú oblasti pomerne úzko prepojené s dovozom. Predpokladá sa, že v roku 2019 bude vývoz ešte výraznejšie vyšší než dovoz, pretože dovoz mierne obmedzuje spomaľovanie rastu investícií. V dôsledku toho by sa čistý obchod mal stať druhým najväčším faktorom prispievajúcim k celkovému rastu. Výrazná špecializácia na automobilové odvetvie zároveň vystavuje slovenské hospodárstvo riziku globálnych hospodárskych výkyvov.

Rozmach výrobných technológií a produktivity práce podľa očakávaní viac než vykompenzuje nedávny nárast reálneho efektívneho výmenného kurzu. Posilňovanie eura v roku 2017 spolu s obnovením inflácie a výrazným rastom miezd na Slovensku mierne zhoršuje cenovú dostupnosť slovenského vývozu na medzinárodných trhoch. Rozsiahle súkromné investície a súvisiaca modernizácia výrobných technológií, najmä v automobilovom priemysle, však podporujú produktivitu práce, posilňujú pridanú hodnotu a podporujú výkonnosť vývozu. Podiel Slovenska na vývoznom trhu narástol v roku 2016 o 5,1 %, čomu v roku 2015 napomohlo oslabovanie reálneho efektívneho výmenného kurzu (REER), a v roku 2017 podľa predbežných odhadov došlo k jeho miernemu zvýšeniu. Očakáva sa, že ročný rast vývozu v dôsledku silného zahraničného dopytu do roku 2019 postupne narastie približne na 7 % v dôsledku postupného nábehu výroby v nových a modernizovaných automobilových závodoch (graf 1.5).

Graf 1.4: **Vývoz, REER a produktivita**

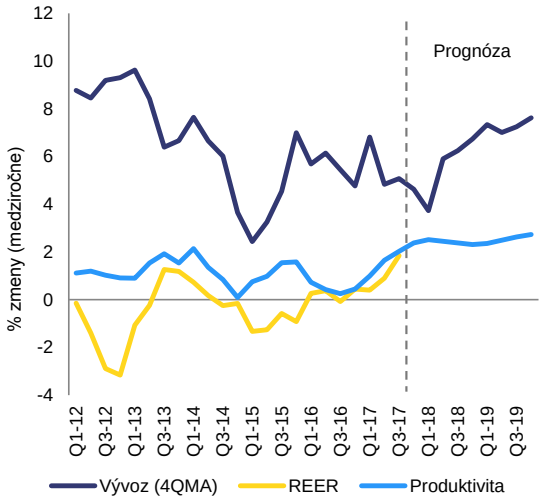

4QMA – kĺzavý priemer za štyri štvrťroky
REER – reálny efektívny výmenný kurz
Zdroj: Európska komisia

Očakáva sa, že saldo bežného účtu zostane v roku 2017 negatívne, čo bude odzrkadlením zvýšeného dovozu investícií a zhoršenia príjmového salda. Bežný účet Slovenska zaznamenal v rozmedzí rokov 2012 až 2015 prebytok, no zmenšujúci sa obchodný prebytok spôsobil, že bežný účet sa v roku 2015 vrátil do záporných čísiel, keďže sa prudko zvýšil dovoz súvisiaci s investíciami. Súčasné rozsiahle investície do automobilového priemyslu pravdepodobne udržia dovoz na vysokej úrovni a obchodná bilancia bude v rokoch 2017 a 2018 stlačená. Primárne príjmové saldo sa od roku 2015 zhoršilo hlavne v dôsledku zvýšeného odlevu dividend z prevádzok zahraničných priamych investícií na Slovensku.

Graf 1.5: **Saldo bežného účtu**

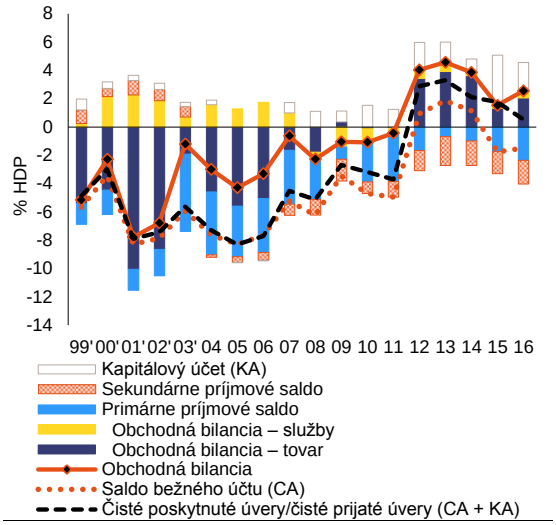

Zdroj: Európska komisia

Trh práce a sociálna situácia

Výrazné hospodárske oživenie podporuje pracovný trh. Zamestnanosť dosiahla v treťom štvrťroku 2017 nový rekord 2,5 milióna osôb a má sa ďalej zvyšovať. Miera nezamestnanosti priebežne klesá od roku 2013. V roku 2017 klesla na rekordne nízku úroveň 8,1 % (graf 1.6.) a očakáva sa, že v roku 2019 klesne ďalej na úroveň pod 7 %. Postupne sa má zvyšovať aj miera ekonomickej aktivity obyvateľstva v dôsledku toho, ako sa zlepšujú vyhliadky na zamestnanie predtým neaktívnych osôb. Prehrievanie pracovného trhu spolu so zvyšujúcim sa nedostatkom pracovných síl v niektorých sektoroch a regiónoch zákonite vyvolá tlaky na zvyšovanie nominálnych miezd, a to najmä v situácii, keď spotrebiteľské ceny zase začínajú rásť.

Rast nominálnych miezd sa má podľa predpokladov zvýšiť približne na 5 %, no naďalej zodpovedá silným hospodárskym fundamentom. Nominálne mzdy v roku 2017 podľa predbežných odhadov narástli o 4,0 %, čo je tempo vyššie než rast produktivity, a spôsobili, že rast nominálnych jednotkových nákladov práce sa zrýchlil z úrovne pod 1 % v roku 2016 na 2,3 % v roku 2017. V roku 2017 celkovo neexistuje veľký rozdiel medzi skutočným rastom nominálnych miezd a mierou rastu, ktorú bolo možné predvídať na základe ekonomických fundamentov, ako napríklad vývoja cien, nezamestnanosti a produktivity. Od roku 2018 došlo k zvýšeniu minimálnej mzdy na 480 EUR. Rast reálnych miezd má počas celého prognózovaného obdobia zostať výrazný na úrovni okolo 3 %, čím podporí reálny disponibilný príjem domácností a ich súkromné výdavky.

Graf 1.6: **Nezamestnanosť a miera aktivity**

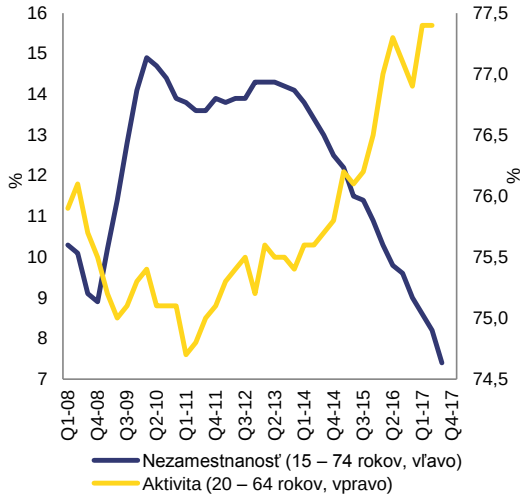

Zdroj: Európska komisia

Je nepravdepodobné, že by sa nárastom miery ekonomickej aktivity obyvateľstva a prílevom zahraničných pracovníkov plne pokryl zvyšujúci sa dopytu po kvalifikovanej pracovnej sile. Progresívne prehrievanie pracovného trhu sa odzrkadľuje aj vo väčšom príleve zahraničných pracovníkov z krajín EÚ i mimo EÚ. Hoci je celkový podiel zahraničných pracovníkov na celkovej zamestnanosti stále nízky, v niektorých regiónoch sa výrazne zvýšil, a to najmä v oblastiach, ktoré sú hlavnými centrami výroby. Tento jav je na Slovensku relatívne nový a naznačuje, že treba prijať podporné politiky, ktoré by túto zmenu podchytili a podporili sociálnu súdržnosť. Nahlásený nedostatok pracovnej sily zaznamenal v roku 2017 vo všetkých sektoroch výrazný vzostup, čím prekonal nedostatok existujúci pred nástupom finančnej krízy (graf 1.7). Nedostatočná ponuka kvalifikovaných pracovníkov predstavuje pre podniky na Slovensku jeden z najpálčivejších problémov, pretože je jednou z hlavných prekážok brániacich ďalším investíciám a hospodárskej expanzii. Stále vysoká úroveň dlhodobej nezamestnanosti, ako aj nízka miera zamestnanosti určitých skupín sú navyše súčasne sociálnou výzvou i nevyužitým zdrojom.

Graf 1.7: **Nedostatok pracovných síl (% respondentov)**

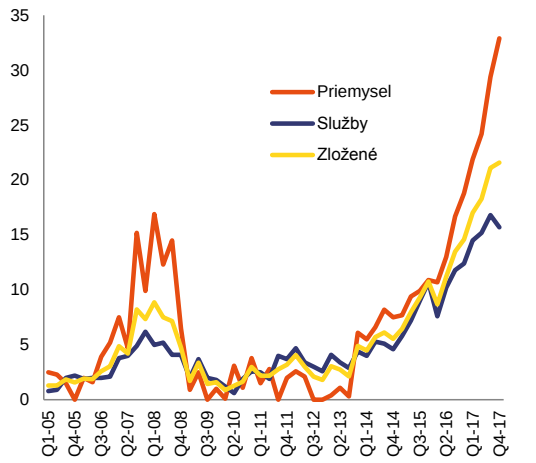

Percentuálny podiel respondentov, ktorí poukazujú na nedostatok pracovných síl ako na faktor obmedzujúci produkciu; kompozitný ukazovateľ predstavuje priemerné hodnoty série priemyslu a služieb vážené hrubou pridanou hodnotou.
Zdroj: Európska komisia

Nízka účasť na trhu práce znevýhodnených skupín bráni dosiahnuť sociálnu súdržnosť. Ťažkosti pri hľadaní zamestnania zažívajú najmä Rómovia, ľudia s nízkou kvalifikáciou, mladí ľudia, osoby so zdravotným postihnutím, ženy starajúce sa o deti a obyvatelia na východe krajiny. K tomuto problému prispievajú nevhodná podoba aktívnych politík trhu práce a nedostatočné poskytovanie služieb starostlivosti o deti, ktorého prejavom je nízky počet detí do troch rokov vo formálnej starostlivosti o dieťa, ako aj nízka mobilita pracovníkov po krajine a veľké regionálne hospodárske rozdiely. Pozitívnym zistením je, že zlepšenie výsledkov na pracovnom trhu viedlo k priebežnému znižovaniu miery rizika chudoby a sociálneho vylúčenia (18,1 % v roku 2016), čo je ukazovateľ, v ktorom Slovensko dosahuje lepšie výsledky, než je priemer EÚ.

Príjmy a majetok sú pomerne rovnomerne rozdelené, nerovnosť v oblasti príležitostí je však naďalej vysoká. Ukazovateľ S80/S20, ktorým sa meria pomer príjmov najbohatších 20 % domácností k tým najchudobnejším, je v prípade Slovenska medzi najnižšími v EÚ. Príčinou nie je ani tak účinnosť daňovo-odvodového systému, ale skôr nízke mzdové rozpätie. Hrubý disponibilný príjem domácnosti na obyvateľa rástol v rozmedzí rokov 2010 až 2017 len približne polovičným tempom oproti HDP na obyvateľa, z čoho vyplýva nízka inkluzívnosť rastu. Majetková nerovnosť je takisto jednou z najnižších v EÚ, čo je čiastočne dôsledkom vysokej miery vlastnenia nehnuteľností na bývanie. Nerovnosť príležitostí je naďalej vysoká, čo dokazuje vysoké riziko chudoby detí, ktorých rodičia majú nízku kvalifikáciu (o 72 percentuálnych bodov vyššia než u detí s rodičmi s vysokou kvalifikáciou). Výsledky v oblasti vzdelávania výrazne súvisia so sociálno-ekonomickou situáciou a jazykom, ktorým sa rozpráva doma.

Inflácia

Inflácia meraná indexom spotrebiteľských cien sa má zvyšovať, a to aj v dôsledku priaznivých podmienok v oblasti dopytu a opätovného nárastu cien energií. Po troch rokoch klesania spotrebiteľských cien sa celková inflácia v roku 2017 pevne usadila v kladných číslach na úrovni 1,4 %, pričom k tomuto obratu najviac prispeli rastúce ceny potravín a služieb. Ceny energie na rozdiel od toho naďalej znižovali celkovú infláciu, čím už piaty rok po sebe posilnili rozpočty domácností. Celková inflácia spotrebiteľských cien sa má podľa predpokladov v roku 2019 zvýšiť na 2 %. Jadrová inflácia (ktorá nezahŕňa energie a nespracované potraviny) v roku 2017 výrazne narástla na 1,8 % a predpokladá sa, že bude postupne rásť, odzrkadľujúc tak dynamické výdavky spotrebiteľov a mzdové tlaky.

Graf 1.8: **Inflácia (medziročne v %)**

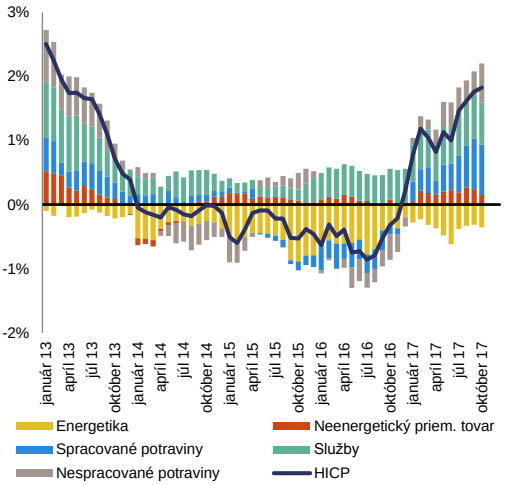

Zdroj: Európska komisia

Úverový rast

Úverový rast je naďalej robustný v kontexte rekordne nízkych úrokových sadzieb a pozitívnych ekonomických nálad. Poskytovanie úverov nefinančným korporáciám narástlo v roku 2017 medziročne približne na 8 %, pričom v rokoch 2012 až 2016 boli medziročne pozorované len nízke

miery približne na úrovni 1 %. Zároveň sa zdá, že ročný rast poskytovania hypotekárnych úverov začiatkom roka 2017 dosiahol medziročný vrchol na úrovni blízko 15 %. V kontexte prekvitajúceho trhu s nehnuteľnosťami na bývanie však toto číslo stále rýchlo rastie (graf 1.9). V posledných rokoch ukazovatele finančnej páky vykazujú len mierny nárast, pokiaľ ide o dlhy nefinančných spoločností, ktoré v roku 2016 predstavovali 54 % HDP. Na rozdiel od toho pokračujúci a rýchly rast úverov pre domácnosti spôsobil, že ich dlh stúpol z 18 % HDP v roku 2007 na 38 % HDP v roku 2016. Celkové záväzky finančného sektora sa v roku 2016 zvýšili len mierne, pričom bankový sektor, ktorý je z veľkej časti v zahraničnom vlastníctve, zostáva dobre kapitalizovaný.

Graf 1.9: **Úvery pre sektory (medziročne v %)**

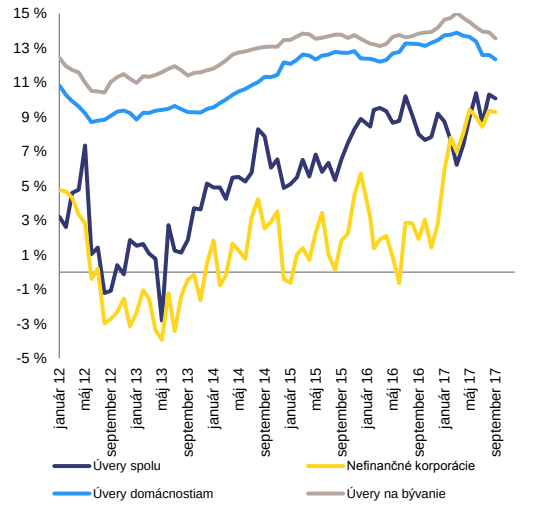

Zdroj: ECB, Európska komisia

Trh s nehnuteľnosťami na bývanie

Rast cien nehnuteľností bol podporovaný nízkymi úrokovými sadzbami, priaznivým výhľadom pre príjmy domácností a obmedzenou ponukou v oblasti bývania. Schopnosť domácností požičiavať si bola posilnená poklesom rizika nezamestnanosti, zrýchleným rastom príjmov a rekordne nízkymi úrokovými sadzbami. Ročný rast cien nehnuteľností na bývanie sa v roku 2017 zvýšil na 7 % (graf 1.10), pričom priemerná cena nehnuteľnosti dosiahla 90 % svojho vrcholu z roku 2008. Najvýraznejšie oživenie bolo zaznamenané v Bratislavskom regióne, kde ceny nehnuteľností narástli na 96 % svojej predkrízovej hodnoty, čo čiastočne odzrkadľuje prísne obmedzenia plánovania, ktoré obmedzujú novú výstavbu. Internú pracovnú mobilitu obmedzuje aj vysoké nájomné v prosperujúcejších regiónoch krajiny, a to najmä mobilitu zo stredného a východného Slovenska, kde je dlhodobá nezamestnanosť stále pálčivým ekonomickým problémom.

Graf 1.10: **Nominálne ceny nehnuteľností na bývanie**

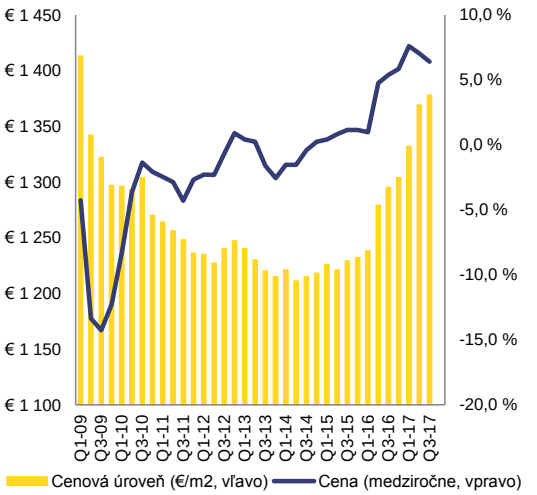

Zdroj: Národná banka Slovenska

Verejné financie

Deficit verejných financií od roku 2015 klesá, čiastočne v dôsledku priaznivých hospodárskych podmienok. V roku 2016 deficit klesol na 2,2 % HDP a v roku 2017 podľa posledných predpokladov na 1,6 %, čo podporili predovšetkým dobré príjmy z DPH a zo zdaňovania práce v dôsledku silnej súkromnej spotreby a zlepšených podmienok na trhu práce. Konsolidáciu príjmov, ktorá je naplánovaná na rok 2018, bude podporovať aj priaznivé hospodárske prostredie. Väčšina očakávaných vyšších príjmov sa použije na financovanie výpadkov príjmov, ktoré si vynútili politické opatrenia. Vláda zároveň plánuje financovať *ad hoc* zvýšenie dôchodkov pre tie osoby, ktoré odišli do dôchodku pred dôchodkovou reformou v roku 2004 (pozri oddiel 3.1), ako aj extra výdavky na mzdy vo verejnom sektore a sociálne dávky.

Strednodobé rozpočtové vyhliadky poukazujú na ďalšie zlepšovanie. Celkovo vláda plánuje v rokoch 2018 a 2019 ďalej znižovať celkové rozpočtové saldo. Časť príslušného konsolidačného úsilia však bude na úkor investícií. Pomer dlhu k HDP má v roku 2018 podľa očakávaní klesnúť pod úroveň 50 % HDP. Hlavným faktorom, ktorý je za týmto priaznivým vývojom, je vysoký HDP.

Tabuľka 1.1: **Kľúčové ekonomické a finančné ukazovatele**

	2004 – 2007	2008 – 2012	2013 – 2017	2015	2016	Prognóza 2017	Prognóza 2018	Prognóza 2019
Reálny HDP (medziročne)	7,8	1,9	2,1	3,9	3,3	3,4	4,0	4,2
Potenciálny rast (medziročne)	5,4	3,7	2,1	2,9	2,6	2,8	3,3	3,5
Súkromná spotreba (medziročne)	6,1	1,0	0,3	2,2	2,7	.	.	.
Verejná spotreba (medziročne)	3,3	2,0	3,7	5,4	1,6	.	.	.
Tvorba hrubého fixného kapitálu (medziročne)	9,7	-1,9	1,1	19,8	-8,3	.	.	.
Vývoz výrobkov a služieb (medziročne)	17,7	4,0	5,3	6,4	6,2	.	.	.
Dovoz výrobkov a služieb (medziročne)	16,4	1,6	5,2	8,4	3,7	.	.	.
Príspevok k rastu HDP:								
Domáci dopyt (medziročne)	6,6	0,4	1,0	6,4	-0,2	.	.	.
Zásoby (medziročne)	0,6	-0,5	0,8	-1,0	1,1	.	.	.
Čistý vývoz (medziročne)	0,6	1,9	0,3	-1,5	2,4	.	.	.
Príspevok k rastu potenciálneho HDP:								
Celková práca (v hodinách) (medziročne)	0,4	0,6	0,3	0,3	0,5	0,6	0,7	0,8
Akumulácia kapitálu (medziročne)	1,3	0,7	0,0	0,8	0,3	0,3	0,5	0,7
Celková produktivita faktorov (medziročne)	3,8	2,4	1,8	1,7	1,8	1,9	2,0	2,1
Produkčná medzera	2,0	0,2	-2,4	-1,2	-0,4	0,0	0,5	1,0
Miera nezamestnanosti	14,9	12,8	13,7	11,5	9,7	8,3	7,4	6,6
Deflátor HDP (medziročne)	3,1	1,0	0,2	-0,2	-0,4	2,0	1,5	1,9
Harmonizovaný index spotrebiteľských cien (HICP, medziročne)	4,1	2,7	0,7	-0,3	-0,5	1,4	2,2	2,0
Nominálna mzda na zamestnanca (medziročne)	8,4	3,8	2,2	3,5	2,3	4,1	4,8	4,9
Produktivita práce (reálna, na zamestnanú osobu, medziročne)	6,3	1,6	1,8	1,8	0,9	.	.	.
Jednotkové náklady práce (ULC, celé hospodárstvo, medziročne)	2,0	2,2	0,4	1,6	1,4	2,0	2,2	2,0
Reálne jednotkové náklady práce (medziročne)	-1,0	1,2	0,2	1,7	1,8	0,0	0,7	0,2
Reálny efektívny výmenný kurz (ULC, medziročne)	6,2	2,3	0,1	-0,4	0,8	1,0	0,7	0,0
Reálny efektívny výmenný kurz (HICP, medziročne)	6,7	2,3	0,5	-1,7	0,5	-0,5	0,7	.
Miera úspor domácností (čisté úspory ako percento čistého disponibilného príjmu)	0,9	1,4	0,8	3,2	3,8	.	.	.
Úverový tok v súkromnom sektore, konsolidovaný (% HDP)	7,0	4,7	5,2	7,7	9,2	.	.	.
Dlh súkromného sektora, konsolidovaný, (% HDP)	51,9	69,9	85,3	88,1	94,7	.	.	.
z toho dlh domácností, konsolidovaný, (% HDP)	13,1	24,7	31,1	34,8	38,0	.	.	.
z toho dlh nefinančných spoločností, konsolidovaný, (% HDP)	38,8	45,2	54,2	53,3	56,7	.	.	.
Hrubý problémový dlh (% z celkových dlhových nástrojov a celkových úverov a zálohových platieb) (2)	1,5	3,4	3,9	3,5	3,9	.	.	.
Právnické osoby, čisté úvery poskytnuté (+) alebo prijaté (-) (%	-3,0	3,1	5,7	2,9	1,2	1,6	0,3	0,5
Právnické osoby, hrubý prevádzkový prebytok (% HDP)	27,1	26,4	26,2	25,3	24,7	24,8	24,5	24,6
Domácnosti, čisté úvery poskytnuté (+) alebo prijaté (-) (% HDP)	-1,5	-0,5	-0,5	0,9	1,1	0,8	1,2	1,6
Znížený index cien nehnuteľností na bývanie (medziročne)	.	-3,6	0,6	5,5	7,0	.	.	.
Investície do obytných nehnuteľností (% HDP)	2,7	2,6	2,5	2,3	2,4	.	.	.
Saldo bežného účtu (% HDP), platobná bilancia	-7,2	-3,7	1,5	-1,8	-1,5	0,2	0,4	1,3
Obchodná bilancia (% HDP), platobná bilancia	-2,8	-0,2	4,2	1,5	2,6	.	.	.
Výmenné relácie tovaru a služieb (medziročne)	-0,7	-1,2	-0,2	-0,2	-0,4	-0,1	0,1	0,1
Saldo kapitálového účtu (% HDP)	0,2	1,3	1,2	3,5	2,0	.	.	.
Čistá medzinárodná investičná pozícia (% HDP)	-47,3	-62,1	-62,9	-64,6	-62,4	.	.	.
Čistý obchodovateľný zahraničný dlh (% z HDP) (1)	0,3	-10,1	-11,8	-14,1	-15,0	.	.	.
Hrubý obchodovateľný zahraničný dlh (% z HDP) (1)	43,5	57,7	69,8	68,2	71,5	.	.	.
Vývozná výkonnosť v porovnaní s rozvinutými krajinami (zmena v %	83,9	16,9	6,3	6,1	4,4	.	.	.
Podiel na vývoznom trhu, tovar a služby (medziročne)	7,7	-2,1	1,6	-2,6	5,6	.	.	.
Čisté toky PZI (% HDP)	-5,7	-2,0	0,4	-0,1	0,6	.	.	.
Saldo verejných financií (% HDP)	-2,7	-5,3	-2,7	-2,7	-2,2	-1,6	-1,0	-0,2
Štrukturálne rozpočtové saldo (% HDP)	.	-5,0	-1,9	-2,3	-2,0	-1,6	-1,2	-0,6
Hrubý dlh verejných financií (% HDP)	34,0	40,4	54,1	52,3	51,8	50,6	49,9	47,2
Pomer daní k HDP (%)	30,5	28,7	30,7	32,3	32,4	32,7	32,5	32,2
Sadzba dane pre jednotlivca zarábajúceho priemernú mzdu (%)	22,0	22,3	22,8	23,1	23,2	.	.	.
Sadzba dane pre jednotlivca zarábajúceho 50 % priemernej mzdy	14,2	14,7	15,8	14,5	15,0	.	.	.

1. Čistá medzinárodná investičná pozícia bez priamych investícií a portfóliových kapitálových akcií.
2. Domáce bankové skupiny a samostatné banky, dcérske spoločnosti kontrolované zahraničnými bankami z EÚ a mimo EÚ a pobočky kontrolované zahraničnými bankami z EÚ a mimo EÚ.

Zdroj: Eurostat a ECB k 30. januáru 2018, ak sú údaje k dispozícii; Európska komisia v prípade údajov z prognóz (zimná prognóza 2018 pre údaje o reálnom HDP a HICP, inak jesenná prognóza 2017).

2. POKROK PRI PLNENÍ ODPORÚČANÍ PRE JEDNOTLIVÉ KRAJINY

Pokrok pri vykonávaní odporúčaní pre jednotlivé krajiny (CSR) adresovaných Slovensku v roku 2017 ([3]) treba vnímať z dlhodobejšieho hľadiska od zavedenia európskeho semestra v roku 2011. Ak sa pozrieme na viacročné posúdenie vykonávania odporúčaní pre jednotlivé krajiny (CSR) od momentu, keď boli po prvýkrát prijaté, 54 % všetkých odporúčaní pre jednotlivé krajiny adresovaných Slovensku zaznamenalo aspoň „určitý pokrok“. Na rozdiel od toho 46 % odporúčaní pre jednotlivé krajiny zaznamenalo „obmedzený“ alebo „žiadny pokrok“ (pozri graf 2.1.). Určitý pokrok sa dosiahol napríklad v oblasti zdaňovania a dodržiavania daňových predpisov, v reforme dôchodkového systému, pri zvyšovaní účasti na pracovnom trhu a v oblasti znižovania chudoby.

Graf 2.1: **Celkové viacročné vykonávanie odporúčaní pre jednotlivé krajiny z rokov 2011 – 2017 doteraz**

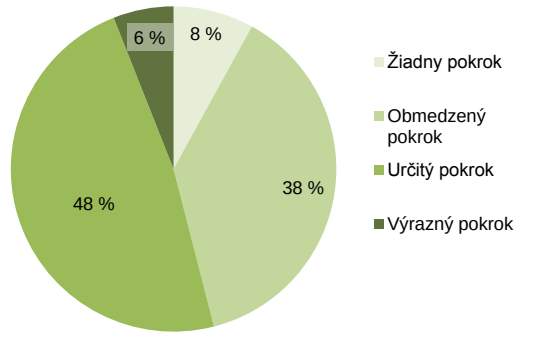

1. Celkové posúdenie odporúčaní pre jednotlivé krajiny súvisiacich s fiškálnou politikou nezahŕňa súlad s Paktom stability a rastu.
2. 2011 – 2012: rozličné kategórie posudzovania odporúčaní pre jednotlivé krajiny.
3. Vo viacročnom posudzovaní odporúčaní pre jednotlivé krajiny sa hodnotí vykonanie odporúčaní od ich prvého prijatia až po správu o krajine za rok 2018.
Zdroj: Európska komisia

Slovensko zabezpečilo včasnú a trvalú nápravu svojho nadmerného deficitu. Rada v decembri 2009 adresovala Slovensku odporúčanie s cieľom odstrániť nadmerný deficit verejných financií najneskôr do konca roku 2013. Po tom, ako deficit verejných financií Slovenska dosiahol v roku 2009 vrchol na úrovni 8 % HDP, v roku 2013 sa ho podarilo znížiť na 2,7 % HDP, čo viedlo k zrušeniu postupu pri nadmernom deficite. Zníženie príslušného deficitu bolo vyvolané fiškálnou konsolidáciou na strane príjmov aj na strane výdavkov, ako aj jednorazovými opatreniami. Po tom, ako v rokoch 2013 až 2015 deficit verejných financií stagnoval, sa ho podarilo v roku 2017 znížiť na –1,6 % HDP. Pokrok Slovenska smerom k jeho strednodobému rozpočtovému cieľu, ktorý je definovaný ako štrukturálny deficit na úrovni 0,5 % HDP, bol od roku 2013 trochu nerovnomerný, no v posledných rokoch bolo štrukturálne úsilie viac-menej v súlade s požiadavkami Paktu stability a rastu (PSR).

Politiky trhu práce podporované zlepšeniami situácie na trhu práce sa začali o niečo viac zameriavať na znevýhodnené skupiny. Problémy na trhu práce pretrvávajú už mnoho rokov, no miera nezamestnanosti začala od roku 2014 klesať a v súčasnosti dosahuje historicky nízku úroveň. Lepšie cielená podpora pre dlhodobo nezamestnaných a ďalšie zraniteľné skupiny už niekoľko rokov figurujú v programe vlády. Problémom je naďalej zlepšovanie rozsahu a účinnosti aktívnych politík trhu práce, no politický dôraz sa v súčasnosti presunul na poskytovanie lepšie cielenej a individualizovanej podpory pre uchádzačov o zamestnanie, najmä pre dlhodobo nezamestnaných. V riešení nízkej účasti Rómov na trhu práce sa dosiahol len nepatrný pokrok.

V posledných rokoch bolo spustených niekoľko iniciatív v oblasti vzdelávania a starostlivosti o deti, no na lepšie výsledky si ešte budeme musieť počkať. Dosiahol sa pokrok v oblasti zvyšovania kapacity vzdelávania a starostlivosti v ranom detstve a prístupu k nim, najmä pre deti staršie ako tri roky. V prípade detí do troch rokov bol zavedený legislatívny rámec o službách starostlivosti o deti, no pretrváva nedostatok miest a tie môžu byť drahé. Prijaté boli určité opatrenia s cieľom zvýšiť atraktívnosť učiteľskej profesie, a to aj výrazným ročným zvýšením platov v rokoch 2016 a 2017. Plánované zvyšovanie vstupných požiadaviek pre učiteľov a ich lepšia odborná príprava sa pravdepodobne prejavia postupne. V roku 2016 nadobudla účinnosť reforma na podporu sociálne a etnicky inkluzívneho vzdelávania týkajúca sa aj rómskych žiakov, ale jej účinné vykonávanie si bude vyžadovať ďalšie úsilie a politickú vôľu.

([3]) Posúdenie ďalších reforiem vykonaných v minulosti sa nachádza najmä v oddieloch 4.1, 4.2, 4.3 a 4.5.

Rýchlosť reformy verejnej správy bola nerovnomerná, no reformy začínajú prinášať ovocie. Neefektívna a neúčinná verejná správa a justičný systém Slovenska veľmi dlho zhoršovali kvalitu podnikateľského prostredia a pôsobili ako prekážka brániaca prílevu investícií. Vďaka politike vlády sa však podarilo zlepšiť situáciu v niekoľkých oblastiach vrátane slabého riadenia ľudských zdrojov a nedostatočných analytických kapacít v štátnej službe. Existujú jasné náznaky kumulatívneho pokroku v modernizácii verejného obstarávania, kde kľúčovými problémami zostávajú nedostatočná hospodárska súťaž a netransparentnosť a pocit, že dochádza ku korupcii, je stále silný. Všeobecnejšie možno konštatovať, že úsilie riešiť korupciu vo verejnom sektore bolo obmedzené a bránia mu inštitucionálne obmedzenia a zjavný nedostatok politickej vôle.

Slovensko dosiahlo určitý pokrok ([4]) pri plnení odporúčaní pre jednotlivé krajiny z roku 2017. Určitý pokrok sa dosiahol, pokiaľ ide o fiškálno-štrukturálnu časť CSR 1 týkajúcu sa zlepšenia nákladovej efektívnosti systému zdravotnej starostlivosti. Hoci niekoľko záväzkov v rámci projektu „Hodnota za peniaze“ bolo splnených a zdá sa, že priniesli určité pozitívne, hmatateľné zmeny vedúce k úsporám, viaceré kľúčové ustanovenia sú stále v pilotnej fáze a v krátkodobom horizonte v nich môže dôjsť k ďalším omeškaniam a k problémom pri ich vykonávaní.

Určitý pokrok sa dosiahol pri CSR 2 vrátane zlepšenia aktivačných opatrení pre dlhodobo nezamestnaných prostredníctvom individualizovanejšieho prístupu k aktivácii. Určitý pokrok sa dosiahol aj v oblasti zlepšovania vzdelávania a starostlivosti v ranom detstve vďaka výstavbe príslušných zariadení a posilneniu legislatívneho rámca. Obmedzený pokrok sa dosiahol v oblasti zlepšovania kvality vzdelávania. Pokrok pri vykonávaní akčného plánu pre Rómov a právnych predpisov na odstránenie segregácie na školách, ktoré boli prijaté v roku 2016, bol takisto obmedzený.

Slovensko dosiahlo obmedzený pokrok pri riešení CSR 3, najmä v oblasti zlepšovania hospodárskej súťaže a transparentnosti verejného obstarávania. Došlo síce k procesným zlepšeniam a verejné obstarávanie v zdravotnej starostlivosti sa centralizuje, no najlepšie obstarávacie postupy ešte stále nie sú všeobecne rozšírené. V boji proti korupcii nedošlo k žiadnemu viditeľnému pokroku, keďže prípady korupcie zahŕňajúce štátne podniky a veľké verejné aktíva ešte neboli náležite vyšetrené a administratívne zdroje na špeciálnej prokuratúre sa znižujú. Určitý pokrok sa dosiahol v oblasti znižovania administratívnych a regulačných prekážok pre podniky v nadväznosti na prijatie balíka opatrení vládou, pričom tieto opatrenia sa ešte stále majú vykonať. Obmedzený pokrok sa dosiahol v oblasti zefektívňovania justičného systému, pretože štatistiky týkajúce sa dĺžky konaní sa javia ako priaznivé, ak sa vnímajú len holé čísla, no kontrastujú s nimi pretrvávajúce obavy o nezávislosť súdnictva.

([4]) Informácie o úrovni pokroku a opatreniach prijatých na riešenie politického poradenstva v každej príslušnej podčasti odporúčania pre jednotlivé krajiny sú prezentované v tabuľke s prehľadom v prílohe. Toto celkové posúdenie nezahŕňa posúdenie dodržiavania Paktu stability a rastu.

Tabuľka 2.1: **Tabuľka so zhrnutím posúdenia odporúčaní pre jednotlivé krajiny (CSR) za rok 2017**

Slovensko	**Celkové posúdenie pokroku dosiahnutého v odporúčaniach pre jednotlivé krajiny z roku 2017: určitý pokrok**
Odporúčanie pre jednotlivé krajiny 1: *Vykonávať svoju fiškálnu politiku v súlade s požiadavkami preventívnej časti Paktu stability a rastu, čo znamená, že je potrebné vynaložiť značné finančné úsilie v roku 2018. Pri prijímaní politických opatrení by sa malo zohľadniť dosiahnutie zámerov fiškálnej politiky, ktoré prispievajú k posilneniu prebiehajúceho oživenia, ako aj k zaisteniu udržateľnosti verejných financií na Slovensku.* *Zlepšiť nákladovú účinnosť systému zdravotnej starostlivosti vrátane implementácie projektu Hodnota za peniaze.*	**Určitý pokrok*** 1 Určitý pokrok sa dosiahol pri šetrení nákladov v sektore zdravotnej starostlivosti.
Odporúčanie pre jednotlivé krajiny 2: *Zlepšiť aktivačné opatrenia pre znevýhodnené skupiny, a to aj vykonávaním akčného plánu pre dlhodobo nezamestnaných a poskytovaním individualizovaných služieb a cielenej odbornej prípravy.* *Zlepšiť pracovné príležitosti pre ženy, a to najmä rozšírením cenovo dostupnej a kvalitnej starostlivosti o deti.* *Zlepšiť kvalitu vzdelávania a zvýšiť účasť Rómov v inkluzívnom hlavnom prúde vzdelávania.*	**Určitý pokrok** 2 Pri zlepšovaní aktivačných opatrení pre znevýhodnené skupiny sa dosiahol určitý pokrok. 3 Určitý pokrok nastal aj v zlepšovaní dostupnosti starostlivosti o deti. 4 Obmedzený pokrok sa dosiahol v oblasti zvyšovania kvality vzdelávania. 5 Obmedzený pokrok sa dosiahol pri zvyšovaní účasti Rómov v hlavnom prúde vzdelávania.
Odporúčanie pre jednotlivé krajiny 3: *Zvýšiť konkurenciu a transparentnosť vo verejnom obstarávaní a posilniť boj proti korupcii dôraznejším presadzovaním platných právnych predpisov.* *Prijať a vykonať komplexný plán na zníženie administratívnych a regulačných prekážok pre podnikateľov.* *Zlepšiť účinnosť justičného systému vrátane skrátenia konaní v občianskych a obchodných veciach.*	**Obmedzený pokrok** 6 K obmedzenému pokroku došlo pri zlepšovaní hospodárskej súťaže a transparentnosti vo verejnom obstarávaní. 7 V oblasti boja proti korupcii nebol dosiahnutý žiadny pokrok. 8 Určitý pokrok sa dosiahol pri prijímaní a vykonávaní plánu riešenia administratívnych a regulačných prekážok pre podnikateľský sektor. 9 Obmedzený pokrok sa dosiahol pri zlepšovaní účinnosti systému súdnictva.

* Toto celkové posúdenie CSR 1 nezahŕňa posúdenie dodržiavania Paktu stability a rastu.
Zdroj: Európska komisia

Pri riešení kľúčových problémov brániacich pri dosahovaní inkluzívneho rastu a konvergencie na Slovensku majú zásadnú dôležitosť európske štrukturálne a investičné fondy (EŠIF), ktoré pomáhajú najmä pri investíciách do reformy verejnej správy, do zlepšovania prepojenia medzi výskumom/vývojom a priemyslom a do posilňovania integrovaného prístupu k zdravotnej starostlivosti. EŠIF zároveň pomáhajú znižovať nezamestnanosť mladých ľudí a podporovať účasť žien na pracovnom trhu tak, že sa s ich prispením rozvíjajú zariadenia starostlivosti o deti. Posilňujú prepojenie medzi vzdelávaním a pracovným trhom a zvyšujú inkluzívnosť hlavného vzdelávacieho prúdu pre marginalizované rómske komunity.

Rámček 2.1: **Hmatateľné výsledky, ktoré boli na Slovensku realizované vďaka podpore štrukturálnych zmien zo strany EÚ**

Z európskych štrukturálnych a investičných fondov (EŠIF) dostáva Slovensko významnú podporu, ktorá do roku 2020 dosiahne až 15 miliárd EUR. Predstavuje to približne 3 % HDP ročne počas obdobia 2014 – 2018 a 60 % verejných investícií([1]). Do 31. decembra 2017 bola na realizované projekty pridelená odhadovaná suma vo výške 7,7 miliardy EUR (51 % celkovej sumy). Tieto prostriedky pomohli 45 000 ľuďom získať prácu, 152 materským školám a predškolským zariadeniam zvýšiť kapacitu o ďalších 4 780 miest, modernizovať viac než tretinu nemocníc patriacich do verejnej minimálnej siete, vytvoriť 77 predškolských zariadení a mnohým malým a stredným podnikom poskytnúť rozličné formy podpory (na inováciu, začatie podnikania a konzultačné/poradenské služby).

EŠIF pomáhajú riešiť problémy v oblasti štrukturálnej politiky a realizovať odporúčania pre jednotlivé krajiny. Medzi financované opatrenia patrí okrem iného podpora verejného a súkromného výskumu a vývoja; strategická a udržateľná dopravná infraštruktúra; zefektívňovanie justičného systému; znižovanie nezamestnanosti; podpora účasti žien na pracovnom trhu tak, že sa podporia zariadenia starostlivosti o deti a pružné formy organizácie práce; zavedenie inkluzívnosti do vzdelávania a dosiahnutie jeho relevantnosti pre pracovný trh; podpora sociálnej inklúzie marginalizovaných rómskych komunít a zlepšovanie analytických kapacít a efektívnosti verejnej správy. Iniciatíva na podporu zamestnanosti mladých ľudí priniesla súbor podporných opatrení na zníženie nezamestnanosti mladých ľudí. Prešovský kraj sa dobrovoľne zapojil do iniciatívy *Catching-up Regions* (Dobiehajúce regióny), ktorá sa zameriava na riešenie štrukturálnych problémov v kraji pomocou investícií z EŠIF.

Vykonané už boli rôzne reformy, ktoré boli podmienkou na udelenie podpory z EŠIF ([2]). Bola vyvinutá stratégia pre inteligentnú špecializáciu pre výskum a inovácie, aby sa zameralo úsilie na produktovú špecializáciu s výrazným trhovým potenciálom. Národný plán dopravy umožnil včas vypracovať kľúčové projekty. Reformou verejného obstarávania sa zefektívňujú verejné výdavky. Zavedený bol zrevidovaný zákon o štátnej službe, ktorého cieľom je posilniť štátnu službu. Nové právne predpisy pomohli zlepšiť aktívne politiky trhu práce a verejné služby zamestnanosti, zriadiť systém duálneho odborného vzdelávania a sformulovať národnú stratégiu pre integráciu Rómov.

Slovensko napreduje pri využívaní Európskeho fondu pre strategické investície (EFSI). K decembru 2017 boli v rámci EFSI schválené operácie, ktorých celkový objem financovania predstavoval 475 miliónov EUR. Tieto operácie podľa očakávaní zmobilizujú celkové súkromné a verejné investície v hodnote 1,2 miliardy EUR. Financovanie z Európskeho investičného fondu, ktoré bolo možné vďaka EFSI, predstavuje 25 miliónov EUR, čo podľa očakávaní zmobilizuje celkové investície v hodnote približne 211 miliónov EUR. Túto podporu bude môcť využiť takmer 6 000 menších spoločností alebo začínajúcich podnikov. Pokiaľ ide o objem schválených prostriedkov, zďaleka najviac prostriedkov smeruje do dopravy.

Financovanie v rámci programov Horizont 2020, Nástroj na prepájanie Európy a iných priamo spravovaných fondov EÚ je doplnkom k fondom EŠIF. Do konca roku 2017 Slovensko podpísalo v rámci Nástroja na prepájanie Európy dohody o projektoch v hodnote 704 miliónov EUR.

https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/SK

([1]) Verejná investícia je definovaná ako tvorba hrubého fixného kapitálu + investičné granty + vnútroštátne výdavky na poľnohospodárstvo a rybárstvo.

([2]) Pred tým, ako členské štáty príjmu dané programy, musia splniť niekoľko tzv. *ex ante* kondicionalít, ktoré sú zamerané na zlepšenie podmienok väčšiny oblastí verejných investícií.

Rámček 2.1: **Konkrétny príklad úspešnej politiky: projekt „Hodnota za peniaze“**

V roku 2015 boli položené základy ďalekosiahleho vládneho projektu nazvaného *Najlepší z možných svetov – Hodnota za peniaze v slovenskej verejnej politike*. Jeho výsledkom je nový komplexný model hodnotenia efektívnosti a účinnosti verejných výdavkov.

Projekt „Hodnota za peniaze“ je postavený na troch hlavných princípoch:

1. Verejná politika musí byť „najlepšou možnou možnosťou“, ktorá je náležite opodstatnená a kvantifikovaná na základe ekonomických a sociálnych údajov z reálneho sveta.

2. Inštitucionálna reforma by mala vyvrcholiť novým rozdelením úloh v rozličných fázach procesu.

3. Musí sa použiť niekoľko metód analyzovania nákladov. Popri preskúmaniach výdavkov, ktoré budú súčasne špecifické pre jednotlivé domény (vzdelávanie, zdravotná starostlivosť apod.) a prierezové (informačné technológie), sa budú pri investičných projektoch a návrhoch právnych predpisov uskutočňovať analýzy nákladov a prínosov a na operačné výdavky sa bude uplatňovať referenčné porovnávanie (s najlepšími postupmi zo zahraničia).

Na ministerstve financií bol zriadený útvar pre projekt „Hodnota za peniaze“, ktorý bol poverený koordináciou analytickej práce. Realizáciu opatrení monitoruje a verejne ohlasuje osobitný implementačný útvar zriadený u podpredsedu vlády. Program bol najprv vykonaný v troch „problémových“ sektoroch, na ktoré pripadá takmer 40 % verejných výdavkov: zdravotná starostlivosť, doprava a informačné technológie. V roku 2017 nasledovala ďalšia séria tematických preskúmaní výdavkov a prvé odporúčania v oblasti zdravotnej starostlivosti začínajú vykazovať pozitívny vplyv na výdavkovú efektívnosť (pozri aj kapitolu 3.1).

Projekt „Hodnota za peniaze“ podporili Európska komisia, OECD a MMF, ktorí vyslali expertov, aby pri prvotných posúdeniach poskytli spoločnú odbornú pomoc.

Členské štáty môžu Komisiu požiadať o odbornú pomoc na prípravu, návrh a vykonávanie štrukturálnych reforiem na podporu rastu. Služba na podporu štrukturálnych reforiem (SRSS) v spolupráci s príslušnými útvarmi Komisie poskytuje na mieru šitú odbornú podporu, ktorá si nevyžaduje spolufinancovanie a ktorá sa poskytuje na žiadosť členského štátu. Táto podpora sa zameriava na priority identifikované v kontexte procesu hospodárskej správy a riadenia EÚ (t. j. vykonávanie odporúčaní pre jednotlivé krajiny), no rozsah podpory SRSS je širší, pretože sa môže týkať aj reforiem súvisiacich s inými prioritami Komisie, resp. reforiem uskutočňovaných z iniciatívy členských štátov.

Slovensko požiadalo SRSS o odbornú pomoc s cieľom vykonať reformy v rozličných oblastiach, ako napríklad: rast a podnikateľské prostredie, zdravotná starostlivosť, riadenie verejných financií a zdaňovanie. SRSS naďalej poskytuje odbornú podporu najmä v súvislosti s projektom „Hodnota za peniaze“. Služba navyše začala poskytovať odbornú podporu aj pri projektoch, ktorých cieľom je skvalitniť zdravotnú starostlivosť a dosiahnuť v tejto oblasti vyššiu nákladovú efektívnosť, vytvoriť databázu rentabilných investičných projektov a vypracovať, okrem iného, stratégiu v oblasti dobrovoľnej daňovej disciplíny.

3. REFORMNÉ PRIORITY

3.1. VEREJNÉ FINANCIE A ZDAŇOVANIE

Zdaňovanie

Fiškálny deficit Slovenska klesá, no fiškálne príjmy vo vzťahu k HDP sú naďalej nízke. Deficit verejných financií klesol z 2,7 % HDP v roku 2015 na predpokladaných 1,6 % v roku 2017 a dlh verejných financií sa v rozmedzí rokov 2015 až 2017 podľa predbežných predpokladov podarilo znížiť o 1,7 percentuálneho bodu. Podiel daňových príjmov na HDP zostáva výrazne pod priemerom EÚ. V roku 2016 predstavoval pomer daní k HDP na Slovensku 32,2 % HDP (priemer EÚ: 38,9 %). V prognóze Komisie z jesene 2017 sa predpokladá, že tento pomer zostane pomerne stabilný a v roku 2019 dosiahne 32 %. Pokiaľ ide o daňovú štruktúru, príjmy zo zdanenia práce sú stále vysoké, zatiaľ čo príjmy zo zdanenia spotreby a z kapitálových daní sú pod priemerom EÚ.

Celkové daňové zaťaženie práce je vo všeobecnosti v súlade s priemerom EÚ. Hodnoty v prípade Slovenska – a to tak pri ich meraní implicitnou daňovou sadzbou, ako aj daňovo-odvodovým zaťažením – sú v celom spektre príjmov približne na úrovni priemeru EÚ. Napríklad daňovo-odvodové zaťaženie ([5]) jednej osoby s nízkym príjmom 67 % priemernej mzdy v roku 2016 predstavovalo 34 %, pričom priemer EÚ bol 34,2 %. Daňovo-odvodové zaťaženie druhej zárobkovo činnej osoby v domácnosti je len mierne vyššie, než je priemer EÚ pre všetky príjmové kategórie. Rozdiel v daňovo-odvodovom zaťažení rodín s deťmi a bez detí je takisto blízko priemeru EÚ.

Príjmy z periodických daní z majetku a z environmentálnych daní patria medzi najnižšie v EÚ. Oba druhy daní sa v zásade považujú za menej škodlivé pre rast. Celkové príjmy z periodických daní z nehnuteľného majetku v roku 2015 predstavovali 0,4 % HDP, čo je výrazne menej než priemer EÚ na úrovni 1,7 %. Zdaňovanie nehnuteľností zároveň nie je založené na hodnote zdaňovaného majetku, ale na jeho rozlohe. Príjmy z environmentálnych daní, ktoré boli v roku 2015 na úrovni 1,8 % HDP, sú takisto výrazne pod priemerom EÚ (2,4 %).

([5]) Daňovo-odvodové zaťaženie ukazuje rozdiel medzi nákladmi práce zamestnávateľa a čistým zárobkom zamestnanca.

Daňová disciplína sa mierne zlepšila, no stále je problematická. Výpadok príjmov z dane z pridanej hodnoty (DPH) ([6]) pokračoval v roku 2015 v postupnom klesaní (pozri graf 3.1.1.). Keďže však predstavoval 29,4 %, patril k najvyšším v EÚ a stále bol výrazne nad priemerom EÚ (12,8 %). Zdá sa, že efektívnosť výberu DPH pomohli zlepšiť rozličné opatrenia vrátane uplatnenia mechanizmu prenesenia daňovej povinnosti ([7]) v sektore stavebníctva a úprav kontrolných výkazov DPH. Ministerstvo financií sa odhaduje, že efektívnosť výberu sa v roku 2016 naďalej zlepšovala (ministerstvo financií, 2018). ([8])

Graf 3.1.1: **Rozdiel pri dodržiavaní predpisov o DPH (2011 – 2015)**

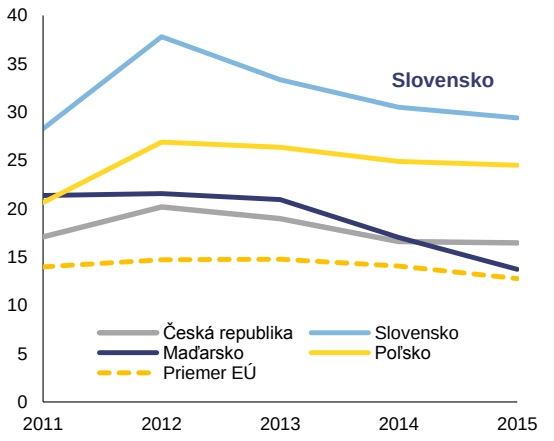

1. Priemer EÚ sa mení v závislosti od dostupnosti údajov. Roky 2011 – 2013 nezahŕňajú HR, CY a rok 2014 nezahŕňa CY.
Zdroj: Centrum sociálneho a ekonomického výskumu/CASE (2017)

Na rok 2018 sa plánujú ďalšie opatrenia na boj proti podvodom. Vláda v apríli 2017 schválila tretí akčný plán boja proti daňovým podvodom na roky 2017 – 2018, ktorý obsahuje 21 opatrení, z ktorých niektoré sú opísané ďalej v texte. Okrem toho sa zavedú prísnejšie povinnosti v sektore

([6]) Výpadok príjmov z DPH je definovaný ako rozdiel medzi sumou vybratej DPH a celkovou daňovou povinnosťou z DPH (teoretická daňová povinnosť podľa daňového zákona).

([7]) Mechanizmus prenesenia daňovej povinnosti znamená, že povinnosť vyberať a platiť DPH za transakciu padá na plecia kupujúceho a nie predávajúceho.

([8]) Vyplýva to z ďalšieho poklesu výpadku príjmov z DPH a zo zlepšenia efektívnosti DPH, ktorou sa porovnáva skutočne vybratá DPH s potenciálne vybrateľnou DPH pri uplatnení štandardnej sadzby.

stavebníctva ([9]) a daňová záruka požadovaná pri registrácii bude rozšírená na fyzické osoby.

Základnými kameňmi stratégie dodržiavania predpisov sú audítorské činnosti a krížové kontroly. Audity DPH síce stále tvoria veľkú časť všetkých daňových kontrol, ich podiel sa však v roku 2016 a prvom polroku 2017 znížil. Väčšiu dôležitosť zároveň získali audity daní z príjmov. Celkovú kvalitu auditov pravdepodobne posilní globálny protokol o daňovom audite, ktorý obsahuje transakcie daňovníkov, o ktorých sa zistilo, že porušili daňové predpisy. Zavedením analytického informačného systému o rizikách, ktorý umožňuje identifikovať a posúdiť daňovníkov, s ktorými sa spája riziko nedodržiavania predpisov, sa môžu zabezpečiť cielenejšie audity a lepšie využívanie audítorských zdrojov. Takýto nástroj je dôležitý aj vzhľadom na zrušenie minimálnej dane z príjmov právnických osôb od roku 2018, ktorá predtým pomáhala znižovať mieru daňových únikov. ([10])

Posilní sa monitorovanie daňovej disciplíny. Pripravuje sa uverejnenie kritérií tvoriacich základ indexu daňovej disciplíny, na základe ktorého sa posudzujú rizikové profily daňovníkov. Daňová správa bude zároveň môcť každý štvrťrok zverejňovať zoznam daňovníkov, v ktorom uvedie výšky vymeranej dane z príjmu právnických osôb alebo daňovej straty na základe predložených daňových priznaní. Daňová správa bude navyše každý štvrťrok uverejňovať zoznam daňovníkov registrovaných na platbu DPH, pričom uvedie výšku uznanej DPH a požadované prostriedky. Zriaďovanie spojeného analytického centra ešte nebolo dokončené; podľa plánu sa má zabezpečiť rýchlejšia výmena informácií tak, že sa na boj proti daňovým podvodom spoja analytické kapacity a kapacity presadzovania práva.

Dobrovoľnú daňovú disciplínu môžu zlepšiť lepšie služby pre daňovníkov. Call centrá zavedené v roku 2014 na riešenie daňových otázok sa ukázali ako dôležitá služba pre daňovníkov. Obmedzenia týkajúce sa používania „virtuálnych pokladníc“ ([11]) boli odstránené v roku 2017 a miera ich používania sa zvyšuje. V snahe riešiť problematiku podvodných elektronických pokladníc orgány plánujú prepojiť tieto pokladnice s online IT systémom daňovej správy. Od roku 2018 sa elektronická komunikácia medzi daňovou správou a právnickými osobami a samostatne zárobkovo činnými osobami stane povinnou. Pokročilejšia stratégia dobrovoľného dodržiavania predpisov je naplánovaná na prvý polrok 2018. V roku 2018 došlo k zníženiu poplatkov za vydanie záväzného stanoviska na polovicu a termín pre daňovníkov na podanie odvolania sa predĺži z 15 na 30 dní.

Zavedené boli stimuly na inováciu. S cieľom podporiť výdavky na výskum a vývoj bol rozšírený „superodpočet“ takýchto výdavkov, a to z 25 % na 100 % ([12]), a zároveň bol zavedený režim patentovej kolónky, ktorý umožňuje čiastočné oslobodenie príjmov z určitých nehmotných aktív vytvorených na Slovensku od dane. Hospodárske dôkazy však naznačujú, že patentové kolónky možno využívať ako nástroje daňovej konkurencie a že na podporu výskumu a vývoja sú neefektívne (Európska komisia/JRC, 2015).

Preskúmanie fiškálneho rámca a výdavkov

Strednodobý rozpočtový rámec by sa mohol ďalej posilniť. Vláda pravidelne pripravuje podrobný viacročný rozpočtový plán. Parlament tento dokument berie na vedomie a schvaľuje hotovostný rozpočet na nasledujúci rok. To by však mohlo obmedziť strednodobú orientáciu fiškálneho plánovania v kontexte fiškálnych pravidiel EÚ podľa štandardov ESA 2010 (na základe časového rozlíšenia). V ústavnom zákone z roku 2011 boli naplánované záväzné výdavkové stropy, no tieto sa nepoužívajú, čím sa sťažuje dosahovanie vyrovnaného rozpočtu. Minister financií Slovenskej republiky však ohlásil spustenie simulovaných výdavkových stropov, ktorých účel a vplyv však bude posúdený až v budúcnosti.

([9]) Stavebné spoločnosti sú povinné informovať zákazníka o zapojení daňových úradov do procesu získavania konečného stavebného povolenia.

([10]) Percentuálny podiel spoločností s nulovou daňou z príjmov právnických osôb klesol z 59 % v roku 2013 na 6 % v roku 2015.

([11]) Virtuálne pokladnice sú virtuálne účtovné priestory spravované Finančným riaditeľstvom Slovenskej republiky a môžu ich používať spoločnosti ako alternatívu k bežným elektronickým pokladniciam.

([12]) Superodpočet môže využívať daňovník, ktorý realizuje výskumno-vývojový projekt, pri ktorom vznikajú náklady. Po novom je teraz možné od základu dane odpočítať 100 % nákladov, ktoré vznikli v súvislosti s výskumom a vývojom v danom daňovom období, znížených o odpočet daňovej straty, ktorú spôsobila realizácia výskumno-vývojového projektu.

Pravidelné preskúmania výdavkov poskytujú relevantné posúdenia a obohacujú verejnú diskusiu. Viacročný rozpočet na roky 2017 – 2019 v prílohách už obsahoval tri preskúmania výdavkov vypracované v kontexte projektu „Hodnota za peniaze“, ktoré sa týkali oblastí zdravotnej starostlivosti, IT a dopravy ([13]). Viacročný rozpočet na roky 2018 – 2020 zahŕňal aj priebežnú správu o jeho plnení. V tejto správe bolo uvedené rozšírené posúdenie pokroku pre oblasť preskúmania výdavkov na zdravotnú starostlivosť a zároveň v nej boli zadefinované najkonkrétnejšie a merateľné ciele pre túto oblasť. Posledný viacročný rozpočet zahŕňa aj tri nové preskúmania, ktoré sa týkajú politík vzdelávania, životného prostredia, pracovného trhu a sociálnej oblasti. Aj keď preskúmania poskytujú dôležité informácie o príslušných oblastiach výdavkov, ešte neboli plne integrované do rozpočtového procesu, a teda majú obmedzený vplyv na vládne priority a výdavkové plány. Popri uvedených preskúmaniach útvar zodpovedný za projekt Hodnota za peniaze na ministerstve financií vypracoval niekoľko analýz veľkých infraštruktúrnych a IT projektov, ktoré v prípade získania politickej podpory môžu viesť k výraznému zefektívneniu.

Udržateľnosť verejných financií

Riziká ohrozujúce slovenské verejné financie vidno hlavne z dlhodobejšieho hľadiska. ([14]) Z výpočtov Európskej komisie vyplýva, že výdavky na zdravotnú starostlivosť a dôchodky zostanú podľa predpokladov hlavnou hnacou silou dlhodobých nákladov na starnutie obyvateľstva Slovenska (Európska komisia, 2018a). Obe položky majú podľa očakávaní do roku 2070 oproti roku 2016 narásť o 1,2 percentuálneho bodu HDP (základný scenár), a to aj napriek tomu, že demografický výhľad je o niečo menej nepriaznivý než v predchádzajúcich prognózach. Ukazovateľ medzery dlhodobej udržateľnosti (S2) pre Slovensko naznačuje, že pokiaľ ide o dlhodobú udržateľnosť jeho verejných financií, Slovensko je naďalej vystavené strednému riziku. ([15])

Dôchodkový systém

Dôchodkovou reformou z roku 2012 sa zmierni vplyv nepriaznivých demografických trendov. Posledné prognózy potvrdili, že počet obyvateľov Slovenska má po roku 2030 začať klesať. Podiel ekonomicky závislého staršieho obyvateľstva, ktorý ukazuje pomer medzi osobami staršími ako 65 rokov a osobami vo veku 15 až 64 rokov, sa má podľa predpokladov do roku 2060 strojnásobiť oproti hodnote 20,6 v roku 2016. Jeho negatívny vplyv na dôchodkový systém však bude obmedzený automatickým zvyšovaním dôchodkov, v ktorom sa odzrkadľuje zlepšovanie strednej dĺžky života. To bude mať pozitívny vplyv na ukazovateľ medzery dlhodobej udržateľnosti S2. Očakáva sa, že pomer medzi časom stráveným na dôchodku a časom, počas ktorého osoba do systému prispieva, zostane vo všeobecnosti stabilný. Skutočný vek odchodu do dôchodku v krajine zostáva v porovnaní s ostatkom EÚ pomerne nízky. Z dôvodu pomerne nízkej strednej dĺžky života však skutočný čas strávený na dôchodku nie je príliš dlhý.

Poslednými zmenami dôchodkového systému sa zvýšila jeho distribučná spravodlivosť pre dôchodcov a zabezpečila väčšia primeranosť dôchodkov prostredníctvom indexácie štátnych dôchodkov o minimálnu nominálnu sumu. Vláda sa rozhodla znížiť distribučné nerovnosti dôchodkov, ku ktorým došlo po dôchodkovej reforme z roku 2004. ([16]) V roku 2017 vláda schválila *ad hoc* dôchodkovú indexáciu o 2 %. Zatiaľ čo indexácia dôchodkov bude od roku 2018 založená na koncepcii „dôchodcovskej inflácie“, v rokoch 2018 – 2021 budú musieť jednotlivé dôchodky rásť o minimálnu výšku 2 % priemerného dôchodku rovnakého druhu. Podobný *ad hoc* nárast indexácie dôchodkov na 2 % bol prijatý už v roku 2017. Tieto zmeny spôsobia počas nadchádzajúcich dvoch desaťročí zvýšenie deficitu systému.

([13]) Ďalšie podrobnosti sa nachádzajú v rámčeku o konkrétnych príkladoch úspešnej politiky.

([14]) Viac informácií je v dokumente Európskej komisie (2018a), *Debt Sustainability Monitor 2017* (Monitorovanie udržateľnosti dlhu 2017), ktorý sa pripravuje.

([15]) Ukazovateľ S2 určuje počiatočnú štrukturálnu úpravu potrebnú na to, aby sa pomer hrubého verejného dlhu k HDP vo veľmi dlhom časovom horizonte stabilizoval. Ukazovateľ S2 pre Slovensko sa odhaduje na úrovni 2,2 percentuálneho bodu HDP, pričom zložka zdravotnej starostlivosti k tomu prispeje mierou 0,7 percentuálneho bodu a zložka dôchodkov k tomu prispeje mierou 1,0 percentuálneho bodu.

([16]) Pred zásahom vlády osoby s veľmi podobnými kariérami mohli dostávať rozličné dôchodky v závislosti od toho, či odišli do dôchodku tesne pred reformou alebo po nej.

Zdravotná starostlivosť

Zdravie ľudí sa zlepšuje len pomaly. Stredná dĺžka života pri narodení je výrazne nižšia, než je priemer EÚ ([17]), čo je do veľkej miery spôsobené vyššou mierou úmrtnosti na srdcovo-cievne ochorenia. Miery úmrtnosti na ischemickú chorobu srdca a infarkty patria medzi najvyššie v EÚ, aj keď v poslednom desaťročí došlo k určitému zlepšeniu. Slovensko nemá národný plán boja proti rakovine a miery prežitia rakovinových ochorení sa za posledné desaťročie veľmi nezlepšili, čoho príčinou je čiastočne nízka miera skríningu.

Zlepšila sa dostupnosť liekov. Na základe legislatívnych zmien sa spoločnosti stali zodpovednými za prístup k liekom, čím sa pomohol riešiť problém ich vývozu a obchodovania v tieňovej ekonomike. Od januára 2018 bude dekategorizovaných 147 liekov a budú musieť absolvovať hodnotenie zdravotníckych technológií. Ak lieky nespĺňajú príslušné normy, no napriek tomu môžu preukázať svoju pridanú hodnotu, budú patriť do osobitných kategórií, ktoré sa budú monitorovať a ktorých náklady sa budú priebežne riadiť.

Nákladová efektívnosť zdravotnej starostlivosti na Slovensku vykazuje určité zlepšenie. Preskúmanie výdavkov v rámci projektu Hodnota za peniaze ukázalo veľký priestor na zlepšovanie nákladovej efektívnosti v niekoľkých oblastiach zdravotnej starostlivosti. Jeho realizácia zjavne viedla k úsporám a pozitívnym zmenám v riadení nemocníc a nemocničného personálu. V správe o vykonávaní sa uvádza, že došlo k splneniu značného počtu záväzkov a v prvých deviatich mesiacoch roku 2017 sa ušetrilo približne 60 miliónov EUR (implementačný útvar, 2017).

Zlepšené riadenie nemocníc a ich obstarávanie môžu obmedziť rast dlhu nemocníc. Dlhy nemocníc však ku koncu roka 2017 dosahovali 728 miliónov EUR. Vláda schválila ďalší plán oddlžovania nemocníc, ktorý obsahoval opatrenia v celkovej výške 585 miliónov EUR a ktorý bol konečne schválený v novembri 2017. Ministerstvo zdravotníctva zriadilo špeciálny Úrad pre riadenie podriadených organizácií ([18]). Medzi hlavné úlohy tohto úradu patrí centrálne riadenie nemocníc, referenčné porovnávanie, centrálne vyjednávanie dohôd a v prípade potreby zmeny sortimentu služieb nemocníc.

Potenciál na racionalizáciu nemocničnej starostlivosti je stále značný. Počet nemocničných lôžok a priemerná dĺžka pobytu pacientov v nemocnici sa za posledné dve desaťročia znížili. Aj napriek tomu je však celková miera využívania nemocničných služieb stále vysoká, pričom miera prepustenia pacientov z nemocnice je nad priemerom EÚ a v posledných rokoch rastie a miera využívania lôžok je naďalej pomerne nízka na úrovni pod 70 % (OECD a Európske stredisko pre monitorovanie politík a systémov v oblasti zdravia, 2016).

Po dlhých omeškaniach bol elektronický systém verejného zdravotníctva konečne spustený. Po skúšobnom období v decembri 2017 nadobudli 1. januára 2018 účinnosť právne ustanovenia, ktorých cieľom je zabezpečiť regulárnu, postupnú implementáciu systému elektronického zdravotníctva. V dôsledku toho, že predtým neexistovalo verejné riešenie v oblasti elektronického zdravotníctva, populárnym sa medzitým stal systém elektronického zdravotníctva, ktorý vyvinula súkromná spoločnosť a ktorý v súčasnosti pokrýva tretinu obyvateľstva Slovenska. Stále ešte nie je jasné, či medzi týmito dvoma systémami elektronického zdravotníctva vzniknú prekryvy a/alebo problémy kompatibility a či sa Národnému centru zdravotníckych informácií podarí pred koncom obdobia odkladu príslušného zákona (t. j. koniec roku 2018) poskytovať primeranú technickú podporu ambulantným doktorom.

Systém platieb na základe skupín diagnóz bol zavedený ako pilotný projekt v roku 2017 a zaznamenal primeraný úspech. Spúšťanie systému ([19]), ktorý pri poskytovaní starostlivosti, oceňovaní výkonov a financovaní umožňuje väčšiu transparentnosť, bude pokračovať v roku 2018. Rozpočtová neutralita bude postupne odstránená počínajúc rokom 2019, keď sa systém naplno rozbehne. Prvé upravené základné sadzby boli uverejnené v septembri 2017. Projekt však bude

([17]) V roku 2015 to bolo u mužov takmer päť rokov (73,1) a u žien viac než tri roky (80,2).

([18]) „Úrad pre riadenie podriadených organizácií“.

([19]) Systém DRG (systém platieb na základe skupín diagnóz) je platobný systém za nemocničnú starostlivosť, na základe ktorého sa finančné prostriedky prideľujú podľa štandardizovaných nákladových vzorcov, ktoré súvisia s jednotlivými druhmi ochorení.

pri implementácii pravdepodobne čeliť problémom z dôvodu nepripravenosti používateľov.

Slovensko má všeobecný nedostatok všeobecných lekárov a počet zdravotného personálu rastie len postupne. Nedostatok účinnej primárnej starostlivosti je obzvlášť závažný vo vidieckych a chudobných oblastiach, a to najmä v lokalitách s veľkým počtom rómskeho obyvateľstva. Poskytovanie starostlivosti sa v jednotlivých regiónoch líši, hlavne v dôsledku nerovnomernej geografickej distribúcie zdravotníckych pracovníkov. Veľmi nízky počet nových všeobecných lekárov vyvoláva obavy o budúci stav všeobecných lekárov vzhľadom na ich súčasnú vekovú štruktúru. Navyše klesá počet zdravotných sestier a v súčasnosti je jedným z najnižších v EÚ.

Neefektívna úloha všeobecných lekárov iba ako lekárov prvotného kontaktu naznačuje, že v krajine existujú výrazné príležitosti na zlepšovanie kvality a zefektívňovanie systému. Napriek odporúčaniam EÚ a medzinárodným odporúčaniam došlo na základe zákona len k čiastočnému rozšíreniu úlohy všeobecných lekárov, pričom pri každodennom poskytovaní zdravotnej starostlivosti došlo len k nepatrnej zmene a špecialisti sú všadeprítomní. Z dôvodu nízkeho počtu všeobecných lekárov a ich obmedzených lekárskych právomocí končí 80 % návštev u všeobecného lekára tak, že pacient je poslaný k lekárovi špecialistovi. Zdá sa, že prebiehajúce vytváranie siete centier integrovanej zdravotnej starostlivosti na primárnej úrovni s cieľom uskutočniť prechod od modelu sústredeného na nemocničnú starostlivosť, ktorý existuje v súčasnosti, túto neefektívnosť nerieši. Efektívnosť by mohla posilniť silnejšia úloha primárnej starostlivosti a všeobecných lekárov, ako to vyplýva z vysokej miery potenciálne zbytočných prijatí do nemocničnej starostlivosti (riešiteľných v rámci ambulantnej starostlivosti) na Slovensku oproti priemeru EÚ.

3.2. FINANČNÝ SEKTOR

Bankový sektor

Bankový sektor na Slovensku je pomerne malý a stabilný a profituje z hospodárskeho rozmachu v krajine. Slovenský bankový sektor je koncentrovaný v rukách troch hlavných subjektov a väčšinu 27 bánk na Slovensku riadia zahraničné subjekty. V pomere k HDP krajiny je slovenský bankový sektor jedným z najmenších v EÚ. Bankový sektor krajiny je jedným z najziskovejších v Európe a zároveň disponuje jedným z najnižších pomerov úverov k vkladom, čím je chránený pred potenciálnymi otrasmi. Pomery kapitálovej primeranosti sú vo všeobecnosti vysoké a nad úrovňou regulačného minima. Spotrebné a hypotekárne úvery v poslednej dobe rýchlo rastú v dôsledku zlepšení na trhu práce, zrýchľujúceho sa rastu miezd, vysokej úrovne dôvery spotrebiteľov a nízkych úrokových sadzieb.

Trh s nehnuteľnosťami na bývanie

Slovenský trh s bývaním sa vynára z recesie, ktorá nasledovala po celosvetovej finančnej a hospodárskej kríze. Ceny obytných nehnuteľností prudko narástli počas fázy ekonomického rastu, ktorá predchádzala kríze, pričom skutočné ceny bývania narástli medzi prvým kvartálom 2005 a druhým kvartálom 2008 o 72 % (graf 3.2.1).

Graf 3.2.1: **Ceny nehnuteľností a poskytovanie hypotekárnych úverov**

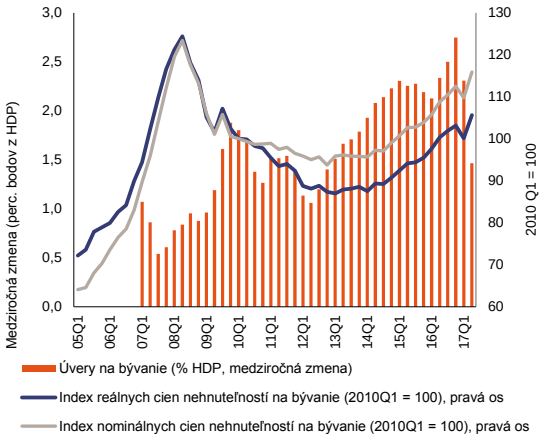

Zdroj: Európska komisia

Výrazná recesia, ktorá nasledovala v roku 2009, zanechala stopu na úrovni nezamestnanosti aj na vyhliadkach v oblasti príjmov domácností a sprevádzalo ju značné sprísňovanie poskytovania bankových úverov. Tieto skutočnosti spoločne urýchlili nápravu trhu s nehnuteľnosťami. Približne v roku 2014 začalo obdobie obnovy, počas ktorého sa inflácia cien nehnuteľností postupne zvyšovala a v druhom štvrťroku 2017 dosiahla medziročnú úroveň 5,3 % v reálnom vyjadrení (6,6 % v nominálnom vyjadrení). Toto cenové oživenie súviselo so zvýšením toku hypotekárnych úverov (ktorý ho aj podporoval) a v roku 2016 dosiahlo vrchol na úrovni vyše 2,5 % HDP. Náznaky možného spomaľovania poskytovania hypotekárnych úverov začali byť viditeľné v roku 2017, no ešte ich musia potvrdiť budúce údaje.

Graf 3.2.2: **Miera nadhodnotenia trhu s bývaním**

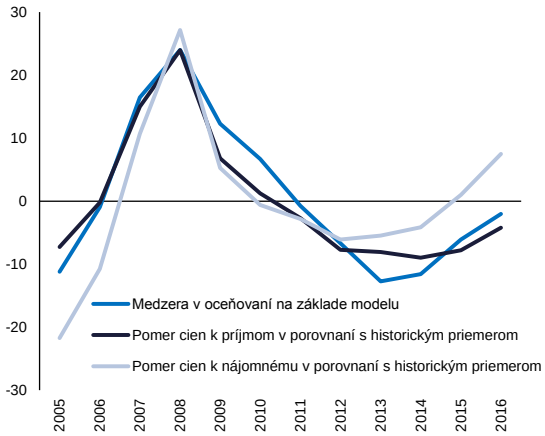

Miera nadhodnotenia odhadovaná ako priemer pomeru cien a príjmov, pomeru cien a nájomného a odchýlky od základného modelu oceňovania. Dlhodobé hodnoty sú vypočítané za obdobie 1995 – 2016.
Zdroj: Európska komisia

Vývoj na trhu s bývaním na Slovensku ešte stále nepoukazuje na závažné riziká. V kontexte zásadnej cenovej nápravy od roku 2008 sa zdá, že ceny nehnuteľností sú stále mierne podhodnotené, čo naznačujú aj dva z troch referenčných ukazovateľov uvedených v grafe 3.2.2. Najmä pomer cien k príjmom a oceňovanie na základe modelu naznačujú, že ceny nehnuteľností sú stále mierne podhodnotené, a len pomer cien k nájomnému v súčasnosti poukazuje na mierne nadhodnotenie. Za nárastom pomeru cien k nájomnému môže takisto stáť aj úzky a nelikvidný trh Slovenska so súkromným nájomným bývaním. Tento trh reálne bráni súkromnému nájomnému bývaniu v tom, aby pôsobil ako náhrada bývania, ktorá by mohla stlačiť ceny nehnuteľností späť na rovnovážne úrovne.

Investície do nehnuteľností na bývanie sú stále utlmené, aj keď počet nových stavebných povolení je na vzostupe. V porovnaní so záplavou investícií, ktorá bola zaznamenaná začiatkom tisícročia, investície do obytných nehnuteľností v pokrízovom období klesli približne o 1 % HDP, pričom v nedávnom období existuje len málo náznakov, že by mohlo dôjsť k výraznému oživeniu (graf 3.2.3). Vzhľadom na silu hospodárskeho rastu, ako aj na celkové investície a infláciu cien nehnuteľností v posledných rokoch z nevýrazného rastu investícií do bývania vyplýva, že pravdepodobne dôjde k obmedzeniu ponuky na trhu s bývaním; neoverené dôkazy naznačujú, že pravdepodobne je to tak v Bratislavskom kraji. Značný nárast počtu stavebných povolení však mierne oslabuje presvedčenie o tom, že by ponuka bývania bola nejako obmedzená a/alebo neelastická. Časové oneskorenie medzi vydaním stavebného povolenia a začiatkom príslušnej stavebnej činnosti namiesto toho naznačuje, že v strednodobom horizonte môže dôjsť k nárastu investícií do bývania.

Graf 3.2.3: **Ukazovatele investícií do bývania**

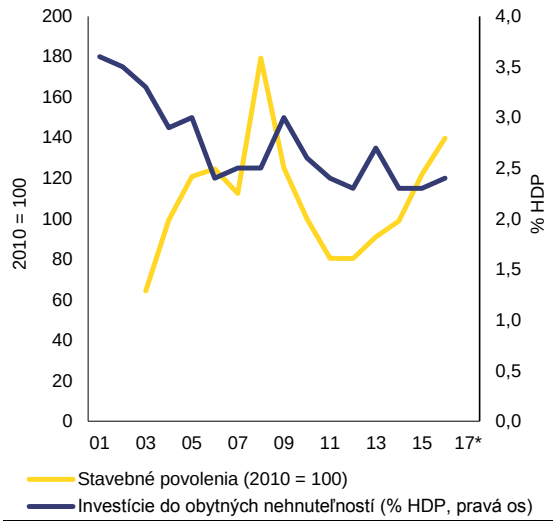

Zdroj: Európska komisia

3.3. TRH PRÁCE, VZDELÁVANIE A SOCIÁLNE POLITIKY

Trh práce

Podmienky na trhu práce sa zlepšili, no v niekoľkých oblastiach sú badateľné štrukturálne problémy. Silnejší hospodársky rast viedol k znižovaniu nezamestnanosti a zvyšovaniu miezd a disponibilného príjmu domácností. Miera zamestnanosti sa rýchlo približuje k priemeru EÚ (71,2 % na Slovensku oproti 72,3 % v EÚ v treťom kvartáli 2017). V nadväznosti na zlepšenia od roku 2013 došlo k situácii, keď sú všetky ukazovatele miery nevyužívania kapacít na trhu práce v súčasnosti pod úrovňou priemeru EÚ (LMWD, 2017). Hlavnými výzvami na trhu práce sú vysoká dlhodobá nezamestnanosť spolu s vysokou nezamestnanosťou medzi zraniteľnými skupinami, akými sú osoby s nízkou kvalifikáciou a Rómovia, ako aj pomerne nízka miera zamestnanosti žien. Tieto problémy sú znásobené regionálnymi rozdielmi, ktoré sú čiastočne spôsobené nedostatočne rozvinutým trhom s nájomným bývaním, ktorý obmedzuje pracovnú mobilitu.

Klesajúca nezamestnanosť podporená rýchlejším vytváraním pracovných miest viedla k čoraz častejším správam o nedostatku pracovných síl v niektorých sektoroch. Miera voľných pracovných miest dosiahla historické maximum, pričom najvyšší počet voľných miest je hlásený v regiónoch s najnižšou nezamestnanosťou (útvar pre projekt Hodnota za peniaze, 2017). V roku 2016 hlásilo ťažkosti pri obsadzovaní pracovných pozícií približne 44 % zamestnávateľov (Manpower Talent Survey, 2016). Tento trend je obzvlášť markantný v sektore informačných technológií a v spracovateľskom priemysle. Určití zamestnávatelia podľa niektorých správ hľadajú potrebných zamestnancov v radoch cudzích štátnych príslušníkov. Podmienky pracovného povolenia na sezónnu prácu boli zjednodušené a počet zahraničných pracovníkov na Slovensku v roku 2017 medziročne narástol o 40 %. Napriek tomu zahraniční pracovníci predstavujú iba 1,7 % celkovej zamestnanosti.

Zdá sa, že k nedostatku pracovnej sily prispieva množstvo faktorov. Napriek zrýchľovaniu rastu miezd boli v roku 2016 priemerné odmeny zamestnancov na Slovensku za odpracovanú hodinu (9,5 EUR) výrazne pod priemerom EÚ (22,8 EUR) ([20]). Vyššie mzdy v zahraničí, lepšie kariérne vyhliadky a príležitosti v cieľových krajinách patria medzi hlavné faktory prispievajúce k emigrácii pracovníkov. Emigrácia je najčastejšia medzi mladými ľuďmi s terciárnym vzdelaním (IFP 2017a), pričom z nedávnych údajov vyplýva, že počet pracovníkov v zahraničí mierne klesá (150 000 v druhom štvrťroku 2017 oproti 160 000 v roku 2016) ([21]). Nedostatok požadovaných zručností medzi nezamestnanými zhoršuje nedostatok kvalifikovaných nových pracovníkov. Všeobecná úroveň nesúladu medzi ponúkanými a požadovanými zručnosťami od roku 2007 klesla a vo všeobecnosti existuje nízka miera nedostatočnej kvalifikácie (Európska komisia, 2017b).

Dlhodobá nezamestnanosť klesá, k čomu prispela aj politika vlády. Dlhodobá nezamestnanosť klesla v treťom štvrťroku 2017 na 4,9 %, no naďalej je jednou z najvyšších v EÚ. V roku 2016 bol okrem toho podiel veľmi dlhodobej nezamestnanosti (t. j. viac než dva roky) na celkovej nezamestnanosti stále veľmi vysoký na úrovni 44 % (graf 3.3.1.). Slovensko zaviedlo na boj proti dlhodobej nezamestnanosti rozličné aktívne i pasívne opatrenia vrátane ambicózneho akčného plánu (pozri ďalej v texte), ktorý pravdepodobne prispel k jej celkovému zníženiu. Uplatnenie rozsiahlej skupiny dlhodobo nezamestnaných však stále predstavuje problém.

Graf 3.3.1: **Trvanie nezamestnanosti (2016)**

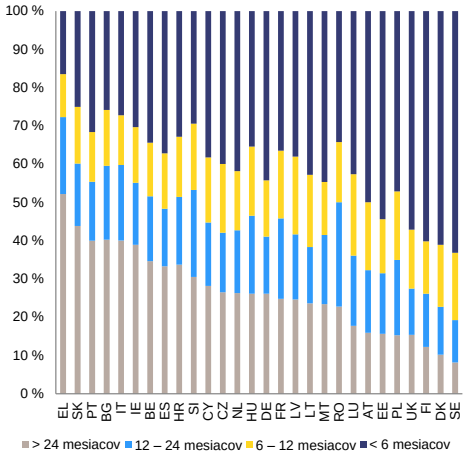

Nezamestnanosť podľa trvania je vyjadrená ako percentuálny podiel na celkovej nezamestnanosti (osoby vo veku 15 – 74 rokov) v roku 2016.
Zdroj: Európska komisia

([20]) Vo vyjadrení pomocou štandardu kúpnej sily (PPS) sa rozdiel v odmeňovaní zamestnancov na odpracovanú hodinu medzi Slovenskom a priemerom EÚ dostáva na nižšiu úroveň 8,5 EUR.

([21]) Skutočné údaje môžu byť v oficiálnych štatistikách podhodnotené, pretože z nich vyplýva nevýrazný čistý tok migrácie (0,3 % celkovej populácie v období rokov 2004 – 2016). Alternatívne zdroje, ako napríklad údaje o zdravotnom poistení, za posledných 15 rokov poukazujú v dôsledku emigrácie na 5-percentné zníženie celkovej populácie.

Rámček 3.3.1: **Monitorovanie výsledkov vo svetle Európskeho piliera sociálnych práv**

Európsky pilier sociálnych práv, ktorý 17. novembra 2017 vyhlásili Európsky parlament, Rada a Európska komisia, stanovuje 20 zásad a práv v prospech občanov EÚ. V nadväznosti na následky krízy a zmeny v našej spoločnosti v dôsledku starnutia obyvateľstva, digitalizácie a nových spôsobov práce tento pilier slúži ako kompas pre obnovenie procesu konvergencie smerom k lepším životným a pracovným podmienkam.

SLOVENSKO		
Rovnosť príležitostí a prístup na trh práce	Osoby s predčasne ukončenou školskou dochádzkou (% obyvateľstva vo veku 18 – 24 rokov)	Priemerná
	Rodové rozdiely v zamestnanosti	Krajiny s výsledkami, ktoré treba sledovať
	Pomer príjmov horného a dolného kvintilu (S80/S20)	Krajiny s najlepšími výsledkami
	Riziko chudoby alebo sociálneho vylúčenia (v %)	Krajiny s výsledkami lepšími ako priemer EÚ
	Miera NEET u mladých ľudí (% celkovej populácie vo veku 15 – 24 rokov)	Priemerná
Dynamické trhy práce a spravodlivé pracovné podmienky	Miera zamestnanosti (% populácie vo veku 20 – 64 rokov)	Krajiny s výsledkami lepšími ako priemer EÚ
	Miera nezamestnanosti (% populácie vo veku 15 – 74 rokov)	Krajiny s výsledkami lepšími ako priemer EÚ
	Rast HDPD na obyvateľa	Priemerná
Sociálna ochrana a začlenenie	Vplyv sociálnych transferov (okrem dôchodkov) na znižovanie chudoby	Krajiny s výsledkami, ktoré treba sledovať
	Deti vo veku menej ako 3 roky navštevujúce zariadenia formálnej starostlivosti o deti	Krajiny s kritickými situáciami
	Subjektívne neuspokojená potreba lekárskej starostlivosti	Priemerná
	Individuálna úroveň digitálnych zručností	Priemerná

Členské štáty sú klasifikované podľa štatistickej metodiky odsúhlasenej Výborom pre zamestnanosť a Výborom pre sociálnu ochranu. Metodikou sa spoločne skúmajú úrovne a zmeny ukazovateľov v porovnaní s príslušnými priemermi EÚ a členské štáty sa zaraďujú do siedmich kategórií (od „krajín s najlepšími výsledkami“ až po „krajiny s kritickými situáciami“). Krajina môže byť označená ako „krajina s výsledkami lepšími ako priemer EÚ“, ak sa úroveň ukazovateľa blíži priemeru EÚ, ale rýchlo sa zlepšuje. Podrobnosti o metodike sú uvedené v návrhu spoločnej správy o zamestnanosti 2018, COM(2017) 674

Slovensko má pred sebou výzvy, pokiaľ ide o niekoľko ukazovateľov sociálneho prehľadu ([22]) v rámci európskeho piliera sociálnych práv. Počet detí do troch rokov vo formálnej starostlivosti o deti je veľmi nízky (0,9 %). Prispieva to k veľkému vplyvu materstva na účasť žien na trhu práce, čoho odzrkadlením je pomerne vysoký rozdiel v zamestnanosti žien a mužov. Pozitívom však je, že príjmová nerovnosť a chudoba sú naďalej na nízkej úrovni a zamestnanosť i nezamestnanosť sa rýchlym tempom zlepšujú.

Inkluzívne vzdelávanie, obzvlášť s ohľadom na integráciu rómskych detí do kvalitného hlavného vzdelávacieho prúdu od raného veku, je však stále problematické. Na starostlivosti o deti sa zúčastňovala približne len tretina rómskych detí vo veku od 4 rokov do začiatku povinnej školskej dochádzky. Je to pravdepodobne spôsobené nedostatkom finančných zdrojov spolu s nízkou úrovňou informovanosti o postupoch prihlasovania, ako aj nedôverou rodičov. Obavy vyvoláva aj segregácia rómskych detí na školách, pričom Slovensko je jednou z krajín s najvyšším podielom rómskych detí, ktoré navštevujú školy výhradne s rómskymi spolužiakmi. Legislatívne zmeny, ku ktorým došlo v roku 2015 v školskom zákone, majú potenciál zvýšiť účasť rómskych žiakov na inkluzívnom hlavnom vzdelávacom prúde, no nedochádza k ich náležitému vykonávaniu a nie sú vhodne podporované príslušnými finančnými prostriedkami a dodatočnými opatreniami.

Slovensko má dlhodobo pomerne nízku úroveň príjmovej nerovnosti (meranú pomerom príjmov horného a dolného kvintilu). Príčinou nie je ani tak účinnosť daňovo-dávkového systému, ale skôr hlavne nízke mzdové rozpätie krajiny. Majetková nerovnosť je takisto medzi najnižšími v EÚ, čo súvisí s vysokou mierou vlastnenia nehnuteľností na bývanie, čo vedie k pomerne rovnomernej distribúcii aktív na bývanie. Podobne aj riziko chudoby a sociálneho vylúčenia zostáva výrazne pod priemerom EÚ a ďalej klesá.

[22] Sociálny prehľad zahŕňa 14 hlavných ukazovateľov, z ktorých 12 sa momentálne používa na porovnávanie výkonnosti členských štátov. Ukazovatele nazvané „účastníci na aktívnych politikách trhu práce na 100 osôb, ktoré chcú pracovať“ a „odmeňovanie zamestnancov na odpracovanú hodinu (v EUR)“ sa nepoužívajú z dôvodu technických obáv členských štátov. O možných alternatívach sa bude diskutovať v príslušných výboroch. Skratka: HDPD – hrubý disponibilný príjem domácnosti.

Zamestnanosť osôb s nízkou kvalifikáciou stúpa, no stále je problematická. V roku 2016 bolo 30 % pracovníkov s nízkou kvalifikáciou nezamestnaných viac než jeden rok, oproti 8 % pracovníkov so strednou kvalifikáciou a 3 % s vysokou kvalifikáciou. Rozdiel oproti priemeru EÚ je vysoký (17,7 percentuálneho bodu v roku 2016) a tento rozdiel je v niektorých osobitných vekových skupinách obzvlášť vysoký (vyšší než 45 percentuálnych bodov) (graf 3.3.2.). V dôsledku prehrievania pracovného trhu došlo k výraznému nárastu miery zamestnanosti pracovníkov s nízkou kvalifikáciou (z 31,6 v roku 2014 na 35,9 % v roku 2016), no naďalej je najnižšia v EÚ.

Graf 3.3.2: **Miera zamestnanosti podľa veku a úrovne vzdelania (2016)**

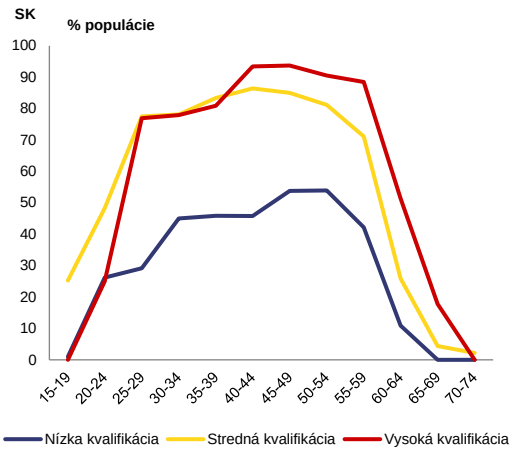

Zdroj: Eurostat

Vysoké percento nezamestnaných stále pripadá na mladých ľudí (17,2 % v roku 2016). Okrem toho podiel mladých ľudí, ktorí nie sú zamestnaní, ani nie sú v procese vzdelávania alebo odbornej prípravy (NEET), je naďalej mierne nad priemerom EÚ (12,3 % oproti 11,5 % v EÚ v roku 2016, veková skupina 15 – 24 rokov). Miera nezamestnanosti mladých ľudí s nízkou kvalifikáciou je naďalej veľmi vysoká (46,5 % oproti EÚ na úrovni 26,5 %; 2016). Je to obzvlášť znepokojujúce pre zvyšovanie miery predčasného opúšťania školskej dochádzky a nedostatku kvalifikovaných pracovníkov. V roku 2016 bolo v systéme záruky pre mladých ľudí registrovaných len niečo menej než polovica mladých ľudí NEET vo veku do 25 rokov. Takmer každý piaty (18,2 %) registrovaný mladý človek bol registrovaný viac než 12 mesiacov.

Miera zamestnanosti žien (62,3 %) bola v roku 2016 naďalej výrazne nižšia než u mužov (76,9 %). Rozdiel v zamestnanosti medzi ženami a mužmi je dlhodobo nad priemerom EÚ. To isté platí aj pre neupravený rozdiel v odmeňovaní žien a mužov (19,6 % v 2015). Rozdiel v zamestnanosti je obzvlášť veľký v prípade žien do 40 rokov (graf 3.3.3.), čo pravdepodobne možno vysvetliť vysokým vplyvom materstva a zodpovedností súvisiacich so starostlivosťou o deti na zamestnanosť žien (pozri ďalej v texte).

Graf 3.3.3: **Miera zamestnanosti podľa pohlavia a veku (2016)**

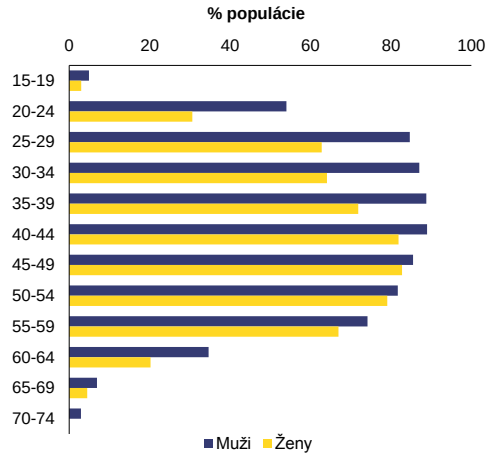

Zdroj: Európska komisia

Situácia Rómov na pracovnom trhu je obzvlášť neuspokojivá. Odhaduje sa, že Rómovia predstavujú približne 8 % celkovej populácie, pričom žijú zväčša vo vidieckych oblastiach (UNDP, 2014). Takmer 74 000 Rómov žije v segregovaných osadách, často v žalostných podmienkach. Nezamestnanosť medzi Rómami dosahuje 48 %, zatiaľ čo približne len 25 % Rómov vo veku 20 – 64 rokov sa zapája do „platenej práce“ (FRA 2016) ([23]). Rómskym mladým ľuďom navyše hrozí oveľa väčšie riziko, že sa stanú NEET (65 % v roku 2016). Kľúčovými prekážkami, ktoré im bránia v účasti na pracovnom trhu, sú nízka úroveň dosiahnutých zručností a prekážky v prístupe k vzdelávaniu, bývaniu a zdravotnej starostlivosti (pozri oddiel o vzdelávaní) (IFP, 2014). K nepriaznivej sociálnej

([23]) Ukazovatele použité v prieskume FRA 2016 verne kopírujú ukazovatele, ktoré sa uplatňujú pri štandardných európskych prieskumoch (EU-SILC, VZPS EÚ), úplná porovnateľnosť však nebola zámerom. Pre podrobnejšie informácie pozri FRA 2016.

situácii prispieva etnická segmentácia pracovného trhu, čo sa premieta do väčšej chudoby. 30 % Rómov malo pocit, že za posledných 12 mesiacov boli v každodennom živote aspoň raz diskriminovaní, a 22 % pociťovalo diskrimináciu pri hľadaní práce (FRA, 2016).

Politika trhu práce

Došlo k zmene práv a povinností uchádzačov o zamestnanie registrovaných vo verejných službách zamestnanosti (VSZ). S cieľom povzbudiť príjemcov sociálnej pomoci, aby začali pracovať aj na slabo platených miestach, je teraz vyšší percentuálny podiel príjmu (50 %, oproti 25 % v minulosti) vyňatý z výpočtu osobitných príspevkov v rámci programu minimálneho príjmu. To prispelo k nárastu celkových príjmov nízkopríjmových domácností, keď si aspoň jeden člen domácnosti našiel prácu na úrovni minimálnej mzdy, zatiaľ čo ostatní členovia poberali dávky. Nárast príjmov domácností bol najmarkantnejší v prípade domácností s jedným alebo viacerými deťmi. Po sprísnení systému podmienenosti boli mnohí uchádzači o zamestnanie vyradení z evidencie VSZ (v auguste 2017 to bolo 11 % všetkých vyradených uchádzačov o zamestnanie).

Začalo sa vykonávanie akčného plánu na integráciu dlhodobo nezamestnaných podporeného Európskym sociálnym fondom (ESF). Zavádzajú sa individuálne dohody o integrácii do práce, nasledovať bude individualizované poradenstvo. Doteraz bolo podporených 21,3 % všetkých dlhodobo nezamestnaných, z čoho 23,2 % (stav k augustu 2017) bolo úspešne umiestnených na pracovný trh. Pomer klientov k špecializovaným poradcom sa znížil (1 : 723 v roku 2017 oproti 1 : 1 467 v roku 2016), no preťažené kapacity VSZ sú stále kľúčovou prekážkou pri poskytovaní individualizovaných služieb. Vzhľadom na skorú fázu vykonávania akčného plánu ešte nemožno posúdiť jeho vplyv, no pokrok pravidelne preskúmava monitorovací výbor ESF. Novo zavedený mechanizmus profilovania dlhodobo nezamestnaných je stále v základoch, pretože je založený len na veku a dĺžke evidencie, a preto neumožňuje hĺbkové posúdenie pre následné odporúčania. Spolupráca so súkromnými službami zamestnanosti a mimovládnymi organizáciami je nedostatočná a pridelená podpora z ESF ešte nebola plne využitá.

Prístup k osobnému bankrotu bol zjednodušený, čo môže podnietiť formálne zamestnávanie. Riziko, že sa príjmy stanú predmetom zabavenia majetku, odrádza tých, ktorí majú dlhy, od účasti na pracovnom trhu, čím sú následne ešte viac marginalizovaní bezdomovci, dlhodobo nezamestnaní a Rómovia (IFP 2016). V nadväznosti na revíziu zákona o konkurze a reštrukturalizácii bol oproti roku 2016 zaznamenaný 284-percentný nárast osobného bankrotu. Čas čakania na pomoc v ktoromkoľvek z dvanástich centier právnej pomoci alebo konzultačných stredísk je však veľmi dlhý (4 mesiace).

Výdavky na aktívne politiky trhu práce (APTP) sú stále medzi najnižšími v EÚ. V roku 2016 predstavovali výdavky na APTP 0,21 % HDP, pričom smerovali hlavne na priame opatrenia na vytváranie pracovných miest. Na druhej strane vzdelávacie programy a programy odbornej prípravy dostávajú výrazne menej (7,7 % všetkých výdavkov v roku 2015), čo nezodpovedá čoraz väčšiemu nedostatku pracovných síl. Miera účasti na APTP navyše zostáva nízka (13,6 %). V rámci nedávnej štúdie sa zistilo, že štruktúra aktívnych politík trhu práce je nevyhovujúca a ich účinnosť nízka, pričom nad vzdelávacími programami a programami odbornej prípravy prevládajú dotované pracovné miesta a aktivačné práce (útvar pre projekt Hodnota za peniaze, 2017). Miera úspešnosti aktivačných prác pri umiestňovaní na pracovný trh je nízka (14,7 %), a to aj v dôsledku nedostatku komponentu odbornej prípravy.

Tabuľka 3.3.1: **Výdavky v rámci APTP podľa druhu opatrenia (% HDP, 2015)**

Opatrenia APTP	SK	OECD
VSZ a správa	0,04	0,13
Odborná príprava	0,01	0,13
Stimulačné nástroje pre zamestnanosť	0,08	0,1
Chránené pracoviská, podporované zamestnávanie a rehabilitačné opatrenia	0,04	0,09
Priame vytváranie pracovných miest	0,02	0,07
Stimulačné nástroje pre startupy	0,01	0,01
Zachovanie príjmu nezamestnaných a podpora	0,21	0,74
Predčasný odchod do dôchodku	0,13	0,04
Spolu	**0,53**	**1,32**

Zdroj: OECD

Vzhľadom na nedostatok požadovaných zručností boli posilnené rekvalifikačné programy. V roku 2017 absolvovalo rekvalifikačné kurzy 17 317 uchádzačov o zamestnanie. Relevantnosť programov odbornej prípravy pre potreby pracovného trhu však bola označená za

obmedzenú a účasť na odbornej príprave závisí od iniciatívy samotného uchádzača o zamestnanie, čo môže vytvoriť bariéru pre pracovníkov s nízkou kvalifikáciou (Machlica *et al.*, 2017). Účasť dospelých na vzdelávaní je stále výrazne pod priemerom EÚ (2,9 % oproti 10,8 % v roku 2016). Plány na zavedenie národného kvalifikačného rámca, ktorým sa má potvrdzovať neformálne a informálne vzdelávanie na základe postupov zabezpečovania kvality a ktorý je premietnutý do revidovanej národnej stratégie celoživotného vzdelávania, sú krokom správnym smerom. Tieto iniciatívy majú zásadný význam pri zvyšovaní flexibility celkového systému vzdelávania a odbornej prípravy z pohľadu celoživotného vzdelávania. Podobne sa očakáva, že nedostatok druhošancového vzdelávania sa bude riešiť národnými projektmi s podporou z ESF. Tieto iniciatívy podporia vykonávanie odporúčania týkajúceho sa cesty zvyšovania úrovne zručností.

Opatrenia na integráciu Rómov sa rozbiehajú len pomaly a na ich výsledky treba počkať. Prostredníctvom sociálnej práce v konkrétnych osadách a komunitných centrách bola spustená podpora v teréne a prijaté boli akčné plány v oblasti národnej stratégie integrácie Rómov na roky 2017 – 2020. Po prijatí zákona o sociálnej ekonomike sa navyše očakáva, že do roku 2020 si nájde prácu približne 3 000 znevýhodnených osôb v 150 nových sociálnych podnikoch.

Vykonávanie záruky pre mladých ľudí napomáha zamestnanosti mladých. Zavádzajú sa individualizované služby a programy odbornej prípravy v rámci takzvaného projektu RE-PAS boli rozšírené na mladých ľudí do veku 29 rokov. K poskytovaniu ponúk však málokedy dochádza načas a ich monitorovanie a posudzovanie je slabé. V roku 2016 čakalo 18,2 % evidovaných na ponuku viac než 12 mesiacov.

Zavádzajú sa dodatočné opatrenia na riešenie rozsiahlych regionálnych rozdielov. V roku 2016 dostávalo príspevok na dochádzku za prácou 4 911 osôb, zatiaľ čo 816 dostalo príspevok na podporu mobility za prácou (o 770 viac než v roku 2015). Revízia zákona o službách zamestnanosti viedla k zvýšeniu sumy príspevkov na dochádzku za prácou, keď sa zvoľnili požiadavky a zaviedla paušálna sadzba na pokrytie nákladov na sťahovanie do výšky 4000 EUR. Počet okresov označovaných ako „najmenej rozvinuté“ sa zvýšil z 12 na 16 a vykonávajú sa cielené akčné plány. Strediská odbornej prípravy a regionálne centrá odborného vzdelávania majú podľa plánov poskytovať pre znevýhodnených nezamestnaných prakticky orientovanú odbornú prípravu a strediská vzdelávania budú riešiť osobitné potreby MSP a osôb, ktoré prejavia záujem o samostatnú zárobkovú činnosť.

Sociálny dialóg

Zapojenie sociálnych partnerov do politík a reforiem je pomerne dobre rozvinuté. Napriek všeobecnej spokojnosti s procesom konzultácií sociálni partneri vyjadrili určité obavy v súvislosti s nedostatočnými informáciami a krátkym časom na predkladanie pripomienok k reformným návrhom, čo môže mať za následok obmedzenie príspevkov do diskusie. Na ich schopnosti môže mať negatívny vplyv aj nízky počet členov ([24]). Zavedený bol projekt podporovaný z ESF, ktorého cieľom je pomôcť pri zlepšovaní budovania kapacít sociálnych partnerov.

Zamestnanosť žien

Slovensko je jednou z krajín s najvyšším (odrádzajúcim) vplyvom materstva a zodpovedností súvisiacich so starostlivosťou o deti na zamestnanosť. Spôsobené je to pravdepodobne dlhou rodičovskou dovolenkou, ktorú si však len zriedka berú muži (7 %), keďže neexistuje súčasné odmeňovanie pre oboch rodičov, spolu s nízkou mierou využívania pružných foriem organizácie práce a chýbajúcimi zariadeniami starostlivosti o deti.

Zavedené boli opatrenia na zlepšenie prístupu k starostlivosti o deti, no kapacity týchto zariadení sú stále nedostatočné. V roku 2016 bolo do formálnej starostlivosti o deti prihlásených len 0,9 % detí do troch rokov, čo je jeden z najnižších údajov EÚ. Cena starostlivosti o deti na Slovensku je jedna z najvyšších v EÚ, čo má negatívny vplyv na motiváciu pracovať ([25]) (Browne a Neumann, 2017). Pozitívnym zistením však je, že sa postupne rozbieha výstavba zariadení

([24]) Hustota odborových organizácií bola v roku 2015 odhadovaná na úrovni 11 % (OECD) oproti približne 30-percentnej hustote zamestnávateľov v roku 2013 (databáza ICTWSS 2015).

([25]) Čisté náklady slobodnej matky s dvoma deťmi a nízkym príjmom v roku 2015 predstavovali 24 % jej disponibilného príjmu.

starostlivosti o deti s pomocou prostriedkov EÚ vrátane zariadení pre marginalizované rómske komunity. K januáru 2018 bol na základe zákona o sociálnych službách rozšírený prístup k starostlivosti o deti pre nezamestnaných rodičov za podmienky, že ich dieťa nezaberie miesto dieťaťa, ktorého rodičia sú zamestnaní alebo absolvujú vzdelávanie.

Miera pokrytia je vyššia v prípade detí vo veku 4 až 6 rokov (78,4 %; 2016), no stále je pod úrovňou priemeru EÚ (94,8 %). Počet zamietnutých žiadostí o materskú školu je navyše stále vysoký, a to najmä v Bratislave (4 677 z celkového počtu 12 486 žiadostí v roku 2016). V nadväznosti na novelu zákona o financovaní škôl z roku 2017 bude finančná podpora poskytnutá aj všetkým rodinám, ktoré dostávajú dávku v hmotnej núdzi a majú deti nad 3 roky v materskej škole.

Vykonávanie deinštitucionalizácie je pomalé, no plánujú sa ďalšie opatrenia. Dlhodobú starostlivosť na Slovensku stále poskytujú zväčša inštitúcie dlhodobej starostlivosti a rodinní príslušníci s podporou opatrovateľského príspevku, ktorý sa do roku 2020 postupne zvýši na úroveň čistej minimálnej mzdy. Tento nárast môže zintenzívniť vysokú mieru neaktivity žien, keďže sa budú musieť venovať starostlivosti. Celkovo je pokrok v procese prechodu od inštitucionálnej ku komunitnej starostlivosti pomalý a čiastočný, pričom podpora na nezávislý život je stále nepostačujúca (OSN, 2016). Novo zavedené opatrenia, ako napríklad obmedzenie počtu osôb v zariadeniach asistovaného bývania na šesť na oddelenie a obmedzenie počtu miest v špecializovaných zariadeniach pre seniorov na 40, idú správnym smerom.

Sociálne začlenenie a znižovanie chudoby

Miera chudoby ďalej poklesla, no intenzita chudoby je stále pomerne vysoká. Počet osôb ohrozených rizikom chudoby alebo sociálneho vylúčenia v roku 2016 poklesol na 18,1 % (čo je výrazne pod priemerom EÚ na úrovni 23,5 %), pričom poklesol aj počet osôb trpiacich závažnou materiálnou depriváciou na 8,2 % (stále mierne nad priemerom EÚ, ktorý je na úrovni 7,5 %). Posledné údaje ([26]) o chudobe naznačujú, že v prípade príjmového referenčného roku 2016 nemožno očakávať žiadne výrazné zmeny v miere ohrozenia rizikom chudoby. Medzera chudoby, ktorou sa meria intenzita chudoby (t. j. akí chudobní sú vlastne chudobní), však zostáva pomerne vysoká na úrovni 26,1 %, a to najmä v prípade detí (31,6 %) (graf 3.3.4.). Miera chudoby u Rómov je znepokojujúco vysoká a je viac než šesťkrát vyššia než u všeobecného obyvateľstva (FRA 2016). Pokiaľ ide o riziko chudoby pracujúcich, jeho výskyt je výrazne vyšší medzi pracujúcimi na kratší pracovný čas ([27]). Miera bezdomovectva je pomerne nízka [podľa sčítania obyvateľov v roku 2011 žilo na Slovensku približne 23 500 osôb bez domova, teda približne 0,4 % celkového obyvateľstva ([28])] a momentálne sa pripravuje národná stratégia prevencie a boja proti bezdomovectvu.

Graf 3.3.4: **Medzera ohrozenia rizikom chudoby (2016)**

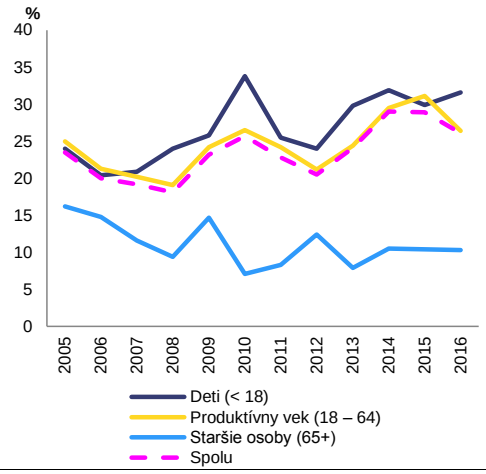

Zdroj: Eurostat

Nedostatky v záchranných sociálnych sieťach pretrvávajú aj napriek určitým pozitívnym iniciatívam. Vplyv sociálnych transferov (okrem dôchodkov) na znižovanie chudoby klesol v roku 2016 na 31 %, čo je pod priemerom EÚ na úrovni 33 %, a dosiahol svoju najnižšiu úroveň za posledné desaťročie. Počet príjemcov podpory minimálneho príjmu (dávka v hmotnej núdzi) do augusta 2017

([26]) Eurostat vypracoval experimentálne bleskové odhady pre príjmový referenčný rok 2016, ktoré možno použiť v predbežnej analýze až dovtedy, kým nebudú k dispozícii konečné údaje EU-SILC.

([27]) Rozdiel vo výskyte príjmovej chudoby medzi pracujúcimi na plný úväzok a pracujúcimi na kratší pracovný čas bol v roku 2015 viac než 13 percentuálnych bodov.

([28]) Odvtedy neboli zozbierané žiadne celonárodné údaje, no podľa prieskumu z roku 2016 bolo v Bratislave 0,5 % všetkých obyvateľov bez domova.

klesol na 83 000 osôb (v porovnaní s 99 000 osobami v decembri 2016). Program podpory minimálneho príjmu nie je závislý od počtu a veku detí v domácnosti. Chýba mu väzba na národné životné minimum a neexistuje povinnosť každoročne ho valorizovať. Poskytovanie tejto dávky je podmienené tým, aby každý dospelý člen domácnosti odpracoval každý mesiac 32 hodín pomocnej komunitnej práce. Primeranosť systému minimálneho príjmu je stále slabá, približne na úrovni 50 % hranice chudoby ([29]) (Európska komisia, 2017). Príspevok na bývanie nie je dostupný pre tých, ktorí ho najviac potrebujú, pretože jeho udelenie je podmienené preukázaním oprávneného pobytu. Má to vplyv hlavne na marginalizovaných Rómov, ktorí žijú v neevidovaných obydliach, a na bezdomovcov. Pozitívnym zistením však je, že na rok 2018 sa na podporu zamestnanosti a zníženie chudoby plánuje zvýšenie dávok v hmotnej núdzi (5 %) a zdvojnásobenie aktivačného príspevku na 132,40 EUR.

Podmienky na pridelenie dávok v nezamestnanosti sú prísne a **čistá miera náhrady je jednou z najnižších v EÚ**. Uchádzači o zamestnanie musia byť počas referenčného obdobia poistení minimálne 2 roky, aby mali na dávky nárok ([30]). Legislatívnymi zmenami sa od januára 2018 rozšírilo referenčné obdobie z 3 na 4 roky a obdobie poberania podpory na 6 mesiacov, čím došlo k zjednoteniu pravidiel pre trvalých zamestnancov a dočasných zamestnancov, u ktorých bolo vyplácanie podpory predtým obmedzené na 4 mesiace. Dávky v nezamestnanosti sa navyše týkajú menej než 20 % samostatne zárobkovo činných osôb ([31]).

Sociálne bývanie je nedostatočne rozvinuté a podmienky prístupu k nemu sú reštriktívne. Trh s nájomným bývaním je malý – len 10,7 % obyvateľov žije v nájomných obydliach, čo je výrazne pod priemerom EÚ na úrovni 30,7 %. Navyše počet dokončených bytov, ktoré vlastnia obce, bol v roku 2015 na úrovni 2,2 %. Miera preplnenia obydlí sa zvýšila na 40,6 % a je obzvlášť výrazná najmä u chudobných obyvateľov (56,2 % v roku 2016 oproti priemeru EÚ na úrovni 29,6 % v roku 2015). Približne 65 000 rezidentov navyše žije v neevidovaných obydliach a provizórnych chatrčiach (Ministerstvo vnútra, 2014). Úvery zo štátneho fondu rozvoja bývania boli v roku 2017 poskytnuté 90 obciam a ich cieľom bolo vytvoriť 1 524 obytných jednotiek. Najodkázanejším domácnostiam však prístup sťažuje požiadavka preukázať solventnosť domácnosti, zatiaľ čo dostupnosť pre mierne majetnejšie domácnosti obmedzuje prahová hodnota príjmu. Väzba na súvisiace podporné služby nie je vždy k dispozícii a monitorovanie využívania bytov je slabé. Plánuje sa pilotný projekt prechodného bývania so sociálnou podporou pre marginalizované rómske komunity, no systematickejšia podpora by mohla umožniť výraznejší rozvoj.

Vzdelávanie a zručnosti

Polovica všetkých slovenských žiakov v dolnom sociálnom kvartile dosahuje nedostatočné výsledky. Podiel osôb s nedostatočnými výsledkami v hodnotení PISA 2015 (OECD, 2016a) je vo všetkých testovaných oblastiach výrazne vyšší než priemer EÚ (31 % v prírodných vedách, 32 % v čítaní a 28 % v matematike). Rozdiel v dosiahnutých výsledkoch medzi horným a spodným sociálno-ekonomickým kvatrilom je viac než 35 percentuálnych bodov a 9 percentuálnych bodov nad priemerom EÚ (26 percentuálnych bodov). V súvislosti s nedostatočnými výsledkami Slovensko takisto vykazuje rozsiahly rodový rozdiel v čítaní, pričom chlapci zaostávajú za dievčatami o 13,2 percentuálneho bodu (Európska komisia, 2016). V snahe riešiť zhoršujúce sa výsledky v oblasti vzdelávania sa v národnom programe rozvoja výchovy a vzdelávania „Učiace sa Slovensko“, ktorý vypracovali experti po komplexnom konzultačnom procese a ktorý bol dokončený v septembri 2017, uvádza vízia reformy regionálneho a vysokoškolského vzdelávania. Pokrok pri uskutočňovaní reformy je však obmedzený, keďže tento dokument sa ešte stále musí premietnuť do oficiálnej vládnej národnej stratégie vzdelávania, pričom konkrétne akčné plány sú ohlásené až na rok 2018.

([29]) Podľa referenčného porovnávania v oblasti programov podpory minimálneho príjmu, ktoré prebehlo v rámci Výboru pre sociálnu ochranu; pozri návrh spoločnej správy o zamestnanosti 2018.

([30]) Zlé výsledky vo sfére dávok v nezamestnanosti na Slovensku potvrdzujú aj výsledky referenčného porovnávania (ktoré bolo vykonané v rámci Výboru pre zamestnanosť) v tejto oblasti a v oblasti aktívnych politík trhu práce. Podrobnosti sa nachádzajú v návrhu spoločnej správy o zamestnanosti na rok 2018.

([31]) Samostatná zárobková činnosť na úrovni 15 % bola v roku 2016 mierne nad priemerom EÚ (14 %) a vyznačovala sa nerovnomernou distribúciou naprieč jednotlivými sektormi.

Graf 3.3.5: **Výsledky hodnotenia PISA 2015 podľa jazyka, ktorým sa hovorí doma (v bodoch PISA)**

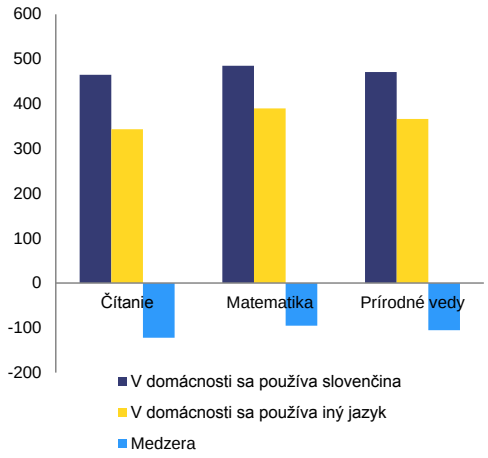

Zdroj: OECD PISA

Miera predčasného ukončenia štúdia sa vyznačuje veľkými regionálnymi rozdielmi. Miera predčasného ukončenia školskej dochádzky je nízka na úrovni 7,4 %, čo je výrazne pod priemerom EÚ (10,7 %), no vykazuje rozsiahle regionálne rozdiely. Najvyššie a najrýchlejšie rastúce úrovne sú na východe Slovenska, kde miera predčasného ukončenia školskej dochádzky presahuje 12 %; na západe krajiny sú to 4 %. Agentúra Európskej únie pre základné práva (FRA) odhaduje, že 58 % rómskych detí ukončuje školskú dochádzku predčasne. Účasť na vzdelávaní a starostlivosti v ranom detstve v prípade detí od 4 rokov bola v roku 2016 napokon 78,4 %, čo je výrazne pod priemerom EÚ, ktorý je na úrovni 94,8 %. Obzvlášť nízka je účasť rómskych detí na vzdelávaní, ktorá sa odhaduje na 34 % (FRA, 2016).

Kľúčovým problémom je sociálno-ekonomické a vzdelávacie vylúčenie marginalizovaných rómskych komunít. Prieskum FRA z roku 2016 poukazuje na to, že 62 % rómskych detí navštevuje školu, v ktorej všetky alebo väčšina ostatných detí sú tiež rómskeho pôvodu, a že podiel rómskych žiakov navštevujúcich zariadenia špeciálneho vzdelávania patrí medzi najvyššie v regióne (FRA 2016), čo je náznakom diskriminácie. Prieskum PISA z roku 2015 ukázalo veľmi veľké rozdiely medzi žiakmi, ktorí doma rozprávajú po slovensky, a žiakmi, ktorí rozprávajú iným jazykom – vrátane rómskych žiakov (graf 3.3.5.). Pokiaľ ide o prírodné vedy, tento rozdiel zodpovedá viac než trom rokom školskej dochádzky (OECD, 2016a). Legislatívne zmeny, ktoré boli urobené v zákone o školách v roku 2015, majú potenciál zvýšiť účasť rómskych žiakov v inkluzívnom hlavnom vzdelávacom prúde. Neprinášajú však očakávané výsledky v dôsledku neexistencie integrovaného prístupu. Neexistuje systematické metodické usmernenie pre školy, ktoré by obsahovalo konkrétne opatrenia vedúce k inkluzívnemu hlavnému vzdelávaciemu prúdu, a zároveň neboli špecifikované finančné prostriedky dostupné na tento účel. Chýba systematické monitorovanie a hodnotenie účinnosti opatrení.

Verejné výdavky na vzdelávanie boli posledné desaťročie nepostačujúce. Výdavky verejnej správy Slovenska na vzdelávanie v roku 2015 predstavovali 4,2 % HDP, čo je pod priemerom EÚ 4,9 %, no rozdiel sa v posledných rokoch zmenšil. Majúc na pamäti výrazný nárast slovenského HDP v posledných rokoch treba poznamenať, že úroveň výdavkov na vzdelávanie narástla od roku 2005 v reálnom vyjadrení o 45 %. Oproti krajinám EÚ s najlepšími výsledkami Slovensko vykazuje obmedzenú efektívnosť verejných výdavkov na vzdelávanie, a to tak v oblasti výsledkov vzdelávania, ako aj v oblasti miery integrácie mladých ľudí do systému vzdelávania a odbornej prípravy (Európska komisia, 2017c). Na vzdelávanie bola pridelená podpora z ESF v hodnote dodatočných 500 miliónov EUR, no vykonávanie opatrení zaostáva.

Platy učiteľov sa postupne zvyšujú, no táto profesia stále neláka. Platy učiteľov narástli v rokoch 2016 i 2017 ročne o 6 % a vláda plánuje uskutočňovať ďalšie ročné zvýšenia o 6 % až do roku 2020. Medzi motivačné opatrenia, ktoré sa momentálne zavádzajú v súlade s národným programom reforiem z roku 2017, patria: zlepšovanie odbornej prípravy učiteľov, ich profesionálneho rozvoja a pracovných podmienok; znižovanie administratívneho zaťaženia a zvyšovanie finančných prostriedkov na študijné materiály a učebne.

Slovensko disponuje rýchlo rastúcim počtom osôb s dosiahnutým terciárnym vzdelaním, no vo vysokoškolskom vzdelávaní zároveň pretrvávajú štrukturálne nedostatky. Miera dosiahnutého terciárneho vzdelania v roku 2016 predstavovala 31,5 %, čo je pod priemerom EÚ (39,1 %). Ženy (39,4 %) výrazne prekonali mužov (24 %). Problémom je aj slabá internacionalizácia

a stále nízky počet zahraničných študentov prichádzajúcich študovať na slovenských univerzitách. Existujúce mechanizmy zabezpečovania kvality a akreditácie sú nedostatočné. Slovenskému systému terciárneho vzdelávania napokon chýbajú profesionálne orientované programy bakalárskeho štúdia a nespĺňa požiadavky pracovného trhu.

Vykonávanie opatrení, ktorými sa majú riešiť nedostatky systému vysokoškolského vzdelávania, meška. Celkovou stratégiou je umožniť univerzitám väčšiu flexibilitu reagovať na súčasné spoločenské potreby a zároveň posilniť ich zodpovednosť za kvalitu vzdelávania. Existuje všeobecný konsenzus, pokiaľ ide o potrebu dodržiavať európske usmernenia týkajúce sa akreditácie prostredníctvom úplne nezávislej agentúry na zabezpečovanie kvality, ale nejestvuje žiadna dohoda medzi zainteresovanými stranami o vhodnom prístupe. Uvažuje sa aj o racionalizácii siete vysokoškolského vzdelávania a zmene štruktúry financovania s cieľom podporiť väčšiu konsolidáciu a špecializáciu (Eurydice, 2017).

Chýbajú komplexné informácie o výsledkoch odborného vzdelávania a prípravy (OVP) na pracovnom trhu, na základe ktorých by sa zvýšila ich relevantnosť. Pomer študentov vyššieho stredoškolského štúdia na odbornom vzdelávaní a príprave (OVP) zostal v roku 2015 stabilný na úrovni 69 %, čo je výrazne nad priemerom EÚ (47 %). Miera zamestnanosti čerstvých absolventov OVP, ktorá bola v roku 2016 na úrovni 77 %, bola mierne nad priemerom EÚ (75 %). S cieľom zlepšiť relevantnosť vzdelávania pre pracovný trh bolo zavedené financovanie založené na dosiahnutých výsledkoch. Vysoko relevantné programy („biele zoznamy“) majú možnosť využívať 10-percentné zvýšenie financovania na študenta, zatiaľ čo financovanie programov, ktoré študentov učia zručnosti nepotrebné na pracovnom trhu („čierne zoznamy“), je znížené o 10 %. Boli vytvorené regionálne platformy, v rámci ktorých zainteresované strany diskutujú o údajoch používaných na aktualizáciu zoznamov programov, ktoré buď sú, alebo nie sú požadované na pracovnom trhu, a v rámci ktorých sa informuje o prideľovaní druhostupňových študentov začínajúcich OVP samosprávnymi regiónmi.

Celková kvalita a reakčná schopnosť duálneho systému OVP sa postupne zlepšujú. Zapojenie do programu duálneho odborného vzdelávania a prípravy sa v školskom roku 2017/2018 zvýšilo o 27 %. Učitelia a školitelia však majú obmedzený prístup k špecializovanému kontinuálnemu profesijnému rozvoju. S cieľom ďalej zlepšiť komunikáciu výhod duálneho OVP rada zamestnávateľov vytvorila nový informačný portál, pričom s podporou z ESF sa práve zriaďujú kontaktné miesta, ktorých úlohou je pomôcť ôsmym samosprávnym krajom pri oslovovaní všetkých zainteresovaných strán, ktoré sú zapojené do duálneho systému OVP: zamestnávateľov, škôl, študentov a širokej verejnosti. Cieľom nového zákona o odbornom vzdelávaní a príprave je riešiť finančné demotivačné faktory, ktoré odrádzajú školy od účasti na duálnom systéme OVP, a vytvoriť podmienky na účinné kariérne poradenstvo. Plánuje sa regulácia študijných miest na školách OVP, ktorá by lepšie odzrkadľovala potreby trhu práce a spoluprácu škôl so zamestnávateľmi. Zákon má nadobudnúť účinnosť v septembri 2018.

3.4. INVESTÍCIE

Podnikateľské prostredie a prekážky brániace investíciám

Kvalita podnikateľského prostredia je zásadným faktorom, ktorý určuje prílev investícií a ďalšie hospodárske činnosti. Nadmerná a neistá regulácia podnikania a nízka kvalita verejnej správy môžu mať negatívny vplyv na hospodárske výsledky, a to tak, že odradia aktivity súkromného sektora a obmedzia prílev investícií (Európska komisia, 2017d). Podnikateľské prostredie Slovenska v niektorých porovnaniach krajín stráca svoje výhody. V hodnotení Svetovej banky nazvanom „Doing Business" (*Podnikanie*) sa Slovensko za dva roky prepadlo o 6 miest a aktuálne sa nachádza na 39. mieste (spomedzi 190 hospodárstiev) a na 18. mieste spomedzi partnerov v EÚ. Slovensko si síce drží celosvetovo prvé miesto v ukazovateli „cezhraničného obchodu" a dosahuje veľmi dobrý výsledok v ukazovateli „registrovania majetku" (7. miesto), no hlavnými prekážkami brániacimi investíciám sú naďalej ochrana menšinových investorov a vybavovanie stavebných povolení (91. miesto).

Slovenské firmy identifikovali korupciu a neefektívnu štátnu byrokraciu ako hlavné prekážky podnikania v krajine (Svetové ekonomické fórum, 2017) ([32]). V analýze 10 zákonov súvisiacich s podnikaním, ktorú vykonala Republiková únia zamestnávateľov Slovenska, sa zistil nárast počtu administratívnych povinností pre spoločnosti z 1 514 v roku 2007 na 1 719 v roku 2016. Podnikateľskému prostrediu škodí aj nestabilita legislatívneho prostredia. V rozmedzí rokov 2007 až 2016 bol napríklad živnostenský zákon novelizovaný 54-krát a zákon o dani z príjmu 53-krát, zatiaľ čo zákonník práce bol novelizovaný v priemere 2- až 3-krát ročne. Zákon o sociálnom poistení bol v roku 2015 novelizovaný 9-krát a zákon o živnostenskom podnikaní 12-krát, kvôli čomu je dosahovanie súladu s nimi pre podniky nesmierne náročné.

Z národných prieskumov vyplýva zhoršovanie trendov v najrôznejších oblastiach správy a riadenia. Index podnikateľského prostredia, ktorý každý štvrťrok zostavuje Podnikateľská aliancia Slovenska, v druhom štvrťroku 2017 ďalej klesol na svoju najnižšiu hodnotu od roku 2001. Vyplýva to z odpovedí vedúcich predstaviteľov podnikov, v ktorých je naznačené, že došlo k značnému zhoršeniu v niekoľkých kategóriách súvisiacich s justíciou (rovnosť pred zákonom, vynútiteľnosť práva, fungovanie justície), v hodnotení politického systému a v úrovni korupcie. V poslednom hodnotení v rámci tohto indexu bol zároveň potvrdený často hlásený nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily, keďže táto kategória zaznamenala najväčšie štvrťročné zhoršenie od doby, kedy sa prieskum začal realizovať v roku 2001.

Vláda prijala niekoľko opatrení na zlepšenie podnikateľského prostredia a posilnenie investícií. Prvým balíkom, schváleným v júni 2017, sa zaviedlo 35 opatrení s deviatimi prioritnými opatreniami, ktoré sa mali realizovať do konca roku 2017, pričom zvyšok sa má realizovať do roku 2019. V roku 2018 bude predstavený druhý balík opatrení na základe vstupov od podnikateľov. Spomedzi tých prioritných sú určité opatrenia zamerané na zjednodušenie procesu získavania stavebného povolenia. Opatrenia boli vybraté z databázy 400 návrhov, pričom ministerstvo hospodárstva tento počet zredukovalo na 100 a následne o nich rokovalo s príslušnými ministerstvami. Zároveň sa očakáva, že vláde bude na schválenie čoskoro predložený ďalší súbor opatrení na zlepšenie podnikateľského prostredia.

Podnikateľské prostredie môžu zlepšiť posúdenia regulačného vplyvu (RIA), ktorých využívanie bolo v posledných rokoch posilnené. Centrum lepšej regulácie zriadené pri agentúre *Slovak Business Agency* uskutočňuje *ex ante* aj *ex post* posúdenia regulačného vplyvu politických opatrení. Komisia pre RIA pôsobiaca pri úrade vlády kontroluje tieto posúdenia v dvoch fázach a vo svojom záverečnom posúdení môže vydať buď pozitívne stanovisko, pozitívne stanovisko s pripomienkami, alebo negatívne stanovisko (ktoré však každopádne nemá dostatočnú silu na zastavenie legislatívneho postupu). Od roku 2016 postup RIA zahŕňa test MSP, ktorý posudzuje osobitný vplyv právneho predpisu na malé a stredné podniky. Len 12 % záverečných verzií RIA, ktoré sú predložené vláde, bolo ohodnotených ako nedostatočnej kvality, pokiaľ ide o ich súlad s oficiálnymi usmerneniami pre RIA.

([32]) Potom nasledujú daňové sadzby, daňové predpisy, reštriktívne pracovné predpisy, neprimerane vzdelaná pracovná sila, neprimeraná infraštruktúra a politická nestabilita.

Organizácie podnikov uznávajú, že postupy RIA sa zlepšili. Spätná väzba od záujmových združení naznačuje, že ich členovia oceňujú oficiálnu konzultáciu v skorej fáze a s upozornením vopred. V januári 2018 vláda schválila novú stratégiu lepšej regulácie – RIA 2020. Jej cieľom je zlepšiť informovanosť verejnosti o lepšej regulácii i o kvalite *ex ante* posúdení vplyvu, zaviesť systematické *ex post* hodnotenia existujúcich právnych predpisov a alternatívne postupy regulácie, ako aj umožniť väčšiu mieru angažovanosti zainteresovaných strán v činnostiach lepšej regulácie, konkrétne angažovanosť poslancov a predstaviteľov miest a obcí. Z národného projektu v rámci operačného programu efektívnej verejnej správy sa bude financovať posilňovanie analytických kapacít vládnych ministerstiev v RIA. V rámci operačného programu Integrovaná infraštruktúra bol napokon naplánovaný národný projekt s cieľom vytvoriť digitálnu platformu pre procesy lepšej regulácie.

Vláda zároveň prijala kroky na zlepšenie nevyhovujúceho rámca platobnej neschopnosti. Čas potrebný na Slovensku na vyriešenie platobnej neschopnosti je jedným z najdlhších v EÚ a krajina zároveň patrí medzi najnákladnejšie v EÚ, pokiaľ ide o percentuálny podiel konkurznej podstaty. Slovenský konkurzný register, v ktorom sú uvedené spoločnosti a podnikatelia, na ktorých bol vyhlásený konkurz alebo ktorí sa práve nachádzajú v konkurznom konaní, bol uverejnený online. Do slovenského práva bol zavedený nový právny inštitút „spoločnosť v kríze“ – t. j. spoločnosť ohrozená konkurzom – s cieľom zabezpečiť pohľadávky, ktoré si uplatnia nezabezpečení veritelia. Spoločnosť v kríze odteraz musí urovnávať pohľadávky, ktoré si uplatnia obyčajní veritelia, pred tým, než urovná akékoľvek nové povinnosti voči akcionárom a členom štatutárnych orgánov. Samostatne zárobkovo činné osoby si teraz navyše môžu pri správe platobnej neschopnosti zvoliť z dvoch možností: buď úplný konkurz, po ktorom nasleduje zrušenie dlhu na základe súdneho rozhodnutia, alebo mechanizmus splátkového kalendára umožňujúci dlžníkovi ponechať si časť jeho konkurznej podstaty (Európska komisia, 2017e).

Prístup k financovaniu sa zlepšil, no alternatívne zdroje financovania slovenské MSP používajú len zriedka. Prístup k financovaniu bol v roku 2013 hlavným problémom pre 18 % malých a stredných podnikov na Slovensku, pričom v roku 2017 je problémom už iba pre 5 % MSP (na úrovni EÚ je to 7 %). Zamietnutých však bolo 13 % žiadostí MSP o bankový úver (na úrovni EÚ je to 5 %). Podľa prieskumu z roku 2015 o využívaní externých foriem financovania (t. j. zdrojov získaných mimo samotnej spoločnosti) alternatívne zdroje financovania využívala menej než štvrtina slovenských MSP (24 %). Zatiaľ čo 11 % startupových projektov na Slovensku sa financuje prostredníctvom kolektívneho financovania (*crowdfunding*), na financovanie prostredníctvom rizikového kapitálu pripadajú len 2 % financovania a túto formu využilo 15 % slovenských startupov. Investície rizikového kapitálu v roku 2015 však narástli o 41 % hlavne v dôsledku spustenia nástrojov rizikového kapitálu v rámci iniciatívy JEREMIE financovanej z prostriedkov EÚ, ktorá sa skončila v roku 2016 ([33]).

Verejná správa

Verejnú správu stále brzdí dlhodobá neefektívnosť. Reforma slovenskej verejnej správy bola podporená z fondov EÚ. Jej vykonávanie však stále zaostáva. Medzi hlavné problémové miesta vo verejnej správe patria pomerne rigidné, na vlastný rezort zamerané pracovné vzťahy medzi jednotlivými ministerstvami, nízka úroveň politickej neutrality v štátnej službe a netransparentné a decentralizované postupy náboru (Európska komisia, 2017f). Obmedzená spolupráca medzi ministerstvami sťažuje strategické plánovanie a prináša riziko, že dôjde k neefektívnosti z dôvodu duplicity úkonov a nespojitého navrhovania politík. Celkovo nízka kvalita a efektívnosť slovenských verejných inštitúcií spomaľuje prijímanie potrebných štrukturálnych reforiem a je brzdou pre konkurencieschopnosť a podnikateľské prostredie (Národná banka Slovenska, 2017).

Nový zákon o štátnej službe má za cieľ riešiť administratívne nedostatky a začína prinášať prvé výsledky. Zákon nadobudol účinnosť 1. júna 2017 a má za cieľ znížiť politický vplyv vo verejnej správe a zvýšiť transparentnosť, kvalitu a mobilitu pracovníkov v nej. Aj keď je stále príliš skoro na to, aby sa dal posúdiť skutočný vplyv zákona, na jeho vykonanie bolo prijatých niekoľko krokov. V októbri 2017 bolo zvolených päť členov novej, politicky nezávislej Rady pre štátnu službu so

([33]) Spoločné európske zdroje pre mikropodniky až stredné podniky (JEREMIE) sú spoločnou iniciatívou Európskej komisie a Európskej investičnej skupiny na podporu zlepšenia prístupu k financiám pre malé a stredné podniky a rozvoj mikroúverov.

začiatkom funkčného obdobia v januári 2018. S cieľom vyhodnotiť stupeň pokroku by celkovo bolo potrebné starostlivé monitorovanie, aby sa zabezpečilo, že sa zákon správne vykonáva, a posúdenie vplyvu samotného aktu, ako aj stratégie riadenia ľudských zdrojov z roku 2015. S podporou z prostriedkov EÚ boli na štyroch ministerstvách vytvorené štyri nové analytické jednotky.

Reforma verejnej správy v regiónoch napreduje pomalým tempom. Jej ambíciou je zefektívniť fungovanie regionálnej správy a prostredníctvom jednotných kontaktných miest zabezpečiť kvalitu, transparentnosť a dostupnosť verejnej správy pre verejnosť. Vykonávanie reformy ešte neprinieslo konkrétne výsledky a zároveň ešte nedošlo ani k analytickým hodnoteniam. Reforma je zároveň naďalej nízkou politickou prioritou, keďže vláda túto problematiku nezahrnula do svojho programu zasadnutí od marca 2016 do septembra 2017 (Európska komisia, 2017f).

Politický vplyv na vedúce postavenie a fungovanie regulačných agentúr brzdí ich účinnosť. Štúdia, ktorú uskutočnila *Transparency International* (2017), potvrdila, že v postupoch výberu predsedov a podpredsedov regulačných inštitúcií, ako aj v ich celkovom fungovaní existoval silný politický vplyv. To môže sťažovať dosahovanie kvalitného regulačného prostredia, ktoré garantujú nezávislé a zodpovedné regulačné orgány. Polovica všetkých predsedov vymenovaných na čelo ôsmych najvplyvnejších orgánov malo politickú minulosť. Priemerná dĺžka pôsobenia predsedu dosahovala v prvých 10 rokoch existencie regulačného orgánu iba 2,5 roka a zdá sa, že niekoľko predsedov bolo prepustených z politických dôvodov.

Správa finančných prostriedkov EÚ

Pri riešení kľúčových problémov v oblastiach inkluzívneho rastu a konvergencie sú na Slovensku ústredné Európske štrukturálne a investičné fondy (EŠIF). Významnými oblasťami investovania sú reforma verejnej správy, zlepšovanie väzieb medzi výskumom a priemyslom a posilňovanie integrovaného prístupu k zdravotnej starostlivosti (pozri rámček o podpore štrukturálnej zmeny zo strany EÚ). EŠIF zároveň pomáhajú znižovať nezamestnanosť mladých ľudí a podporovať účasť žien na pracovnom trhu tak, že sa s ich prispením rozvíjajú zariadenia starostlivosti o deti. Posilňujú prepojenie medzi vzdelávaním a pracovným trhom a zvyšujú inkluzívnosť hlavného vzdelávacieho prúdu pre marginalizované rómske komunity.

Obdobie financovania 2007 – 2013 sa uzavrelo. S uzavretím operačných programov v rámci programového obdobia 2007 – 2013 takmer všetky príslušné finančné zdroje skončili v rukách konečných príjemcov. Z Európskeho fondu regionálneho rozvoja a Kohézneho fondu bola v rokoch 2007 až 2013 poskytnutá podpora v celkovej výške 10 miliárd EUR, čo zodpovedá približne 2 % HDP a približne 52 % celkových kapitálových výdavkov vlády. ESF investoval 1,5 miliardy EUR.

Implementácia programového obdobia 2014 – 2020 po pomalom štarte naberá na tempe. Napriek tomu, že operačné programy boli prijaté včas, oneskorenia boli spôsobené slabým riadením náporu projektov počas prechodu medzi programovými obdobiami. Týkalo sa to najmä určovania systémov riadenia a kontroly, zriaďovania nových územných nástrojov, dodržiavania predbežných podmienok a vypracúvania implementačných dokumentov vrátane kritérií pre hodnotenie a výber a usmernení pre príjemcov. Väčšina z týchto nových prvkov však už je zavedená a očakáva sa, že dôjde k zrýchleniu výberu a implementácie kvalitných projektov, čo prinesie hmatateľné výsledky a zmenu politiky.

Koordinačná úloha úradu podpredsedu vlády rastie, no schopnosť spravovať fondy EÚ a efektivita ich správy sú stále obmedzené. Napriek tomu, že zákon o štátnej službe už nadobudol účinnosť (pozri predchádzajúci oddiel), fluktuácia zamestnancov je stále vysoká – čo čiastočne súvisí s politickým cyklom – a obmedzuje kontinuitu a inštitucionálnu expertízu vo vykonávajúcich organizáciách. Táto problematika sa rieši posilňovaním koordinačnej úlohy úradu podpredsedu vlády, ktorý dohliada na implementáciu, monitoruje ju a má byť stabilizačným faktorom systému. Úrad zároveň inicioval zmenu zákona o EŠIF, aby sa umožnila prísnejšia verejná kontrola toho, ako sa prostriedky EÚ spravujú, a aby sa znížila miera byrokracie. V septembri 2017 bol predložený ďalší súbor opatrení na zlepšenie transparentnosti a boj proti korupcii, a to formou osobitného akčného plánu, ktorý zahŕňa zlepšené zoskupovanie a elektronický výber hodnotiteľov.

Implementácia súčasného programového obdobia napreduje pomaly. Miera výberu projektov v súčasnosti už presiahla polovicu celkového objemu prostriedkov pridelených na súčasné programové obdobie a platby príjemcom dosiahli 11 % pridelených prostriedkov. Tieto čísla sú v súlade s priemerom EÚ, pokiaľ ide o mieru výberu, ako aj

o platby požadované od Komisie. Slovensko napriek tomu v roku 2017 utrpelo stratu finančných prostriedkov na výskum a vývoj vo výške 26 miliónov EUR a existuje možnosť straty ďalšej časti pridelených prostriedkov, ak sa neprijmú vhodné opatrenia na zrýchlenie vykonávania.

Podnikanie a MSP

Pokrízový rast produktivity práce v slovenských MSP v spracovateľskom priemysle zaostával za rastom produktivity práce veľkých spoločností, čím došlo k prehĺbeniu existujúceho rozdielu v produktivite. V rokoch 2009 – 2014 bola priemerná ročná miera rastu produktivity v MSP v spracovateľskom priemysle 4,6 %, čo je oveľa nižší nárast než vo veľkých firmách, ktorých produktivita v rovnakom období narástla o 14,1 % (OECD, 2017a).

Cieľom rozličných opatrení je zlepšiť ekosystém, v ktorom sú zakladané startupy. Slovensko umožnilo zakladať nový druh spoločnosti – „jednoduchú akciovú spoločnosť“ alebo „jednoeurovú spoločnosť“, ktorá podnikateľom umožňuje vytvoriť novú spoločnosť s kapitálom vo výške len 1 EUR. Aj keď je túto formu spoločnosti možné zakladať už od 1. januára 2017, záujem o ňu je zatiaľ slabý. Po pilotnej fáze je od augusta 2017 funkčné Národné podnikateľské centrum, ktoré je koncipované ako jednotné kontaktné miesto podpory pre MSP v Bratislave. Pokročilo aj zriaďovanie siete regionálnych podnikateľských centier po celej krajine. Táto sieť, ktorej centrálou je Národné podnikateľské centrum, by mala pôsobiť ako jediný poskytovateľ služieb pre podnikateľov a poskytovať celý rad služieb, ako napríklad inkubátory podnikov, podnikateľský mentoring, konzultačné služby a odbornú prípravu.

Boj proti korupcii

Korupcia zostáva na Slovensku jednou z najväčších prekážok pri podnikaní. Podľa Svetového ekonomického fóra (2017) je pri podnikaní najproblematickejším faktorom korupcia. Spomedzi 137 skúmaných krajín sa Slovensko umiestnilo na 117. mieste s hodnotením 2,5/7 v oblasti zneužívania verejných zdrojov, na 130. mieste v oblasti zvýhodňovania pri rozhodovaní (1,9/7) a na 79. mieste v oblasti neoprávnených platieb a úplatkov (3,7/7), čím sa medzi krajinami EÚ dostalo na jedno z posledných miest. Premieta sa to do vnímania podnikov, keď 79 % manažérov oslovených v roku 2017 súhlasilo s výrokom, že zvýhodňovanie a korupcia bránia hospodárskej súťaži na Slovensku, pričom oproti roku 2015 ide o pokles z úrovne 87 % (priemer EÚ: 68 % v roku 2017) (Európska komisia, 2017g).

Počet trestných stíhaní za trestné činy spojené s korupciou sa značne znížil, a to z úrovne, ktorá bola už aj tak nízka v pomere k vysokej vnímanej úrovni korupcie. Trestné štatistiky ukazujú klesajúci počet vyšetrovaní úplatkárstva, pričom počet obvinení klesol zo 163 v roku 2015 na 109 v roku 2016. Zdá sa, že kapacita špeciálnej prokuratúry sa v roku 2017 ďalej znížila, keď došlo k presunu nových právomocí na útvar venujúci sa trestným činom spojeným s korupciou. V predchádzajúcej správe o krajine bola vysvetlená zásadná úloha, ktorú pri udeľovaní trestov za korupčné trestné činy zohráva prokuratúra, pretože súdy rozhodujú iba o malej časti prípadov. Trestné stíhanie prípadov korupcie na vysokých miestach je naďalej zriedkavé, čo sa odzrkadľuje aj vo vnímaní zo strany verejnosti. Veľmi veľký počet predstaviteľov podnikov, ktorí boli v rámci prieskumu oslovení, nesúhlasí s výrokom, že opatrenia proti korupcii sa uplatňujú nestranne a bez postranných úmyslov (v roku 2015 to bolo 58 %, v roku 2017 už 73 %; priemer EÚ: 48 %) (tamže). 74 % respondentov v rámci ďalšieho prieskumu Eurobarometer malo pocit, že prípady korupcie na vysokej úrovni neboli dostatočne riešené (priemer EÚ: 69 %) (Európska komisia, 2017h).

Stále nebola vyriešená nedostatočná zodpovednosť polície a prokuratúry. Keďže riaditeľa polície a tímy policajnej inšpekcie vymenúva minister vnútra, ktorému zároveň priamo podliehajú, môže sa tým znižovať úroveň ich funkčnej nezávislosti a brániť vo vyšetrovaní citlivých prípadov alebo prípadov týkajúcich sa korupcie na vysokých miestach.

Právne predpisy z roku 2015 o oznamovaní nekalých praktík stále nepriniesli želaný účinok, pokiaľ ide o poskytovanie primeranej ochrany pri nahlasovaní korupcie. V rokoch 2015 a 2016 inšpektorát práce na Slovensku udelil ochranu v 32 prípadoch nahlásenia nekalých praktík (18 nahlásení trestnej činnosti a 14 priestupkov) ([34]). Podľa prieskumu Eurobarometer z roku 2017 medzi možnými dôvodmi nenahlásenia korupcie najčastejšie figurovali ťažkosti pri dokazovaní (41 %), nedostatok ochrany pre tých, ktorí korupciu

([34]) Zdroj: Nip.sk.

nahlásia (31 %), a presvedčenie, že nahlasovať korupciu nemá zmysel, pretože páchatelia aj tak nebudú potrestaní (32 %) (Európska komisia, 2017h). V júni 2017 vláda vymenovala verejného vedúceho predstaviteľa pre protikorupčnú stratégiu, ktorý preskúma potrebu ďalšieho posilňovania ochrany osôb nahlasujúcich nekalé praktiky. Iniciatívy občianskej spoločnosti zatiaľ zapájajú mladých ľudí a zamestnancov verejnej správy do boja proti korupcii prostredníctvom školení a vzdelávania, pričom sa zameriavajú na prevenciu i na nahlasovanie nekalých praktík.

Verejné obstarávanie

Práve prebieha modernizácia slovenských právnych predpisov o verejnom obstarávaní, no problematické sú stále praktiky narúšajúce hospodársku súťaž. Podľa názoru predstaviteľov spoločností, ktorí sa v poslednej dobe zúčastnili verejného obstarávania, sú najrozšírenejšími praktikami obstarávania narúšajúcimi verejnú súťaž na Slovensku kolúzia vo verejnom obstarávaní, špecifikácie na mieru šité konkrétnym spoločnostiam a nejasné kritériá výberu a hodnotenia. Aj keď toto hodnotenie je – s jednou výnimkou – mierne nad priemerom EÚ, oproti roku 2015 bolo zaznamenané zlepšenie. Viac než polovica predstaviteľov podnikov, ktorí boli v rámci prieskumu oslovení, vníma korupciu vo verejnom obstarávaní, ktoré spravujú štátne orgány, ako rozšírenú (58 %, priemer EÚ: 50 %). Toto vnímanie sa však zlepšilo, pokiaľ ide o obstarávanie na miestnej alebo regionálnej úrovni (50 % v roku 2017 oproti 64 % v roku 2015; priemer EÚ: 54 % v roku 2017, 58 % v roku 2015). ([35]) K týmto zlepšeniam mohli prispieť aj nedávne reformy. Došlo k značnému poklesu (z 18 % v roku 2015 na 5 % v roku 2017) v podiele zákaziek zadaných po rokovaní bez predchádzajúceho zverejnenia. Percentuálny podiel zákaziek zadaných po konaní s jedinou ponukou takisto priebežne klesá a v roku 2017 bol na úrovni 19 %, čo je výrazne pod priemerom EHP (34 %).

Slovensko prijalo dôležité kroky pri vytváraní dobre fungujúceho systému verejného obstarávania. Po transpozícii modernizovaných smerníc o verejnom obstarávaní a koncesiách v roku 2016 Slovensko upustilo od povinného využívania elektronického kontraktačného systému v prípade obstarávania hotového tovaru pod určitou hraničnou hodnotu. Orgány zároveň prijali ďalšie kroky smerom k účinnému vykonaniu jednotného európskeho dokumentu pre obstarávanie a úrad pre verejné obstarávanie vypracoval v roku 2017 metodické usmernenie o jeho uplatňovaní. Uspokojivé výsledky však ešte stále neboli dosiahnuté v oblastiach interných kontrol, transparentnosti, digitalizácie, profesionalizácie a strategického verejného obstarávania.

Vo verejnom obstarávaní sa začínajú uplatňovať najlepšie postupy. Slovenské orgány plánujú poskytovať odborné školenia o využívaní kritérií ekonomicky najvýhodnejšej ponuky (*MEAT*), ktoré už boli predmetom radu konferencií v roku 2017, pričom osobitný dôraz sa bude klásť na sektory stavebníctva a zdravotníctva. Ministerstvo zdravotníctva navyše realizovalo cenové referenčné porovnávanie kupujúcich v sektore zdravotníctva, zoskupilo určité nákupy nemocničného zariadenia a zaviedlo kritériá na vyhodnotenie ponúk na základe kvality. Táto snaha sa ešte nepremietla do využívania kritérií MEAT v iných sektoroch: podiel konaní, v rámci ktorých jediným kritériom bola najnižšia cena, zostal v roku 2017 stabilný na úrovni 92 % (po tom, ako v predchádzajúcich rokoch stúpal; ide o viac než dvojnásobok priemeru EHP). Hromadné obstarávanie sa používa len v 5 % prípadov, takže sa zdá, že sa naďalej využíva nedostatočne.

Ďalší pokrok v zlepšovaní verejného obstarávania závisí od účinnejších konaní. Slovenské orgány uskutočňujú viacnásobné, komplexné overovania pred všetkými projektmi verejného obstarávania financovanými z EŠIF, pričom Úrad pre verejné obstarávanie zohráva posilnenú úlohu. Je to však časovo náročné a môže to viesť k prekážkam, ktoré ohrozia mieru využívania finančných prostriedkov EÚ. Efektívnosť by sa mohla posilniť, ak by sa zaviedli kontrolné zoznamy a odborné školenia pre príslušných úradníkov. Jednou z možností, ako dosiahnuť rovnováhu medzi kontrolami a efektívnosťou, by bolo prijatie selektívnejších kontrol na základe rizika. Povzbudivé je medzi časom prvé odsúdenie vysokopostavených úradníkov za nezrovnalosti pri verejnom obstarávaní, ktoré vyniesol špecializovaný súd. Stále však existujú len obmedzené náznaky odhodlania bojovať proti korupcii, ktorá je naďalej dôležitou prekážkou pre podniky, ktoré sa zúčastňujú na operáciách verejného obstarávania (pozri rámček o investičných výzvach).

([35]) Európska komisia (2017g).

Zlepšiť efektívnosť verejného obstarávania pravdepodobne pomôžu elektronické riešenia. V rámci prípravy na povinný prechod na plne elektronické postupy do októbra 2018 slovenské orgány testujú rozličné možnosti, ako rozšíriť funkcie elektronickej platformy v štátnom vlastníctve. Aj keď zavedením elektronickej identifikácie došlo k skráteniu postupov, ktoré predtým trvali jeden týždeň, na jednu hodinu, túto identifikáciu majú k dispozícii len slovenskí dodávatelia. V novembri 2017 orgány zároveň ohlásili prvé kroky smerom k implementácii zásady „jedenkrát a dosť" v administratívnych postupoch. Verejné orgány už nebudú oprávnené požadovať určité osvedčenia, ktoré už sú k dispozícii vo verejných registroch.

Účinnosť justičného systému

Justičný systém vykazuje známky zlepšovania, no stále pretrvávajú problémy v oblasti jeho účinnosti. Dĺžka súdnych konaní na Slovensku sa v roku 2016 výrazne zlepšila, no stále nie je jasné, či k tomu došlo v dôsledku skutočného nárastu efektívnosti alebo len v dôsledku metodických zmien v justičných štatistikách (Európska komisia, 2018b). Dlhotrvajúci negatívny trend týkajúci sa dĺžky konaní v občianskoprávnych a obchodných sporoch sa zdanlivo skončil, pretože správne súdnictvo naďalej dosahuje dobré výsledky. Miera vyriešenia občianskoprávnych, obchodných a správnych prípadov ukazuje, že súdom sa darí zvládať nápor prípadov. To viedlo k zníženiu počtu nedoriešených prípadov vo všetkých kategóriách, a to aj napriek nárastu počtu nových prípadov v roku 2016.

Pretrvávajú obavy o nezávislosť súdnictva. Slovensko je stále posledným spomedzi členských štátov EÚ, pokiaľ ide o vnímanú nezávislosti súdnictva, pričom oproti minulému roku nedošlo k žiadnemu zlepšeniu (graf 3.4.1.). Dôvere občanov i investorov v súdnictvo môže škodiť dlhodobo slabé vnímanie nezávislosti súdnictva, čo môže potenciálne odrádzať prílev investícií. Bezpečnostné previerky sudcov na základe informácií od slovenského národného bezpečnostného orgánu stále vyvolávajú obavy o nezávislosť súdnictva.

Ústredným bodom polemiky je naďalej ústavný súd. Stále neboli vyriešené vznesené ústavné námietky sudcov a kandidátov na sudcov, ktorými spochybňujú bezpečnostné previerky. Dlhotrvajúci ústavný spor medzi parlamentom a prezidentom, ktorý kvôli obavám o kvalifikácie kandidátov sprvoti odmietol vymenovať tieto osoby na tri voľné miesta na ústavnom súde, čo mohlo ohroziť jeho náležité fungovanie do februára 2019, bol konečne vyriešený. Po rozhodnutí ústavného súdu zo 6. decembra 2017 prezident kandidátov na tri voľné miesta vymenoval 14. decembra 2017. Prezident požiadal parlament a vládu, aby prijali kroky na zvýšenie kvality kandidátov pred novým kolom vymenúvania, ku ktorému dôjde vo februári 2019, ako to už vláda ohlásila vo svojom programovom vyhlásení z roku 2016. Vláda nedávno ohlásila iniciatívu na posilnenie procesu vymenúvania, pričom zohľadnila odporúčania Benátskej komisie Rady Európy (2017).

Slovensko ďalej prijíma opatrenia na zefektívnenie a skvalitnenie svojho justičného systému. Od roku 2016 bolo implementovaných niekoľko projektov informačných a komunikačných technológií (IKT), ktoré zlepšujú kvalitu justičného systému. Nové slovenské občianske procesné právo začína vykazovať pozitívne účinky na racionalizáciu konaní, pričom stranám konaní dáva väčšiu zodpovednosť. Efektívnosť stúpa po zavedení elektronického platobného príkazu. To isté môže platiť pre zákon o spotrebiteľskom rozhodcovskom konaní a pre zmenený zákon o rozhodcovskom konaní. Posilniť však treba informovanosť o alternatívnych metódach riešenia sporov a ich akceptáciu stranami vedúcimi spor. V roku 2017 orgány začali viacročný projekt zameraný na zlepšovanie fungovania súdnictva, no jeho implementácia sa začne až v roku 2018.

Graf 3.4.1: **Vnímaná nezávislosť súdnictva (2016 – 2017)**

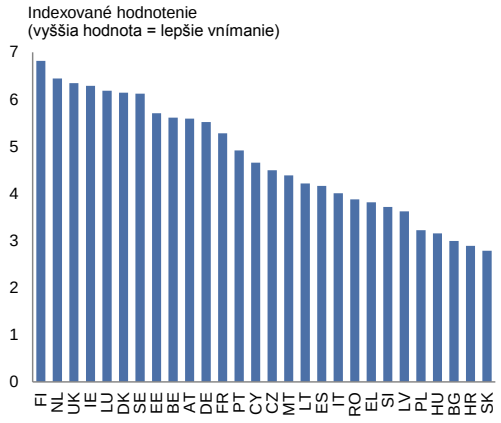

Zdroj: Európska komisia (porovnávací prehľad EÚ v oblasti justície 2018, pripravuje sa).

Rámček 3.4.1: Investičné výzvy a reformy na Slovensku

Oddiel 1. Makroekonomická perspektíva

Celková investičná aktivita na Slovensku je od roku 2015 vysoko nevyrovnaná, čo bolo spôsobené hlavne prechodom medzi programovými obdobiami štrukturálnych fondov EÚ. V roku 2015, čo je posledný rok, v ktorom bolo možné čerpať prostriedky z programového obdobia 2007 – 2013, celkové investície narástli o 19,8 %, k čomu prispel 63,7-percentný nárast verejných investícií. V roku 2016 však došlo k zvráteniu veľkej časti tohto nárastu, keďže verejná investičná aktivita poklesla takmer o polovicu, čím so sebou stiahla celkové investície o 8,3 %. Celková úroveň investícií sa tak dostala na 21,3 % HDP (EÚ: 19,8 % HDP). Na rozdiel od toho investície súkromného sektora v celom tomto období pokračovali v raste, keď ich podporili pozitívne ekonomické nálady, priaznivé úverové podmienky a ustupujúci útlm v hospodárstve. Na základe prognózy Komisie z jesene 2017 sa predpokladá, že celkové investície zostali v roku 2017 utlmené, no v rokoch 2018 a 2019 sa pravdepodobne posilnia, keď sa stabilizuje čerpanie štrukturálnych fondov v novom programovom období, pričom sa pravdepodobne zrýchlia súkromné investície (vrátane investícií do závodov na výrobu automobilov).

Oddiel 2. Posúdenie prekážok brániacich investíciám a prebiehajúcim reformám

Verejná správa/ podnikateľské prostredie	Regulačné/administratívne zaťaženie	CSR
	Verejná správa	CSR
	Verejné obstarávanie/verejno-súkromné partnerstvá	CSR
	Súdny systém	CSR
	Rámec pre platobnú neschopnosť	
	Hospodárska súťaž a regulačný rámec	
Trh práce/ vzdelávanie	Právne predpisy na ochranu zamestnanosti a rámec pre pracovné zmluvy	
	Mzdy a stanovovanie miezd	
	Vzdelávanie	CSR

Finančný sektor/ zdaňovanie	Zdaňovanie	
	Prístup k financovaniu	
Výskum, vývoj a inovácie	Spolupráca medzi akademickou obcou, výskumom a podnikmi	
	Financovanie výskumu, vývoja a inovácií	
Špecifická regulácia pre jednotlivé sektory	Služby pre podniky/regulované povolania	
	Maloobchod	
	Stavebníctvo	
	Digitálna ekonomika/telekomunikácie	
	Energetika	
	Doprava	

Vysvetlivky:

	Nezistili sa žiadne prekážky brániace investíciám
CSR	Prekážky brániace investíciám, na ktoré sa vzťahujú odporúčania pre jednotlivé krajiny
	Žiadny pokrok
	Obmedzený pokrok
	Určitý pokrok
	Výrazný pokrok
	Celkom vyriešené

Zatiaľ čo v niektorých priemyselných odvetviach, najmä v automobilovom priemysle, Slovensko vykazuje jasný úspech, celkové podnikateľské prostredie v krajine investíciám veľmi priaznivo naklonené nie je. Niektoré reformy už boli prijaté alebo sa ich prijatie pripravuje, najmä v oblastiach vzdelávania, verejnej správy a justičného systému, no ešte stále treba doriešiť niekoľko prekážok.

Hlavné prekážky brániace investíciám a prebiehajúcim prioritným opatreniam

1. Podľa prieskumov, ktoré realizovala Európska komisia a skupina Manpower Group, je pre výrobu a investície čoraz vážnejšou prekážkou nedostatok pracovnej sily. Takmer polovica slovenských spoločnosti v súčasnosti uvádza, že zásadným problémom vo výrobe sú pre nich ťažkosti pri nábore pracovníkov a je pravdepodobné, že prebiehajúce oživovanie pracovného trhu tlaky na ponuku pracovnej sily ešte zhorší. Očakávané zvyšovanie miezd síce môže zvýšiť účasť na pracovnom trhu, no jeho hlavný vplyv bude na príjem súčasných zamestnancov, nie na tvorbu nových pracovných miest. Akútny nedostatok vhodne kvalifikovaných pracovníkov hlásia najmä odvetvia ako výroba automobilov a služby IT. Programy duálneho vzdelávania môžu tento problém časom zmierniť, no stále sú iba v zárodkoch.

2. Problémy v oblasti verejnej správy majú mnoho podôb a spoločne tvoria často sa meniace, pomalé, neefektívne podnikateľské prostredie, ktoré je poznačené vysokou vnímanou mierou korupcie. Časté zmeny legislatívneho prostredia spôsobujú, že dodržiavanie právnych predpisov je pre spoločnosti zložité a nákladné a legislatívne a regulačné postupy sú z podnikateľského hľadiska navyše často vnímané ako nedostatočne ústretové. Často sa spomína nedostatok tvorby politiky založenej na dôkazoch, hoci rámec pre posúdenia regulačného vplyvu sa postupne posilňuje. Interakciu podnikov s orgánmi komplikuje nedostatok služieb elektronickej verejnej správy. Prevláda vnímanie korupcie a zvýhodňovania, a to najmä vo verejnom obstarávaní.

3. Justičný systém na Slovensku naďalej čelí problémom, pokiaľ ide o jeho celkovú účinnosť. Hoci efektívnosť sa začala zvyšovať, vyťaženosť súdov je stále vysoká. Ak aj na chvíľu opomenieme efektívnosť justičného systému, ďalej zlepšovať možno aj jeho kvalitu, pričom dôveru občanov a podnikov v tento systém podkopáva trvale nízka úroveň vnímanej nezávislosti súdov na Slovensku.

3.5. SEKTOROVÉ POLITIKY

Výskum, vývoj a inovácie

Schopnosť Slovenska inovovať je naďalej nevýrazná. Hoci v krajine existujú určité výrazne silné oblasti – ako napríklad predaj produktov, ktoré sú nové na trhu/nové v danej firme, a zamestnanosť v rýchlo rastúcich firmách – vo väčšine ukazovateľov Slovensko dosahuje výsledky pod priemerom EÚ. Pri zlepšovaní výsledkov v oblasti inovácie krajina čelí mnohým problémom, medzi ktoré patrí nízka efektívnosť verejného systému výskumu, vývoja a inovácií, potreba ďalej podporovať inovácie v MSP a podnecovať presun technológií, ako aj naliehavá potreba podporovať koherentný systém riadenia výskumu.

Slovensko za posledné desaťročie výrazne zvýšilo svoje investície do výskumu, vývoja a inovácií, pričom tieto investície v rozmedzí rokov 2007 až 2015 rástli o viac než 10 % ročne. Rast investícií do výskumu, vývoja a inovácií je však spôsobený hlavne využívaním EŠIF, pričom podniky prispievajú iba skromne. Celkové investície do výskumu, vývoja a inovácií výrazne klesli z 1,2 % v roku 2015 na 0,8 % v roku 2016 (graf 3.5.1.). Možno to vysvetliť poklesom intenzity verejného výskumu, vývoja a inovácií z 0,84 % v roku 2015 na 0,39 % v roku 2016, čoho dôvodom bol hlavne začiatok nového cyklu financovania EÚ a pomalý nábeh nových projektov, a to aj v oblasti výskumu, vývoja a inovácií. Na druhej strane intenzita výskumu, vývoja a inovácií podnikov mierne narástla z 0,33 % v roku 2015 na 0,40 % v roku 2016, no aj tak je medzi najnižšími v EÚ.

Nízke úrovne výskumu, vývoja a inovácií podnikov možno čiastočne vysvetliť hospodárskou štruktúrou Slovenska. Zatiaľ čo v krajine existuje veľký spracovateľský priemysel so strednou až vysokou technologickou náročnosťou, dominantné nadnárodné spoločnosti doposiaľ vykazovali len obmedzený záujem uskutočňovať činnosti súvisiace s výskumom, vývojom a inováciami. Počet výskumníkov, ktorých zamestnávajú podniky, v pomere k celkovej zamestnanosti je nízky (1 % v roku 2014 oproti priemeru EÚ na úrovni 3,6 %). Úroveň patentovania je takisto veľmi nízka, najmä pokiaľ ide o medzinárodné patenty (Zmluva o patentovej spolupráci). Údaje z európskeho prehľadu výsledkov inovácie z roku 2017 ukazujú, že percentuálny podiel MSP, ktoré interne inovujú, bol v roku 2016 na Slovensku oveľa nižší (13,9 %) než v EÚ ako celku (28,8 %). Nové daňové opatrenia však môžu pomôcť zmierniť finančné prekážky brániace podpore investícií (pozri oddiel 3.1).

Graf 3.5.1: **Investície do výskumu, vývoja a inovácií podľa sektorov**

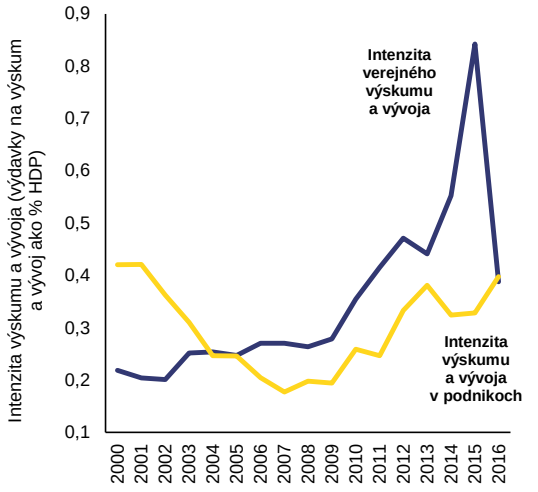

1) Intenzita výskumu a vývoja v podnikoch: Výdavky obchodných spoločností na výskum a vývoj (BERD) ako % HDP. 2) Intenzita verejného výskumu a vývoja: Verejné vnútorné výdavky na výskum a vývoj (GOVERD) plus vysokoškolské vzdelávanie.
Zdroj: Európska komisia

Na podporu trendov digitalizácie priemyslu bola v roku 2016 prijatá stratégia inteligentného priemyslu, pretože robotika, automatizácia a IKT patria na Slovensku medzi ekonomicky sľubné oblasti špecializácie. Vypracovaná bola aj koncepcia inteligentných miest, ktorej cieľom je podnietiť inovatívne riešenia slovenských spoločností a podporiť MSP a startupy. Naďalej fungujú tradičné systémy podpory inovácií, napríklad inovačné poukazy, systém podpory pre priemyselné klastre a pre medzinárodnú spoluprácu spoločností venujúcich sa výskumno-vývojovým a inovačným projektom, na ktoré bol zo štátneho rozpočty vyčlenený 1 milión EUR.

Spolupráca medzi podnikmi a verejným sektorom výskumu, vývoja a inovácií je naďalej náročná, no prijatých bolo niekoľko nápravných opatrení. ([36]) Zákon o verejných výskumných inštitúciách nadobudne účinnosť v roku 2018 a mal by umožniť lepšiu spoluprácu medzi Slovenskou

([36]) Napríklad verejno-súkromné spoločné vedecké publikácie predstavovali v roku 2014 len 1,5 % všetkých publikácií, pričom priemer EÚ je 2,8 %.

akadémiou vied a podnikmi. V súčasnosti prebiehajú výzvy na predkladanie projektov v rámci programov slovenskej Agentúry na podporu výskumu a vývoja zamerané na podporu výskumu, vývoja a inovácií v podnikoch a spoluprácu medzi podnikmi a výskumnými organizáciami v rokoch 2016 – 2019. Programy výskumu, vývoja a inovácií, ktoré sa zameriavajú hlavne na zlepšovanie spolupráce medzi podnikmi a výskumom, boli opätovne zavedené od roku 2018 a ich celkový rozpočet je približne 270 miliónov EUR.

Podpora výskumu a vývoja z prostriedkov EÚ má pred sebou určité prekážky. Pri niekoľkých opatreniach na mobilizáciu transferu vedomostí a technológií, posilnenie výskumných kapacít v priemysle a podporu strategického dlhodobého výskumu, ktoré boli plánované v rámci operačného programu financovaného z prostriedkov EÚ, došlo k výraznému oneskoreniu. Spôsobené je to čiastočne administratívnou neefektívnosťou a čiastočne netransparentným procesom hodnotenia a výberu. Určitý pokrok bol dosiahnutý pri implementácii stratégie pre inteligentnú špecializáciu, hlavne pri vytváraní sektorových platforiem spájajúcich verejné inštitúcie, podnikateľský sektor a akademickú obec s cieľom diskutovať o budúcom zameraní investícií do výskumu a vývoja. Niekoľko politických opatrení však ešte stále treba realizovať. Ak by sa implementoval meškajúci národný plán výskumnej infraštruktúry, pomohla by sa tým zmapovať existujúca výskumná infraštruktúra a predišlo by sa zdvojovaniu financovania alebo príslušných usmernení.

Návratnosť verejných investícií do výskumu a vývoja je nízka v dôsledku neefektívnosti a neúčinnosti výskumného prostredia na Slovensku. Hoci je intenzita verejného výskumu a vývoja nad priemerom EÚ, počet často citovaných vedeckých publikácií ([37]) stagnuje na predkrízových úrovniach, a preto Slovensko v tejto oblasti figuruje medzi krajinami EÚ s najslabšími výsledkami. Vedecký potenciál je obmedzovaný roztrieštenosťou systému, ktorý pozostáva z 34 inštitúcií vysokoškolského vzdelávania (z nich je 23 verejných) a zo Slovenskej akadémie vied.

([37]) Vedecké publikácie v najlepších 10 % najcitovanejších vedeckých publikácií na svete ako percentuálny podiel na celkovom počte vedeckých publikácií (2014): 5,3 % (priemer EÚ: 10,5 %). Spomedzi členských štátov EÚ je Slovensko v tomto ukazovateli na 22. mieste.

Celková správa a riadenie politiky výskumu, vývoja a inovácií sú slabé a reformy sa často odkladajú. Plánovanie a implementácia politiky v oblasti výskumu, vývoja a inovácií naďalej trpia fragmentáciou a nedostatočnou mierou koordinácie, pričom zodpovednosť je rozdelená – a slabo koordinovaná – medzi niekoľko ministerstiev a výkonných agentúr. Rada vlády SR pre vedu, techniku a inovácie, ktorá patrí pod úrad podpredsedu vlády, sa považuje za kľúčový koordinačný orgán výskumu, vývoja a inovácií. Jej úloha bola posilnená aj zvýšením zodpovednosti za koordináciu a implementáciu všeobecnej stratégie v oblasti výskumu, vývoja a inovácií.

Digitálne hospodárstvo

Celkové výsledky Slovenska v oblasti konektivity sú naďalej pod priemerom EÚ. Pokrytie pevným širokopásmovým pripojením a jeho rozšírenie výrazne nepokročili, zatiaľ čo mobilné širokopásmové pripojenie narástlo oproti roku 2016 o 4 percentuálne body a pokrytie 4G a širokopásmové pokrytie „prístupovou sieťou novej generácie“ o 11 percentuálnych bodov.

Slovensku chýbajú špecialisti na informačné a komunikačné technológie (IKT) a digitálni profesionáli. Sektor IKT predstavuje 5,2 % HDP a 2,4 % celkovej zamestnanosti, čím sa radí medzi najproduktívnejšie sektory ekonomiky. V tomto odvetví však v súčasnosti existuje približne 13 000 špecializovaných neobsadených pracovných miest a zároveň v ňom podľa čistých odhadov existuje minimálne 2 000 špecializovaných pracovných miest, ktoré bude treba každoročne obsadiť počas nasledujúcich 5 až 10 rokov (pozri aj oddiel 3.3). Tieto personálne potreby sa možno zvýšia, ak dôjde k pokroku v oblasti digitálnych trendov a ich rýchlejšiemu šíreniu, čo povedie k zásadnému rozšíreniu dosahu tohto odvetvia.

Slovenská „digitálna koalícia“ má za cieľ riešiť nedostatok digitálnych zručností a špecialistov na IKT. Cieľom digitálnej koalície, spustenej v septembri 2017, je zlepšiť digitálne zručnosti študentov a posilniť digitálnu gramotnosť zamestnancov, nezamestnaných a podnikateľov. Hlavným problémom bude zabezpečiť dobrú koordináciu a spoluprácu medzi rôznymi partnermi, ktorí podpísali príslušné memorandum, ktoré obsahuje 14 záväzkov a akčný plán s 23 konkrétnymi opatreniami. Členovia koalície

zároveň uskutočnia posúdenie vplyvu, v ktorom sa zamerajú na Priemysel 4.0 a globálnu digitalizáciu. Niekoľko opatrení sa bude realizovať prostredníctvom projektu IT Akadémia, ktorý dostáva financovanie z EÚ v hodnote 21 miliónov EUR. V rámci projektu by sa mal vytvoriť model vzdelávania a školenia mládeže, aby sa riešil nedostatok digitálnych zručností. Do projektu sa má zapojiť viac než 300 základných škôl, 200 stredných škôl a päť univerzít.

Školeniami v oblasti digitálnych zručností pre zamestnancov sa môže znížiť riziko straty zamestnania a takéto školenia môžu byť doplnkom k podobným existujúcim akciám pre nezamestnaných. Metódy hodnotenia (napr. podobné testovaniu „IT fitness“, ktoré vypracovala *IT Asociácia Slovenska*), ktorými by sa identifikovali nedostatky zamestnancov v oblasti digitálnych zručností, by boli prvým krokom týmto smerom. IT školenia môžu uchádzačom o zamestnanie navyše poskytnúť konkurenčnú výhodu pri hľadaní nového pracovného miesta. Ak sa vytvorí konkurencieschopný trh s odbornými školeniami tým, že sa uchádzačom o zamestnanie dá možnosť vybrať si poskytovateľa školenia, môže sa tým zvýšiť kvalita školení.

Podniky stále plne nechápu ani neoceňujú digitálny jednotný trh. Digitálny jednotný trh využívajú len veľké korporácie, pričom ak chcú na trhu expandovať malé a stredné podniky, čelia prekážkam. ([38]) Z prieskumu, ktorý uskutočnila *IT Asociácia Slovenska*, vyplýva, že väčšina podnikov o digitálnom jednotnom trhu už počula. Podrobnejšie znalosti o ňom však malo len menej než 50 % z nich, pričom len niekoľko respondentov vedelo, čo digitálny jednotný trh skutočne predstavuje a čo sa snaží presadiť.

Zavádzanie služieb elektronickej verejnej správy napreduje veľmi pomalým tempom. Slovensko sa snaží vypracovať systém elektronickej verejnej správy. Jeho implementácia však výrazne zaostáva, čo prispieva k pretrvávaniu administratívnej neefektívnosti v podnikateľskom prostredí. Vývoj elektronických služieb môže pomôcť v boji proti korupcii a podporiť transparentnosť, zatiaľ čo kvalitu týchto služieb možno zvýšiť tak, aby zodpovedala širšiemu rozsahu požiadaviek (napr. kontrola použiteľnosti u ľudí so zdravotným postihnutím). Úrad podpredsedu vlády ohlásil iniciatívu „lepšie služby“, ktorá môže pomôcť obnoviť tlaky na zavedenie služieb elektronickej verejnej správy.

Sektor služieb

Konkurencieschopný sektor služieb má kľúčový význam pre posilnenie pridanej hodnoty a stimuláciu inovácií. Z najrôznejších štúdií vyplýva, že pre hospodárstvo je dôležitý dobre fungujúci sektor služieb. V štúdii založenej na údajoch o spoločnostiach v krajine s podobnou štruktúrou – Českej republike – sa zistilo, že medzi reformou sektoru služieb a spracovateľským priemyslom, ktorý ako svoje medzivstupy využíva služby, existuje významný pozitívny vzťah (Arnold *et al.*, 2011). Štúdia Münich *et al.* (2014) takisto zistila, že pri stimulácii inovácií sú pomerne účinné cezhraničné investície do sektora služieb. Zistilo sa, že cezhraničné investície do výroby generujú predovšetkým pracovné miesta pre osoby s nízkou kvalifikáciou a len obmedzeným spôsobom prispievajú k technologickému pokroku.

Zdá sa, že slovenský sektor služieb je vysoko regulovaný. V sektore služieb existuje pomerne vysoká úroveň obmedzení oproti váženému priemeru EÚ v prípade architektov, stavebných inžinierov, účtovníkov, právnikov, patentových zástupcov, realitných agentov a turistických sprievodcov. Európska komisia vo svojom oznámení o reformných odporúčaniach na reguláciu profesionálnych služieb (2017i) identifikovala možnosti na zlepšenie regulačného prostredia v týchto sektoroch. Slovensko však v oblasti riešenia týchto obmedzení zatiaľ nenahlásilo žiadny pokrok.

Energetika

Slovenské hospodárstvo je energeticky náročné a vysoko závislé od dovozu energie. Závislosť Slovenska od dovozu je nad priemerom EÚ v prípade fosílnych palív vo všeobecnosti, ako aj v prípade plynu a ropy jednotlivo. Mixu elektrickej energie dominujú nízkouhlíkové zdroje, pričom minimálnu úroveň dopytu Slovenska (t. j. základný odber) zväčša pokrýva jadrová a vodná energia.

([38]) Digitálny jednotný trh je stratégia Európskej komisie na dobudovanie jednotného trhu s elektronickým a online obchodovaním, ktorá sa snaží zosúladiť vnútroštátne právne predpisy a realizovať prechod od 28 národných trhov k jedinému trhu.

Hoci podiel energie z obnoviteľných zdrojov sa zvýšil, vláda ešte stále nevypracovala svoju víziu pre budúcnosť obnoviteľných technológií. Situáciu komplikuje to, že zariadenia na výrobu elektrickej energie nad 10 kW sa nemôžu pripájať do rozvodnej siete („stop stav“), čiastočne preto aby sa vyriešili problémy vyrovnávania odchýlok v sústave na úrovni prenosu a distribúcie. Táto situácia existuje od roku 2013 a znásobuje neistotu týkajúcu sa budúcej úlohy obnoviteľných zdrojov energie, pričom zároveň odrádza od investovania v tomto sektore.

Súčasné politiky Slovenska v oblasti energetiky ešte nie sú plne zosúladené s cieľmi v oblasti energie a zmeny klímy. Zatiaľ čo cena elektrickej energie zahŕňa poplatok na podporu výroby elektrickej energie z obnoviteľných zdrojov, obsahuje aj príplatok na podporu ekologicky škodlivej výroby elektrickej energie z domáceho hnedého uhlia. Výroba elektrickej energie z hnedého uhlia v súčasnosti bez dotácií nie je ekonomicky rentabilná. Po roku 2021 bude navyše treba výrazne investovať do modernizácie elektrárne v Novákoch, aby sa zabezpečilo jej fungovanie v súlade s novými emisnými normami, ktoré začnú platiť od roku 2021.

V regulačnom rámci pre energetiku naďalej existujú nedostatky. Ceny elektrickej energie a plynu pre domácnosti, malé podniky a zákazníkov sú v rámci režimu „dodávateľa poslednej inštancie“ regulované vrátane komoditného komponentu, hoci nejde o prirodzený monopol, ktorý by potreboval reguláciu. Všetky domácnosti-spotrebitelia a MSP sa považujú za zraniteľných odberateľov, a preto sa im elektrická energia a plyn dodávajú za regulované ceny, čo sťažuje rozvoj trhu. Lepšie cielené opatrenia na ochranu zraniteľných odberateľov a menej majetných domácností by sa alternatívne mohli namiesto opatrení energetickej politiky dosiahnuť prostriedkami sociálnej politiky.

Energetická efektívnosť je stále nízka a prináša so sebou problémy v oblasti ochrany životného prostredia a konkurencieschopnosti. Energetická náročnosť hospodárstva je stále jednou z najvyšších v EÚ, čo možno čiastočne pripísať veľkému objemu priemyslu, no postupne sa zlepšuje. ([39]) V roku 2015 primárna i konečná spotreba energie vykázali oproti predchádzajúcemu roku mierny nárast, čím narušili trend zlepšovania. Slovensko už splnilo svoj cieľ stratégie Európa 2020, pokiaľ ide o primárnu energetickú spotrebu. ([40]) Vnútroštátne ciele na rok 2016 v oblasti úspor konečnej spotreby energie sa však nedosiahli o 32 % a v oblasti úspor energie vo verejných budovách o 56 %. ([41])

Odpadové hospodárstvo a kvalita ovzdušia

Využívanie skládok odpadu je nadmerné a miera recyklácie je veľmi nízka. Slovensko stále skládkuje približne 66 % (2016) komunálneho odpadu, čo je jedna z najvyšších mier v EÚ-28. Miera recyklácie (vrátane kompostovania) je stále nízka (23,2 % v roku 2016) oproti priemeru EÚ-28 (46,3 % v roku 2016) a Slovensku hrozí, že do roku 2020 nedosiahne svoje ciele v oblasti presmerovania odpadu.

Na zlepšenie odpadového hospodárstva sa nedostatočne využívajú daňové nástroje a poplatky. Cieľom nového zákona o odpadoch z januára 2016 je zaviesť nový systém odpadového hospodárstva, no jeho vykonávanie je zatiaľ ťažké (zákon zmenený v marci a októbri 2017). Od januára 2018 platí povinný poplatok pre spotrebiteľov za používanie plastových tašiek na jedno použitie. V roku 2017 pokračovala diskusia o tom, ako by Slovensko malo zvýšiť pomerne nízke poplatky za skládkovanie odpadu, pričom stále neexistuje daň zo spaľovania odpadu a ilegálne skládkovanie je stále značným problémom a aj dlhodobou záťažou pre životné prostredie (ako napríklad bývalá skládka nebezpečného odpadu vo Vrakuni). ([42])

([39]) Energetickú náročnosť možno použiť ako náhradný ukazovateľ pre energetickú efektívnosť. Energetická náročnosť je definovaná ako množstvo energie potrebné na výrobu jednej jednotky HDP. Pri 214,7 kgoe/1 000 EUR bola energetická náročnosť slovenského hospodárstva v roku 2015 siedma najvyššia v EÚ a takmer o 80 % vyššia než priemer EÚ.

([40]) Spotreba primárnych zdrojov energie bola v roku 2015 na úrovni 15,4 Mtoe, pričom cieľ stratégie Európa 2020 je na úrovni 16,4 Mtoe. Konečná spotreba energie bola 10,1 Mtoe oproti cieľu na úrovni 9,0 Mtoe.

([41]) Európska komisia (2017i).

([42]) Bývalá skládka vo Vrakuni je veľkým rizikom pre spodné vody, z čoho pramení aj riziko ohrozenia zdravia. Náklady na sanáciu a zabezpečenie skládky vo Vrakuni sa odhadujú

Dôvodom na obavy je stále kvalita ovzdušia. Koncentrácie látok znečisťujúcich ovzdušie neustále prekračujú normy EÚ, najmä v prípade tuhých častíc. ([43]) Stále sa oneskoruje uvedenie nesmierne potrebných opatrení na riešenie problematiky domáceho kúrenia a cestnej dopravy. Zlá kvalita ovzdušia vážne ohrozuje ľudské zdravie. ([44]) Slovensko nezabezpečilo správny počet a druh miest na odoberanie vzoriek pre potreby monitorovania kvality ovzdušia a neposkytlo dostatok platných údajov. ([45])

Lesy na Slovensku sú ohrozené v dôsledku zlého obhospodarovania lesov a nadmernej ťažby dreva. ([46]) Pretrvávajú konflikty medzi ochranou prírody a obhospodarovaním lesov. Ťažba dreva v lesoch naberá na intenzite a má negatívny vplyv na stabilitu slovenských ekosystémov ([47]). Táto situácia viedla k verejným protestom a v rámci petície nazvanej „My sme les“ bol zozbieraný mimoriadne veľký počet podpisov. ([48])

---

približne na 30 miliónov EUR, no žiadne opatrenia ešte prijaté neboli.

([43]) Európska environmentálna agentúra (2017a).

([44]) Predčasné úmrtia v roku 2014: 5 160 v dôsledku tuhých častíc (PM 2,5), 100 v dôsledku oxidu dusičitého (NO_2), 160 v dôsledku ozónu (O_3); Európska environmentálna agentúra (2017b).

([46]) http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-17-3494_en.htmhttp://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-17-3494_en.htm.

([47]) Inštitút environmentálnej politiky zahrnul obhospodarovanie lesov medzi tri najväčšie environmentálne výzvy. https://www.minzp.sk/files/iep/01_2017_tri-vyzvy_zivotneho_prostredia.pdf.

([47]) Slovenská agentúra životného prostredia: https://www.enviroportal.sk/indicator/detail?id=781.

([48]) https://www.mysmeles.sk/.

PRÍLOHA A: TABUĽKA S PREHĽADOM

Záväzky	**Zhrnutie posúdenia (** [1] **)**
Odporúčania pre jednotlivé krajiny (CSR) na rok 2017	
Odporúčanie pre jednotlivé krajiny 1:	Slovensko dosiahlo **určitý pokrok** pri plnení CSR 1
Vynaložiť v roku 2018 značné fiškálne úsilie v súlade s požiadavkami preventívnej časti Paktu stability a rastu a zohľadniť pritom potrebu posilniť prebiehajúce oživenie a zabezpečiť udržateľnosť verejných financií na Slovensku.	Toto celkové posúdenie CSR 1 nezahŕňa posúdenie dodržiavania Paktu stability a rastu.
Zlepšiť nákladovú efektívnosť systému zdravotnej starostlivosti vrátane implementácie projektu Hodnota za peniaze.	**Určitý pokrok** sa dosiahol pri zlepšovaní nákladovej efektívnosti systému zdravotnej starostlivosti. Niektoré záväzky v rámci projektu „Hodnota za peniaze“ boli splnené a zdá sa, že sa nimi dosiahli pozitívne, hmatateľné zmeny, ktoré prinesú úspory. Určité kľúčové ustanovenia zamerané na výrazné zvýšenie nákladovej efektívnosti systému (napr. zavedenie systému platieb na základe skupín diagnóz – DRG, posilnenie sektora primárnej starostlivosti a podpora integrácie poskytovateľov zdravotnej starostlivosti) sa stále nachádzajú v pilotnej fáze a v blízkej budúcnosti v nich pravdepodobne dôjde k ďalším omeškaniam a problémom pri implementácii.
Odporúčanie pre jednotlivé krajiny 2:	Slovensko dosiahlo **určitý pokrok** pri plnení CSR 2
Zlepšiť aktivačné opatrenia pre znevýhodnené skupiny, a to aj vykonávaním akčného plánu pre dlhodobo nezamestnaných a poskytovaním individualizovaných služieb a cielenej odbornej prípravy.	**Určitý pokrok.** Zavádzajú sa individuálne dohody o integrácii do práce, nasledovať bude individualizované poradenstvo. Vo verejných službách zamestnanosti došlo k zlepšeniu pomeru počtu klientov na jedného špecializovaného poradcu, no tento pomer je stále vysoký. Zavedený bol základný mechanizmus profilovania dlhodobo nezamestnaných, ktorý je však založený len na veku a dĺžke evidencie, a preto neumožňuje hĺbkové posúdenie pre následné odporúčania. Navyše stále chýbajú partnerstvá s mimovládnymi organizáciami. Určitý pokrok sa dosiahol smerom k zvyšovaniu miery poskytovania odbornej prípravy pre uchádzačov o zamestnanie (napr. v rámci projektu RE-PAS).
Zlepšiť pracovné príležitosti pre ženy, a to najmä rozšírením cenovo dostupnej a kvalitnej starostlivosti o deti.	**Určitý pokrok.** Legislatívny rámec v oblasti starostlivosti o deti bol rozšírený, no kapacity sú stále obmedzené. Účasť na predškolskom vzdelávaní stagnuje, pričom plošne pretrvávajú rozdiely v navštevovaní predškolských zariadení. Podľa údajov Eurostatu bola účasť na vzdelávaní a starostlivosti v ranom detstve (VSRD) v roku 2016 na úrovni 78,4 %, čo je výrazne pod priemerom EÚ na úrovni 94,8 % (rozdiel 16,4 percentuálneho bodu). Existujú veľké regionálne rozdiely.

Zlepšiť kvalitu vzdelávania.	**Obmedzený pokrok.** V snahe riešiť zhoršujúce sa výsledky v oblasti vzdelávania sa v národnom programe rozvoja výchovy a vzdelávania „Učiace sa Slovensko“, ktorý vypracovali experti po komplexnom konzultačnom procese a ktorý bol dokončený v septembri 2017, uvádza vízia reformy regionálneho a vysokoškolského vzdelávania. Pokrok pri uskutočňovaní reformy je však obmedzený, keďže tento dokument sa ešte stále musí premietnuť do oficiálnej vládnej národnej stratégie vzdelávania, pričom konkrétne akčné plány sú ohlásené až na rok 2018.
Zvýšiť účasť Rómov na inkluzívnom hlavnom vzdelávacom prúde.	**Obmedzený pokrok.** Kľúčovým problémom krajiny je sociálno-ekonomické a vzdelávacie vylúčenie jej rómskych komunít. Legislatívne zmeny, ktoré boli urobené v zákone o školách v roku 2015, majú potenciál zvýšiť účasť rómskych žiakov v inkluzívnom hlavnom vzdelávacom prúde. Neprinášajú však očakávané výsledky v dôsledku neexistencie integrovaného prístupu. Neexistuje systematické metodické usmernenie pre školy, ktoré by obsahovalo konkrétne opatrenia vedúce k inkluzívnemu hlavnému vzdelávaciemu prúdu, a zároveň neboli špecifikované finančné prostriedky dostupné na tento účel. Chýba systematické monitorovanie a hodnotenie účinnosti opatrení.
Odporúčanie pre jednotlivé krajiny 3:	Slovensko dosiahlo **obmedzený pokrok** pri plnení CSR 3:
Zlepšiť hospodársku súťaž a transparentnosť v postupoch verejného obstarávania.	**Obmedzený pokrok** sa dosiahol pri vykonávaní niekoľkých opatrení týkajúcich sa efektívnosti vrátane jednotného európskeho dokumentu pre obstarávanie, elektronickej identifikácie a zásady „jedenkrát a dosť“. Slovenské orgány podnikli štúdiu uskutočniteľnosti v súvislosti s možnosťami ďalšieho rozvoja elektronickej platformy obstarávania a sú na dobrej ceste do októbra 2018 prejsť na plne elektronické postupy, ako sa to vyžaduje v novej smernici o verejnom obstarávaní. V sektoroch stavebníctva a zdravotníctva sa začína s uplatňovaním kritérií MEAT, ako aj s cenovým mapovaním a hromadným obstarávaním určitých nemocničných zariadení.
Posilniť boj proti korupcii dôraznejším presadzovaním platných právnych predpisov.	**Žiadny pokrok.** Nedošlo k žiadnemu zvýšeniu štatistík o počte odsúdení a prípady korupcie zahŕňajúce politicky exponované osoby, resp. veľké verejné aktíva ešte neboli náležite prešetrené. Na úrovni prokuratúry, konkrétne na špeciálnej prokuratúre, došlo k zníženiu dostupných ľudských zdrojov určených na prípady korupcie.
Prijať a vykonať komplexný plán na zníženie administratívnych a regulačných prekážok pre podnikateľov.	**Určitý pokrok.** Vláda prijala balík opatrení, ktoré sa majú vykonať do roku 2019 a ktoré sú zamerané na zlepšenie podnikateľského prostredia a posilnenie investícií.

Zlepšiť účinnosť justičného systému vrátane skrátenia konaní v občianskych a obchodných veciach.	**Obmedzený pokrok.** Obmedzený pokrok sa dosiahol pri zlepšovaní účinnosti systému súdnictva.
Stratégia Európa 2020 (národné ciele a pokrok)	
Cieľ miery zamestnanosti: **72 %.**	Slovenský trh práce už dlhšiu dobu zaznamenáva oživenie, ktorému napomáha rýchle vytváranie pracovných miest. Miera zamestnanosti narástla v roku 2016 na 69,8 %, no stále je pod priemerom EÚ a pod úrovňou národného cieľa, ktorý sa má dosiahnuť do roku 2020.
Cieľ v oblasti výskumu a vývoja stanovený v národnom programe reforiem: **1,2 % HDP** (pričom súkromný sektor má zabezpečiť 2/3 celkových výdavkov).	0,79 % (2016) Po tom, ako bol v roku 2015 cieľ splnený (1,2 %), investície do výskumu, vývoja a inovácií v roku 2016 výrazne poklesli (0,8 %). Na opätovné dosiahnutie cieľa je potrebné vytrvalé úsilie. Možno to vysvetliť poklesom intenzity verejného výskumu, vývoja a inovácií z 0,84 % v roku 2015 na 0,39 % v roku 2016, čoho dôvodom bol do veľkej miery začiatok nového cyklu financovania EÚ a pomalý nábeh nových projektov, a to aj v oblasti výskumu, vývoja a inovácií. Intenzita výskumu, vývoja a inovácií v podnikoch sa na druhej strane mierne zvýšila z 0,33 % v roku 2015 na 0,40 % v roku 2016, no aj tak je jednou z najnižších v EÚ.
Emisie skleníkových plynov, vnútroštátne ciele pre sektory mimo ETS: **max. 13 %**-ný nárast do roku 2020 oproti roku 2005.	Očakáva sa, že emisie v roku 2020 budú o 12 % nižšie než v roku 2005; vyplýva to z vnútroštátnych predpokladov pri zohľadnení existujúcich opatrení. Znamená to, že Slovensko podľa očakávaní prekročí svoj cieľ o 25 percentuálnych bodov. Emisie boli v roku 2016 o 14 % nižšie než v roku 2005 (na základe predbežných údajov), čo zase poukazuje na nadmerné splnenie priebežného cieľa na rok 2016, ktorým bolo maximálne 9-percentné zvýšenie.
Cieľ týkajúci sa energie z obnoviteľných zdrojov do roku 2020: **14 %**	Slovensko malo v roku 2015 podiel energie z obnoviteľných zdrojov na hrubej konečnej vnútroštátnej spotrebe 12,9 % (Eurostat). Tento výsledok presiahol orientačný cieľ na rok 2015/2016, ktorým bol podiel 10 % ako míľnik na ceste k dosiahnutiu cieľa do roku 2020.
Energetická účinnosť, ciele spotreby energie do roku 2020: **16,4 Mtoe**, vyjadrená v primárnej energetickej spotrebe (**9,0 Mtoe**, vyjadrená v konečnej spotrebe energie).	Primárna aj konečná spotreba energie v roku 2014 pokračovali v poklese. Spotreba primárnych zdrojov energie predstavovala 15,3 Mtoe v porovnaní s cieľom EÚ do roku 2020 (v súčasnosti mierne zníženým) vo výške 16,4 Mtoe, pričom konečná spotreba energie predstavovala 10,1 Mtoe v porovnaní s cieľom EÚ do roku 2020 vo výške 9,0 Mtoe. Hoci je Slovensko na

	dobrej ceste k dosiahnutiu svojho cieľa na rok 2020, udržanie spotreby primárnych zdrojov energie pod kontrolou si vyžaduje ďalšie úsilie.
Cieľ týkajúci sa predčasného ukončovania školskej dochádzky: **6 %.**	Zvýšila sa miera predčasného ukončenia školskej dochádzky a existujú veľké regionálne rozdiely. Miera predčasného ukončenia školskej dochádzky je výrazne pod priemerom EÚ (10,7 %), a to na úrovni 7,4 % v roku 2016, no od roku 2012 došlo k jej zhoršeniu z pôvodných 5,3 %. Z údajov Eurostatu vyplývajú značné regionálne rozdiely. Najvyššie a najrýchlejšie rastúce úrovne sú na východe Slovenska, kde miera predčasného ukončenia školskej dochádzky presahuje 12 %; oproti 4 % v regiónoch na západe krajiny (pozri obrázok 3 ďalej v texte). FRA odhaduje, že 58 % rómskych detí ukončuje školskú dochádzku predčasne. V roku 2016 dosahoval podiel mladých ľudí vo veku 15 – 24 rokov, ktorí neboli zamestnaní, ani neboli v procese vzdelávania alebo odbornej prípravy, 12,3 %, čo je takmer priemer EÚ na úrovni 11,5 %.
Cieľ terciárneho vzdelávania: **40 %.**	Miera dosiahnutého terciárneho vzdelania vzrástla od roku 2012 do roku 2016 takmer o 8 percentuálnych bodov na 31,5 %. Je však stále pod priemerom EÚ (39,1 %). Ženy (39,4 %) výrazne prekonali mužov (24 %). Vzdelávacia mobilita smerom z krajiny zostáva v roku 2015 na nízkej úrovni len 4,5 % v prípade ISCED 5 – 8, pričom napríklad v Českej republike dosahuje úroveň 8,2 %.
Znížiť počet osôb žijúcich v chudobe alebo sociálnom vylúčení na **17,2 %** (oproti 20,6 % v roku 2008; zníženie o 170 000 osôb medzi rokmi 2008 až 2020).	Počet osôb ohrozených rizikom chudoby alebo sociálnou exklúziou ďalej klesol na 18,1 % a je výrazne pod priemerom EÚ. Od roku 2008 do roku 2016 došlo ku kumulatívnemu poklesu o 161 000 osôb (Eurostat).

([1]) Na posúdenie pokroku pri vykonávaní odporúčaní pre jednotlivé krajiny sa využívajú tieto kategórie:

Žiadny pokrok: členský štát dôveryhodne neoznámil ani neprijal žiadne opatrenia na riešenie odporúčaní pre jednotlivé krajiny. Nižšie sa nachádza nevyčerpávajúci zoznam typických situácií, ktoré by sem mohli patriť a ktoré sa majú interpretovať individuálne s ohľadom na podmienky špecifické pre jednotlivé krajiny:

v národnom programe reforiem alebo inej oficiálnej komunikácii národnému parlamentu/príslušným parlamentným výborom, Európskej komisii alebo verejne (napr. v tlačovom vyhlásení, informácii na webovej lokalite vlády) neboli oznámené žiadne právne, administratívne ani rozpočtové opatrenia;

vládny ani zákonodarný orgán neprezentovali žiadne nelegislatívne akty;

členský štát podnikol prvotné kroky na riešenie odporúčania pre jednotlivé krajiny, ako je napríklad zadanie štúdie alebo zriadenie študijnej skupiny, aby analyzovala možné opatrenia, ktoré by bolo treba prijať (pokiaľ sa v odporúčaní výslovne nežiadajú usmernenia alebo prieskumné činnosti), zatiaľ čo jasne vymedzené opatrenia na riešenie odporúčaní pre jednotlivé krajiny neboli navrhnuté.

Obmedzený pokrok: členský štát

oznámil určité opatrenia, ale tieto opatrenia sa odporúčaniam pre jednotlivé krajiny venujú len v obmedzenej miere

a/alebo

predložil legislatívne akty vo vládnom alebo zákonodarnom orgáne, ale tieto opatrenia ešte neboli prijaté a je potrebné značné nelegislatívne úsilie, kým sa odporúčania pre jednotlivé krajiny vykonajú,

predložil nelegislatívne akty, no bez ďalších nadväzných krokov, pokiaľ ide o ich vykonávanie, ktoré je nevyhnutné na riešenie odporúčaní pre jednotlivé krajiny.

Určitý pokrok: členský štát prijal opatrenia, ktorými sa čiastočne rieši odporúčanie pre jednotlivé krajiny,

a/alebo

členský štát prijal opatrenia, ktorými sa rieši odporúčanie pre jednotlivé krajiny, na úplné vyriešenie CSR je však stále potrebné značné úsilie, pretože spomedzi prijatých opatrení boli vykonané len niektoré. Napríklad: prijaté národným parlamentom; ministerským rozhodnutím; nie sú však zavedené žiadne vykonávacie rozhodnutia.

Podstatný pokrok: členský štát prijal opatrenia, ktoré výrazne prispeli k riešeniu odporúčaní pre jednotlivé krajiny, pričom väčšina z nich bola vykonaná.

Úplné vykonanie: členský štát vhodne vykonal všetky opatrenia potrebné na riešenie odporúčaní pre jednotlivé krajiny.

PRÍLOHA B: POSTUP PRI MAKROEKONOMICKEJ NEROVNOVÁHE – HODNOTIACA TABUĽKA

Tabuľka B.1: **Hodnotiaca tabuľka PMN (SMV 2018)**

			Prahové hodnoty	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Vonkajšie nerovnováhy a konkurencieschopnosť	Saldo bežného účtu, % HDP	Trojročný priemer	-4 % / 6 %	-4,4	-2,9	-0,7	1,3	0,4	-0,7
	Čistá medzinárodná investičná pozícia	% HDP	-35 %	-64,4	-61,4	-62,3	-63,6	-64,6	-62,4
	Reálny efektívny výmenný kurz, 42 obchodných partnerov, deflátor HICP	3-ročná zmena v %	±5 % (eurozóna) + 11 % (mimo eurozóny)	3,4	-3,2	2,1	1,2	-1,1	-1,6
	Podiel na vývoznom trhu – % svetového vývozu	5-ročná zmena v %	-6 %	-2,6	-9,9	-3,7	2,3	4,5	7,3
	Index nominálnych jednotkových nákladov práce (2010 = 100)	3-ročná zmena v %	±9 % (eurozóna) +12 % (mimo eurozóny)	6,1	0,8	2,2	1,8	2,4	3,5
Vnútorné nerovnováhy	Index cien nehnuteľností na bývanie (2015 = 100), znížený	1-ročná zmena v %	6 %	-5,2	-6,0	-0,4	1,5	5,5	7,0
	Úverový tok v súkromnom sektore, konsolidovaný	% HDP	14 %	3,0	3,4	5,2	5,1	7,7	9,2
	Dlh súkromného sektora, konsolidovaný	% HDP	133 %	70,2	77,9	82,9	87,8	88,1	94,7
	Dlh verejných financií	% HDP	60 %	43,7	52,2	54,7	53,5	52,3	51,8
	Miera nezamestnanosti	Trojročný priemer	10 %	13,4i	14,1i	14,0i	13,8	13,0	11,5
	Celkové záväzky finančného sektora, nekonsolidované	1-ročná zmena v %	16,5 %	0,3	0,7	1,7	8,7	10,8	8,5
Ukazovatele zamestnanosti	Miera aktivity (% celkovej populácie vo veku 15 – 64 rokov)	3-ročná zmena v perc. bodoch	-0,2 pb	-0,1b	1,0	1,2	1,6b	1,5	2,0
	Miera dlhodobej nezamestnanosti (% ekonomicky činného obyvateľstva vo veku 15 – 74 rokov)	3-ročná zmena v perc. bodoch	0,5 pb	2,6b	2,9	0,8	0,1	-1,8	-4,2
	Miera nezamestnanosti mladých ľudí (% ekonomicky činného obyvateľstva vo veku 15 – 24 rokov)	3-ročná zmena v perc. bodoch	2 pb	14,4i	6,4	-0,2	-4,0	-7,5	-11,5

Značky: b: zlom v časovom rade.
1. Táto tabuľka obsahuje údaje, ako boli uverejnené v rámci správy o mechanizme varovania 2018, v ktorej sa objavili údaje k 24. októbru 2017. Treba preto mať na pamäti, že údaje uvedené v tejto tabuľke sa môžu líšiť od novších údajov uvedených inde v tomto dokumente.
2. Miera nezamestnanosti: i = spätný výpočet Eurostatu s cieľom zahrnúť výsledky sčítania obyvateľov v roku 2011.
3. Miera nezamestnanosti mladých ľudí: i = spätný výpočet Eurostatu s cieľom zahrnúť výsledky sčítania obyvateľov v roku 2011.
4. Zvýraznené čísla sú čísla, ktoré prekračujú prahové hodnoty stanovené v správe Európskej komisie o mechanizme varovania.
Zdroj: Európska komisia 2017, štatistická príloha k správe o mechanizme varovania 2018, SWD(2017) 661.

PRÍLOHA C: ŠTANDARDNÉ TABUĽKY

Tabuľka C.1: **Ukazovatele finančného trhu**

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Celkové aktíva bankového sektora (% HDP)(1)	82,1	82,3	84,4	87,6	90,1	89,8
Podiel aktív piatich najväčších bánk (% z celkových aktív)	70,7	70,3	70,7	72,3	72,7	–
Zahraničné vlastníctvo bankového systému (% z celkových aktív)(2)	88,4	88,1	84,3	85,1	83,6	83,9
Ukazovatele finančného zdravia:2)						
– nesplácané úvery EÚ (% z celkového objemu úverov)(3),	3,8	3,8	4,1	3,5	3,9	3,6
– miera kapitálovej primeranosti (%),	15,9	17,5	17,3	17,7	18,0	18,6
– rentabilita vlastného kapitálu (%)(4).	9,0	10,0	9,2	9,7	9,9	5,3
Bankové úvery súkromnému sektoru (medziročná zmena v %)(1)	3,8	6,4	7,4	10,4	10,0	11,7
Úvery na bývanie (medziročná zmena v %)(1)	11,1	11,9	13,6	13,8	14,4	13,6
Pomer úverov ku vkladom(1)	87,2	87,9	91,2	91,5	95,1	99,5
Likvidita centrálnej banky ako % záväzkov	–	–	1,1	1,2	1,3	1,7
Súkromný dlh (% HDP)	77,9	82,9	87,8	88,1	94,7	–
Hrubý zahraničný dlh (% z HDP)(2) – verejný	24,2	32,9	37,9	33,6	32,8	31,3
– súkromný	28,2	32,1	30,6	31,2	33,0	34,1
Rozpätie dlhodobých úrokových mier verzus Bund (bázické body)*	305,8	161,8	90,8	38,9	45,3	62,0
Rozpätie pre swap na kreditné zlyhanie pre štátne dlhopisy (5-ročné)*	191,5	83,7	53,3	44,9	39,2	38,8

1. Posledné údaje za 3. štvrťrok 2017. Zahŕňa nie len banky, ale aj všetky peňažné finančné inštitúcie okrem centrálnych bánk.
2. Posledné údaje za 2. štvrťrok 2017.
3. Podľa definície ECB pojmu hrubé problémové dlhové nástroje.
4. Štvrťročné hodnoty nie sú prepočítané na ročný základ.
* Merané v bázických bodoch.
Zdroje:
Európska komisia (dlhodobé úrokové sadzby); Svetová banka (hrubý zahraničný dlh); Eurostat (súkromný dlh); ECB (všetky ostatné ukazovatele).

Zdroje:
Európska komisia (dlhodobé úrokové sadzby); Svetová banka (hrubý zahraničný dlh); Eurostat (súkromný dlh); ECB (všetky ostatné ukazovatele).

Tabuľka C.2: **Hlavné ukazovatele sociálneho prehľadu**

	2012	2013	2014	2015	2016	2017[5]
Rovnosť príležitostí a prístup na trh práce						
Osoby, ktoré predčasne ukončili školskú dochádzku (% populácie vo veku 18 – 24 rokov)	5,3	6,4	6,7	6,9	7,4	:
Rodové rozdiely v zamestnanosti (v perc. bodoch)	15,5	14,4	14,6	14,7	14,2	12,7
Príjmová nerovnosť meraná ako pomer príjmov horného a dolného kvintilu (S80/S20)	3,7	3,6	3,9	3,5	3,6	:
Miera rizika chudoby alebo sociálneho vylúčenia[1] (AROPE)	20,5	19,8	18,4	18,4	18,1	:
Mladí ľudia, ktorí nie sú zamestnaní ani nie sú v procese vzdelávania a odbornej prípravy (% populácie vo veku 15 – 24 rokov)	13,8	13,7	12,8	13,7	12,3	:
Dynamické trhy práce a spravodlivé pracovné podmienky†						
Miera zamestnanosti (vek 20 – 64 rokov)	65,1	65,0	65,9	67,7	69,8	71,0
Miera nezamestnanosti[2] (vek 15 – 74 rokov)	14,0	14,2	13,2	11,5	9,7	8,1
Hrubý disponibilný príjem domácností v reálnom vyjadrení na obyvateľa[3] (Index 2008 = 100)	:	:	101,8	106,0	109,2	:
Verejná podpora/sociálna ochrana a začlenenie						
Vplyv sociálnych transferov (okrem dôchodkov) na znižovanie chudoby[4]	34,0	36,3	35,7	35,3	31,0	:
Deti vo veku menej ako 3 roky navštevujúce zariadenia formálnej starostlivosti o deti	5,0	4,0	6,5	1,1	0,5	:
Subjektívne neuspokojená potreba lekárskej starostlivosti	2,2	1,9	2,1	2,1	2,3	:
Osoby s buď základnými, alebo pokročilejšími všeobecnými digitálnymi zručnosťami (% populácie vo veku 16 – 74 rokov)	:	:	:	53,0	55,0	59,0

† Sociálny prehľad zahŕňa 14 hlavných ukazovateľov, z ktorých 12 sa momentálne používa na porovnávanie výkonnosti členských štátov. Ukazovatele nazvané „účastníci na aktívnych politikách trhu práce na 100 osôb, ktoré chcú pracovať" a „odmeňovanie zamestnancov na odpracovanú hodinu (v EUR)" sa nepoužívajú z dôvodu technických obáv členských štátov. O možných alternatívach sa bude diskutovať v príslušných výboroch.
1. Osoby ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením (AROPE): osoby, ktoré sú ohrozené chudobou (AROP) a/alebo trpia závažnou materiálnou depriváciou (SMD) a/alebo žijú v domácnostiach s nulovou alebo veľmi nízkou intenzitou práce (LWI).
2. Medzi nezamestnané osoby patria všetci, ktorí neboli zamestnaní, ale ktorí si aktívne hľadali prácu a boli pripravení začať pracovať okamžite alebo do dvoch týždňov.
3. Hrubý disponibilný príjem domácnosti je vymedzený v neupravenom vyjadrení, podľa návrhu spoločnej správy o zamestnanosti 2018.
4. Zníženie percentuálneho podielu miery rizika chudoby v dôsledku sociálnych transferov (vypočítané porovnaním mier rizika chudoby pred sociálnymi transfermi s mierami po transferoch; dôchodky sa vo výpočtoch nepovažujú za sociálne transfery).
5. Priemer prvých troch štvrťrokov 2017 v prípade miery zamestnanosti a rozdielu v zamestnanosti žien a mužov.
Zdroj: Eurostat

Tabuľka C.3: **Ukazovatele trhu práce a vzdelávania**

Ukazovatele trhu práce	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**[5]
Miera ekonomickej aktivity obyvateľstva (vo veku 15 – 64 rokov)	69,4	69,9	70,3	70,9	71,9	:
Zamestnanie na súčasnom pracovnom mieste, v členení podľa trvania						
Od 0 do 11 mesiacov	8,1	8,0	9,6	11,7	12,0	:
Od 12 do 23 mesiacov	7,7	7,1	7,3	8,2	8,6	:
Od 24 do 59 mesiacov	18,7	17,9	17,8	16,3	16,9	:
60 a viac mesiacov	65,5	66,9	65,3	63,8	62,5	:
Rast zamestnanosti* (% zmeny v porovnaní s predchádzajúcim rokom)	0,1	-0,8	1,4	2,0	2,4	2,2
Miera zamestnanosti žien (% ženskej populácie vo veku 20 – 64 rokov)	57,3	57,8	58,6	60,3	62,7	64,6
Miera zamestnanosti mužov (% mužskej populácie vo veku 20 – 64 rokov)	72,8	72,2	73,2	75,0	76,9	77,3
Miera zamestnanosti u starších pracovníkov* (% populácie vo veku 55 – 64 rokov)	43,1	44,0	44,8	47,0	49,0	52,6
Zamestnanie na kratší pracovný čas* (% celkovej zamestnanosti, vo veku 15 – 64 rokov)	4,0	4,5	5,1	5,8	5,8	5,8
Zamestnanie na určitú dobu* (% zamestnancov na určitú dobu, vo veku 15 – 64)	6,7	6,8	8,8	10,5	9,9	9,4
Miera prechodu z krátkodobého pracovného pomeru na trvalý pracovný pomer (trojročný priemer)	40,9	41,2	39,4	35,7	:	:
Miera dlhodobej nezamestnanosti[1] (% pracovnej sily)	9,4	10,0	9,3	7,6	5,8	5,1
Miera nezamestnanosti mladých ľudí (% ekonomicky činného obyvateľstva vo veku 15 – 24 rokov)	34,0	33,7	29,7	26,5	22,2	18,6
Rodové rozdiely v zamestnaní na kratší pracovný čas	2,7	2,9	3,1	4,0	3,8	4,0
Rozdiel v odmeňovaní žien a mužov[2] (v neupravenej podobe)	20,8	18,8	19,7	19,6	:	:
Ukazovatele vzdelávania a odbornej prípravy	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**
Účasť dospelých na vzdelávaní (% ľudí vo veku 25 – 64 rokov participujúcich na vzdelávaní a odbornej príprave)	3,2	3,1	3,1	3,1	2,9	:
Nedostatočné výsledky vo vzdelávaní[3]	27,5	:	:	27,7	:	:
Miera dosahovania terciárneho vzdelania (% populácie vo veku 30 – 34 s úspešne dokončeným terciárnym vzdelaním)	23,7	26,9	26,9	28,4	31,5	:
Rozdiely vo výkonnosti vysvetlené sociálno-ekonomickým postavením študentov[4]	24,6	:	:	16,0	:	:

* Ukazovateľ mimo hodnotiacej tabuľky

1. Dlhodobo nezamestnaní sú tie osoby, ktoré boli nezamestnané minimálne 12 mesiacov.
2. Rozdiel medzi priemerným hrubým hodinovým zárobkom platených zamestnancov a platených zamestnankýň vyjadrený ako percentuálny podiel priemerného hrubého hodinového zárobku platených zamestnancov. Definuje sa ako „neupravený“, pretože nie je upravený o rozdelenie jednotlivých charakteristických znakov (a teda poskytuje celkový obraz o platových nerovnostiach medzi mužmi a ženami). Zahrnutí sú všetci zamestnanci pracujúci vo firmách s desiatimi alebo viacerými zamestnancami bez obmedzenia veku a odpracovaných hodín.
3. Výsledky PISA (OECD) pre nedostatočné výsledky 15-ročných študentov v matematike.
4. Vplyv sociálno-ekonomickej a kultúrnej situácie na hodnotenie PISA (OECD). Hodnota za rok 2012 sa týka matematiky a hodnota za rok 2015 sa týka vedeckých disciplín.
5. Priemer prvých troch štvrťrokov 2017, s výnimkou miery nezamestnanosti mladých ľudí (ročný údaj).

Zdroj: Eurostat, OECD.

Tabuľka C.4: **Ukazovatele sociálnej inklúzie a zdravia**

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Výdavky na dávky sociálneho zabezpečenia* (% HDP)						
Nemocenské dávky/zdravotná starostlivosť	5,3	5,5	5,6	5,5	:	:
Zdravotné postihnutie	1,6	1,6	1,6	1,6	:	:
Starobné a pozostalostné dôchodky	7,7	7,9	8,2	8,1	:	:
Rodina/deti	1,7	1,7	1,7	1,6	:	:
Nezamestnanosť	0,7	0,6	0,5	0,5	:	:
Bývanie	0,0	0,0	0,0	0,0	:	:
Spoločenské vylúčenie inde neklasifikované	0,4	0,4	0,4	0,3	:	:
Spolu	17,5	17,8	18,0	17,7	:	:
z toho: dávky založené na preskúmaní majetkových pomerov	0,9	0,9	0,9	0,8	:	:
Výdavky verejnej správy podľa ich účelu (% HDP, štatistická klasifikácia výdavkov verejnej správy)						
Sociálna ochrana	15,0	15,3	15,1	15,1	15,1	:
Zdravie	6,8	6,8	7,0	7,1	7,4	:
Vzdelávanie	4,1	4,0	4,1	4,2	3,8	:
Hotovostné výdavky na zdravotnú starostlivosť (% celkových výdavkov na zdravotnú starostlivosť)	23,2	23,3	18,0	18,4	:	:
Deti vystavené riziku chudoby alebo sociálneho vylúčenia (% osôb vo veku 0 – 17)*	26,6	25,5	23,6	24,9	24,4	:
Miera rizika chudoby[1] (% celkovej populácie)	13,2	12,8	12,6	12,3	12,7	:
Miera rizika chudoby pracujúcich (% zamestnaných osôb)	6,2	5,7	5,7	6,0	6,5	:
Miera závažnej materiálnej deprivácie[2] (% celkovej populácie)	10,5	10,2	9,9	9,0	8,2	:
Miera závažnej deprivácie v oblasti bývania[3], podľa formy vlastníctva						
Vlastník s hypotékou alebo úverom	2,9	3,9	1,6	3,2	:	:
Nájomník, nájomné za trhovú cenu	12,3	9,1	9,4	7,6	6,7	:
Podiel osôb žijúcich v domácnostiach s nízkou intenzitou práce[4] (% ľudí vo veku 0 – 59)	7,2	7,6	7,1	7,1	6,5	:
Hranice chudoby, vyjadrené v národnej mene pri konštantných cenách*	3710	3478	3465	3530	3553	:
Stredná dĺžka života v zdraví (vo veku 65 rokov)						
Ženy	3,1	3,7	3,6	3,8	:	:
Muži	3,5	4,2	4,3	4,1	:	:
Celková miera náhrady dôchodkov[5] (vo veku 65 rokov)	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	:
Index digitálnej ekonomiky a spoločnosti (DESI) – aspekt miery pripojenia[6]	:	:	38,5	44,9	48,9	54,1
Giniho koeficient pred zdanením a transfermi*	41,9	41,3	43,2	39,8	40,5	:
Giniho koeficient po zdanení a transferoch*	25,3	24,2	26,1	23,7	24,3	:

* Ukazovateľ mimo hodnotiacej tabuľky.
1. Miera rizika chudoby (AROP): podiel osôb s ekvivalentným disponibilným príjmom pod 60 % národného mediánu ekvivalentného príjmu.
2. Podiel osôb, ktorých sa týkajú aspoň štyri z týchto foriem núdze: nemôžu si dovoliť i) zaplatiť nájomné alebo účty za služby spojené s bývaním, ii) mať v dome primerane teplo, iii) zvládať nečakané výdavky, iv) jesť každý druhý deň mäso, rybu alebo rovnocennú proteínovú stravu, v) mať raz do roka týždeň dovolenky mimo domova, vi) auto, vii) práčku, viii) farebný televízor alebo ix) telefón.
3. Percentuálny podiel celkovej populácie žijúci v preplnených obydliach a vykazujúci znaky deprivácie v oblasti bývania.
4. Ľudia žijúci v domácnosti s veľmi nízkou intenzitou práce: podiel osôb vo veku 0 až 59 rokov žijúcich v domácnostiach, v ktorých dospelí (s výnimkou závislých detí) v predchádzajúcich 12 mesiacoch pracovali menej než 20 % svojho celkového pracovného potenciálu.
5. Pomer mediánu individuálnych hrubých dôchodkových príjmov osôb vo vekovej kategórii 65 – 74 rokov k mediánu individuálnych hrubých zárobkov osôb vo vekovej kategórii 50 – 59 rokov.
6. Pevné širokopásmové pripojenie (33 %), mobilné širokopásmové pripojenie (22 %), rýchlosť (33 %) a cenová dostupnosť (11 %), z hodnotiacej tabuľky digitálnej agendy.
Zdroj: Eurostat, OECD.

Tabuľka C.5: **Ukazovatele výkonnosti trhov s produktmi a politické ukazovatele**

Ukazovatele výkonnosti	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**
Produktivita práce (reálna, na zamestnanú osobu, medziročná zmena v %)							
Produktivita práce v priemysle	17,86	1,20	1,42	0,65	11,00	5,37	5,98
Produktivita práce v stavebníctve	-4,93	10,40	9,84	-7,81	3,07	3,45	-3,32
Produktivita práce v trhových službách	2,27	-1,20	1,41	1,13	2,71	1,55	-1,91
Jednotkové náklady práce (ULC, celé hospodárstvo, medziročná zmena v %)							
Jednotkové náklady práce v priemysle	-14,76	3,26	4,51	3,41	-7,34	-1,82	-2,01
Jednotkové náklady práce v stavebníctve	9,36	-6,64	-8,08	10,80	-3,59	1,71	4,93
Jednotkové náklady práce v trhových službách	1,09	5,94	-0,07	1,26	0,70	3,36	4,57
Podnikateľské prostredie	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**
Čas potrebný na vymáhanie zmlúv[1] (v dňoch)	565,0	565,0	545,0	545,0	705,0	705,0	705,0
Čas potrebný na začatie podnikania[1] (v dňoch)	17,5	17,5	13,5	18,5	11,5	11,5	11,5
Výsledky žiadostí MSP o bankové úvery[2]	Neuv.	0,92	Neuv.	1,07	0,83	0,65	0,61
Výskum a inovácie	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**
Intenzita výskumu a vývoja	0,62	0,66	0,80	0,82	0,88	1,18	0,79
Výdavky verejnej správy na vzdelávanie ako % HDP	4,20	4,10	4,10	4,00	4,10	4,20	Neuv.
Osoby s terciárnym vzdelaním a/alebo zamestnané v oblastiach súvisiacich s vedou a technológiou ako % celkovej zamestnanosti	39	38	37	37	37	37	38
Populácia s dokončeným terciárnym vzdelaním[3]	15	16	17	18	18	19	20
Mladí ľudia s vyšším sekundárnym stupňom vzdelania[4]	93	93	93	91	91	91	90
Obchodná bilancia technologicky vyspelých výrobkov ako % HDP	-3,17	-4,93	-5,55	-5,32	-5,07	-5,92	Neuv.
Trhy výrobkov a služieb a konkurencia					**2003**	**2008**	**2013**
Ukazovatele OECD týkajúce sa regulácie trhu s produktmi (PMR)[5], celkove					2,18	1,62	1,29
OECD PMR5, maloobchod					1,14	1,04	1,75
OECD PMR5, profesionálne služby					Neuv.	Neuv.	2,90
OECD PMR5, sieťové odvetvia[6]					3,33	2,28	1,88

1. Podrobné údaje o metodikách vrátane predpokladov pre tento ukazovateľ sú k dispozícii tu: http://www.doingbusiness.org/methodology.
2. Priemer z odpovedí na otázku Q7B_a. „[Bankový úver]: ak ste požiadali o tento typ financovania a pokúsili ste sa ho vyjednať v priebehu posledných šiestich mesiacov, aký bol výsledok?“ Odpovede boli hodnotené takto: 0 v prípade schválenia v plnej výške, 1 v prípade schválenia väčšej časti, 2 v prípade schválenia len malej časti, 3 v prípade neschválenia alebo zamietnutia; v prípade žiadosti, ktorá ešte nie je vybavená alebo ktorej výsledok respondent nepozná, kódované ako chýbajúce hodnoty.
3. Percentuálny podiel obyvateľov vo veku 15 – 64 rokov, ktorí ukončili terciárne vzdelávanie.
4. Percentuálny podiel obyvateľov vo veku 20 – 24 rokov, ktorí dosiahli aspoň vyššie sekundárne vzdelanie.
5. Index: 0 = neregulovaný; 6 = najviac regulovaný. Podrobné údaje o metodikách ukazovateľov OECD týkajúcich sa regulácie trhu s produktmi sú k dispozícii tu: http://www.oecd.org/competition/reform/indicatorsofproductmarketregulationhomepage.htm
6. Súhrnné ukazovatele OECD o regulácii v odvetví energetiky, dopravy a komunikácií (ETCR).

Zdroj: Európska komisia; Svetová banka – Doing Business (Podnikanie) (vymáhanie zmlúv a čas potrebný na založenie podniku); OECD (ukazovatele regulácie trhu s produktmi); SAFE (výsledky žiadostí MSP o bankové úvery).

Tabuľka C.6: **Ekologický rast**

Výsledky v oblasti ekologického rastu		2011	2012	2013	2014	2015	2016
Makroekonomické							
Energetická náročnosť	kgoe/EUR	0,25	0,24	0,24	0,22	0,21	0,21
Uhlíková náročnosť	kg/EUR	0,65	0,61	0,60	0,55	0,54	–
Intenzita využívania zdrojov (recipročná hodnota produktivity využívania zdrojov)	kg/EUR	1,07	0,91	0,86	0,92	0,90	0,85
Intenzita odpadu	kg/EUR	–	0,12	–	0,12	–	–
Energetická bilancia obchodu	% HDP	-6,4	-5,9	-5,9	-4,3	-3,5	-2,7
Váha energie v harmonizovanom indexe spotrebiteľských cien (HICP)	%	15,40	18,91	16,48	16,18	15,54	14,87
Rozdiel medzi zmenou ceny energie a infláciou	%	4,7	1,8	-1,9	-2,0	-2,0	-2,4
Reálne jednotkové náklady na energiu	% pridanej hodnoty	30,9	30,2	28,9	25,5	–	–
Pomer environmentálnych daní k daniam z práce	Pomer	0,12	0,11	0,11	0,11	0,11	–
Environmentálne dane	% HDP	1,8	1,7	1,7	1,8	1,8	1,8
Odvetvové							
Energetická náročnosť priemyslu	kgoe/EUR	0,25	0,26	0,26	0,24	0,22	0,20
Reálne jednotkové náklady vo výrobnom odvetví okrem rafinácie	% pridanej hodnoty	26,2	25,4	23,6	22,8	–	–
Podiel energeticky náročných priemyselných odvetví v hospodárstve	% HDP	14,17	14,38	13,40	15,11	16,89	18,95
Ceny elektriny pre stredne veľkých priemyselných používateľov	EUR/kWh	0,13	0,13	0,13	0,12	0,11	0,11
Ceny plynu pre stredne veľkých priemyselných používateľov	EUR/kWh	0,04	0,04	0,04	0,04	0,03	0,03
Verejný výskum a vývoj v oblasti energetiky	% HDP	0,01	0,00	0,00	0,01	0,01	0,01
Verejný výskum a vývoj v oblasti ochrany životného prostredia	% HDP	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01
Miera recyklácie komunálneho odpadu	%	10,3	13,3	10,8	10,3	14,9	23,0
Podiel emisií skleníkových plynov zahrnutých do systému obchodovania s emisiami*	%	51,1	50,7	50,9	51,5	51,2	51,9
Energetická náročnosť dopravy	kgoe/EUR	0,71	0,62	0,63	0,46	0,40	0,53
Uhlíková náročnosť dopravy	kg/EUR	1,89	1,81	1,81	1,34	1,23	–
Bezpečnosť dodávok energie							
Závislosť od dovozu energie	%	64,3	60,2	59,2	60,9	58,7	59,0
Index agregovanej koncentrácie dodávateľov	HHI	71,9	66,1	68,9	70,4	68,5	–
Diverzifikácia energetického mixu	HHI	0,22	0,22	0,22	0,21	0,20	0,20

Všetky makroukazovatele intenzity sú vyjadrené ako pomer fyzického množstva k HDP (v cenách z roku 2010).
Energetická náročnosť: hrubá domáca spotreba energie (v kgoe) delená HDP (v EUR).
Uhlíková náročnosť: emisie skleníkových plynov (v kg ekvivalentov CO2) delené HDP (v EUR).
Intenzita využívania zdrojov: domáca spotreba surovín (v kg) delená HDP (v EUR).
Intenzita odpadu: odpad (v kg) delený HDP (v EUR).
Energetická bilancia obchodu: bilancia vývozu a dovozu energie vyjadrená ako % HDP.
Váha energie v harmonizovanom indexe spotrebiteľských cien (HICP): podiel „energetických" položiek v spotrebnom koši používanom na vytvorenie HICP.
Rozdiel medzi zmenou ceny energie a infláciou: energetická zložka HICP a celková inflácia podľa HICP (ročná zmena v %).
Reálne jednotkové náklady na energiu: reálne jednotkové náklady na energiu ako % celkovej pridanej hodnoty pre ekonomiku.
Energetická náročnosť priemyslu: konečná spotreba energie v priemysle (v kgoe) delená hrubou pridanou hodnotou priemyslu (v EUR v roku 2010).
Reálne jednotkové náklady na energiu vo výrobnom odvetví okrem rafinácie: reálne náklady pre spracovateľský priemysel ako % pridanej hodnoty.
Podiel energeticky náročných priemyselných odvetví v hospodárstve: podiel hrubej pridanej hodnoty energeticky náročných priemyselných odvetví na HDP.
Ceny elektriny a plynu pre stredne veľkých priemyselných používateľov: spotrebné pásmo 500 – 2 000 MWh a 10 000 – 100 000 GJ; údaje bez DPH.
Pomer recyklácie komunálneho odpadu: pomer recyklovaného a kompostovaného komunálneho odpadu k celkovému komunálnemu odpadu.
Verejný výskum a vývoj v oblasti energetiky alebo životného prostredia: výdavky štátnej správy na výskum a vývoj pre tieto kategórie ako % HDP.
Podiel emisií skleníkových plynov, na ktoré sa vzťahuje systém EÚ na obchodovanie s emisiami (ETS) (okrem letectva): na základe emisií skleníkových plynov (s výnimkou využívania pôdy, zmien vo využívaní pôdy a lesného hospodárstva) podľa údajov, ktoré členské štáty oznamujú Európskej environmentálnej agentúre.
Energetická náročnosť dopravy: konečná spotreba energie na dopravné činnosti (v kgoe) delená hrubou pridanou hodnotou odvetvia dopravy (v EUR z roku 2010).
Uhlíková náročnosť dopravy: emisie skleníkových plynov v dopravných činnostiach delené hrubou pridanou hodnotou odvetvia dopravy.
Závislosť od dovozu energie: čistý dovoz energie delený hrubou domácou spotrebou energie vrátane spotreby medzinárodného lodného a leteckého paliva.
Index agregovanej koncentrácie dodávateľov: zahŕňa ropu, zemný plyn a uhlie. Nižšie hodnoty označujú väčšiu diverzifikáciu a v dôsledku toho aj menšie riziko.
Diverzifikácia energetického mixu: Herfindahlov index pre zemný plyn, celkové ropné produkty, jadrové palivo, energie z obnoviteľných zdrojov a tuhé palivá.
* Európska komisia a Európska environmentálna agentúra.
Zdroj: Európska komisia a Európska environmentálna agentúra (podiel emisií skleníkových plynov, na ktoré sa vzťahuje ETS); Európska komisia (environmentálne dane oproti daniam z práce a HDP); Eurostat (všetky ostatné ukazovatele).

ODKAZY

Arnold, J., B. Javorcik, a A. Mattoo (2011), *„Does Services Liberalization Benefit Manufacturing Firms? Evidence from the Czech Republic“* (Prináša liberalizácia služieb výhody výrobným spoločnostiam? Dôkazy z Českej republiky), *Journal of International Economics*, 85 (1).

Browne, J. a Neumann D. (2017), *„OECD Tax Wedge and Effective Tax Rates on Labour: Childcare costs in 2015“* (Daňovo-odvodové zaťaženie a efektívna sadzba zdanenia práce: náklady na starostlivosť o deti v roku 2015), OECD Publishing, Paríž.

CASE – Centrum pre sociálny a ekonomický výskum (2017), *Study and Reports on the VAT Gap in the EU-28 Member States* (Štúdia a správy o výpadku príjmov z DPH v členských štátoch EÚ-28). Štúdia pre GR pre dane a colnú úniu, TAXUD/2015/CC/131, Varšava.
https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/study_and_reports_on_the_vat_gap_2017.pdf

Rada Európskej únie (2017), odporúčanie Rady z 11. júla 2017, ktoré sa týka národného programu reforiem Slovenska na rok 2017 a ktorým sa predkladá stanovisko Rady k programu stability Slovenska na rok 2017.
http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9310-2017-INIT/en/pdf

Európska komisia/JRC, IPTS (2015), *Patent Boxes Design, Patent Location and Local R&D* (Návrh patentových kolóniek, lokality patentov a miestny výskum a vývoj), č. 6, s. 18 – 19.

Európska komisia (2016), *PISA 2015: „EU Performance and initial conclusions regarding education policies in Europe“* (Výsledky EÚ a prvotné závery týkajúce sa politík vzdelávania v Európe).
https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/pisa-2015-eu-policy-note_en.pdf

Európska komisia (2017a), *„Správa o krajine – Slovensko“*.
https://ec.europa.eu/info/files/2017-european-semester-country-report-slovakia_en

Európska komisia (2017b): *„Nesúlad medzi ponúkanými a požadovanými zručnosťami a produktivita v EÚ“*, poznámka od Generálneho riaditeľstva pre hospodárske a finančné záležitosti (ECFIN) a Generálneho riaditeľstva pre zamestnanosť, sociálne záležitosti a začlenenie (EMPL).

Európska komisia (2017c): *„Posudzovanie efektivity verejných výdavkov na vzdelávanie“*, technická poznámka pre Euroskupinu zo 6. novembra 2017, http://consilium.europa.eu/media/31409/investment-in-human-capital_eurogroup_31102017_ares.pdf.

Európska komisia (2017d): *„Investície v členských štátoch EÚ“*, Institutional Paper č. 062, október 2017, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/ip062_en.pdf.

Európska komisia (2017e): „SBA Country Factsheet 2017“ (Prehľad o krajine, iniciatíva SBA, 2017), https://ec.europa.eu/docsroom/documents/26562/attachments/25/translations.

Európska komisia (2017f): *„Public administration characteristics in Slovakia“* (Črty verejnej správy na Slovensku), správa o úlohe 1 na podporu rozvoja lepších vedomostí o krajine v oblasti verejnej správy a budovania administratívnych kapacít (projekt EUPACK).

Európska komisia (2017g), *bleskový prieskum Eurobarometer 457*: Názory podnikov na korupciu v EÚ, http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/FLASH/surveyKy/2177.

Európska komisia (2017h), *osobitný prieskum Eurobarometer 470:* Korupcia http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/2176.

Európska komisia (2017i): *„Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov o odporúčaniach reforiem v oblasti regulácie odborných služieb“*, COM(2016) 820, január 2017, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A52016DC0820.

Európska komisia (2017j), *„National Energy Efficiency Action Plans“* (Vnútroštátne akčné plány v oblasti energetickej efektívnosti).
https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-efficiency/energy-efficiency-directive/national-energy-efficiency-action-plans

Európska komisia (2018a), *„Správa o starnutí obyvateľstva za rok 2018: Hospodárske a rozpočtové prognózy pre členské štáty EÚ (2016 – 2070)“*. GR pre hospodárske a finančné záležitosti a Výbor pre hospodársku politiku.

Európska komisia (2018b), *„Porovnávací prehľad EÚ v oblasti justície, 2018“*, pripravuje sa.

Európska komisia (2018c), *„Debt Sustainability Monitor 2017“* (Monitorovanie udržateľnosti dlhu 2017), pripravuje sa.

Európska komisia pre demokraciu prostredníctvom práva (Benátska komisia) (2017), stanovisko č. 877/2017, 13. marca 2017, http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2017)001-e.

Európska environmentálna agentúra (2017), *„Slovakia – air pollution country fact sheet 2017“* (Slovensko – znečistenie ovzdušia, prehľad o krajine za rok 2017).
https://www.eea.europa.eu/themes/air/country-fact-sheets/slovakia

Európska environmentálna agentúra (2017b), *„Air quality in Europe – 2017 report“* (Kvalita ovzdušia v Európe – správa za rok 2017), Správa EEA č. 13/2017, s. 48.
https://www.eea.europa.eu/publications/air-quality-in-europe-2017

Agentúra Európskej únie pre základné práva (FRA, 2016), *„Druhý prieskum EÚ týkajúci sa menšín a diskriminácie (EÚ – MIDIS II), Rómovia – vybraté zistenia“*, Úrad pre publikácie Európskej únie, Luxembursko.
http://fra.europa.eu/en/publication/2016/eumidis-ii-roma-selected-findings

Eurydice (2017), Eurypedia; *„Ongoing Reforms and Policy Developments in Slovakia“* (Prebiehajúce reformy a politický vývoj na Slovensku).
https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Slovakia:Ongoing_Reforms_and_Policy_Developments

Vláda Slovenskej republiky (2016), *„Programové vyhlásenie vlády na roky 2016 – 2020“*.
http://www.vlada.gov.sk/programove-vyhlasenie-vlady-sr-na-roky-2016-2020/?pg=2
http://www.vlada.gov.sk/data/files/6483_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky.pdf

Implementačný útvar (2017), *„Priebežná implementačná správa: Zdravotníctvo, doprava, informatizácia“,* Bratislava.

IFP – Inštitút finančnej politiky (2014), *„Nezamestnanosť na Slovensku“*, november 2014.

IFP (2016), Inštitút finančnej politiky: „Veľa práce na úradoch práce: efektivita a účinnosť služieb zamestnanosti)“. http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=11228

IFP (2017), *„Odliv mozgov po slovensky, Analýza odchodov Slovákov do zahraničia od roku 2000“*, autori: Martin Haluš, Marek Hlaváč, Peter Harvan, Slavomír Hidas. http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=11308

IFP (2017). *„Odliv mozgov po Slovensky“*. Komentár, 2017/1. K dispozícii na adrese: http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=11308

Jens M. Arnold, Beata S. Javorcik b, Aaditya Mattoo (2011) – *„Does services liberalization benefit manufacturing firms?“ Evidence from the Czech Republic (Prináša liberalizácia služieb prínosy výrobným spoločnostiam? Dôkazy z Českej republiky).*

Machlica, G. *et al*. (2017), *„Enhancing advanced skills to better meet labour market demand in the Slovak Republic“* (Posilňovanie pokročilých zručností v snahe lepšie reagovať na dopyt na trhu práce v Slovenskej republike), OECD Economics Department Working Papers, č. 1416, OECD Publishing, Paríž. http://dx.doi.org/10.1787/72c55c64-en

Ministerstvo financií (2017). *„Návrh rozpočtového plánu na rok 2018“*. Bratislava.

Ministerstvo vnútra (2014), *„Atlas rómskych komunít na Slovensku“*. http://www.minv.sk/?atlas_2013

Münich, D., M. Srholec, M. Moritz a J. Schäffler (2014), *„Mothers and Daughters:“ Heterogeneity of German Direct Investments in the Czech Republic“* (Materské a dcérske spoločnosti: heterogenita nemeckých priamych investícií v Českej republike)**,** *Prague Economic Papers*, zväzok 1.

Národná banka Slovenska (2017), *„Analýza konvergencie slovenskej ekonomiky“*, štúdia z roku 2017. https://www.nbs.sk/_img/Documents/PUBLIK/Lalinsky_Analyza_konvergencie_slovenskej_ekonomiky_2017.pdf

OECD (2016a), výsledky PISA (2015). http://www.oecd.org/education/pisa-2015-results-volume-i-9789264266490-en.htm

OECD a Európske stredisko pre monitorovanie politík a systémov v oblasti zdravia, 2016. http://www.euro.who.int/en/about-us/partners/observatory/publications/health-system-reviews-hits/full-list-of-country-hits/slovakia-hit-2016

OECD (2017a), *„Entrepreneurship at a Glance“* (Prehľad podnikania). http://www.oecd.org/std/business-stats/entrepreneurship-at-a-glance-22266941.htm

OECD/Európske stredisko pre monitorovanie politík a systémov v oblasti zdravia (2017b). *„Slovak Republic: Country Health Profile 2017, State of Health“* (Slovenská republika: zdravotný profil krajín 2017, stav zdravia), in: Paris/Brussels: OECD Publishing/Európske stredisko pre monitorovanie politík a systémov v oblasti zdravia.

Vláda SR (2017), *Národný program reforiem Slovenskej republiky*. http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=5197

Transparency International (2017): *„How to Improve Regulatory Bodies in Slovakia: History and Challenges in Building Independent and Accountable State Oversight Institutions“* (Ako zlepšiť regulačné orgány na Slovensku: história a výzvy pri budovaní nezávislých a zodpovedných inštitúcií štátneho dohľadu), Gabriel Šípoš, Richard Hoda, Transparency International Slovensko, október 2017.

UNDP (2014), *„Atlas rómskych komunít na Slovensku 2013“*.
http://www.minv.sk/?atlas_2013&subor=203148

Organizácia Spojených národov (2016), *„Záverečné pripomienky Výboru OSN pre práva osôb so zdravotným postihnutím“*, CPRD/C/SVK/CO/1.

Útvar pre projekt „Hodnota za peniaze“ (2016). *Revízia výdavkov na zdravotníctvo – Záverečná správa*. Bratislava: Ministerstvo financií Slovenskej republiky.

Útvar pre projekt „Hodnota za peniaze“ (2017). „*Revízia výdavkov na politiky trhu práce a sociálne politiky: záverečná správa*. 26. 7. 2017. K dispozícii na adrese: http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=5907

Svetové ekonomické fórum (2017), *„Global Competitiveness Report 2017-2018“* (Globálna správa o konkurencieschopnosti 2017 – 2018), Ženeva.
http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017 %E2 %80 %932018.pdf